

NIEPEŁNOSPRAWNI
W OPINII SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH
na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce

**NIEPEŁNOSPRAWNI
W OPINII SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH
na przykładzie 10 wybranych gmin w Polsce**

Paweł Boryszewski

Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej
Warszawa 2007

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	9
CZĘŚĆ 1. NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚRODOWISKU SPOŁECZNYM (UJĘCIE OGÓLNE)	
PROBLEMATYKA I PROCEDURA BADANIA.	11
Metoda i technika badania.	11
Dobór próby i przebieg badania.	12
Poziom analizy i układ raportu.	13
CHARAKTERYSTYKA BADANEJ ZBIOROWOŚCI.	14
Ogólna charakterystyka demograficzno-społeczna	14
Sytuacja społeczno-zawodowa badanych	16
Poziom religijności i przynależność do stowarzyszeń i organizacji.	18
Poziom zainteresowania sprawami lokalnymi	20
NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚWIADOMOŚCI ŚRODOWISKA LOKALNEGO.	21
Pojęcia niepełnosprawności.	21
Niepełnosprawni w gminie	23
STOSUNEK DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH	27
Odczucia wobec niepełnosprawnych.	27
Dystans wobec niepełnosprawnych	28
PROBLEMY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW.	32
Problemy osób niepełnosprawnych	32
Niepełnosprawni a bezrobocie	34
POMOC OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM	37
Specjalna pomoc i opieka.	37
Formy pomocy	39
Czy warto pomagać.	41

NIEPEŁNOSPRAWNI A PRACA	44
Współpraca z niepełnosprawnymi	44
Praca dla niepełnosprawnych	46
Wnioski	48

CZĘŚĆ 2. TYPOLOGIA STOSUNKU DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH

KRYTERIA KLASYFIKACJI I TYPOLOGIA STOSUNKU DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH, CHARAKTERYSTYKA I ROZKŁAD TYPÓW.....	49
Kryteria klasyfikacji oraz typologia stosunków	49
Demograficzno-społeczna charakterystyka typów.	52
Rozkład typów w poszczególnych gminach.....	54
STOSUNEK DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH.	57
Wyobrażenia dotyczące problemów i form pomocy niepełnosprawnym.	57
Praca i działania na rzecz niepełnosprawnych	60
Pomoc innym.....	62

CZĘŚĆ 3. NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW GMIN

CHARAKTERYSTYKA BADANYCH GMIN	65
Charakterystyka demograficzno-społeczna mieszkańców gmin	65
Sytuacja społeczno-zawodowa badanych	69
Poziom religijności oraz przynależność do organizacji i stowarzyszeń... ..	72
NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW GMIN	74
Pojęcia niepełnosprawności.	74
Niepełnosprawni w gminie	76
STOSUNEK MIESZKAŃCÓW GMIN DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	82
Odczucia wobec niepełnosprawnych.....	82
Dystans wobec niepełnosprawnych	84
PROBLEMY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW GMIN	87
Problemy osób niepełnosprawnych	87
Niepełnosprawni a bezrobocie	89

POMOC OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM	92
Specjalna pomoc i opieka	92
Formy pomocy	94
Czy warto pomagać	97
NIEPEŁNOSPRAWNI A PRACA	100
Współpraca z niepełnosprawnymi	100
Praca dla niepełnosprawnych	101
Stosunek do niepełnosprawnych – podsumowanie	104
CZEŚĆ 4. NIEPEŁNOSPRAWNI W GMINACH	
- PRÓBA SYNTEZY	
ŁOMIANKI	106
SAWIN	110
WYSZKÓW	114
STOCZEK ŁUKOWSKI	118
CZARNA BIAŁOSTOCKA	121
PCIM	124
KOBYLIN	127
MORĄG	130
KLUCZE	133
JASTRZĄB-MIRÓW	136
Zakończenie	139
Spis tablic	141
Spis wykresów	144
Aneks (kwestionariusz)	147

WPROWADZENIE

O dojrzałości moralnej naszego społeczeństwa świadczy stosunek do tych środowisk społecznych, które określa się jako najsłabsze, a więc takie, które z różnych powodów znajdując się na obrzeżach życia społecznego, w niewielkim zakresie korzystają z pozytywnych przemian doświadczanych przez polskie społeczeństwo. Jedno z takich środowisk tworzą osoby niepełnosprawne. Jednak to nie osoby niepełnosprawne i ich szeroko rozumiany stan socjalny stanowią główny przedmiot prezentowanych analiz. Zasadniczym przedmiotem badań uczyniono osoby pełnosprawne, a mówiąc precyzyjniej, ich świadomość w odniesieniu do różnych kwestii zasadniczo związanych z osobami niepełnosprawnymi. Przy czym pojęcie „świadomość” rozumie się szeroko i socjologicznie, jako jeden z podstawowych elementów – mówiąc za C.W. Millesem – wyobraźni socjologicznej, a więc pewnej wrażliwości na losy innych ludzi, predyspozycji do przeżywania i interpretowania swojej biografii w powiązaniu z biografiami innych jednostek, w tym przypadku - niepełnosprawnych. Nie ma bowiem wątpliwości co do tego, że u początków wszelkiej kooperacji leży owa dobra skłonność do widzenia całości społecznych w tym znaczeniu, że szanse życiowe osób niepełnosprawnych w znaczącym zakresie są związane i wynikają ze świadomości osób pełnosprawnych. Innymi słowy, dla powodzenia projektu, a więc powołania spółdzielni socjalnych dla niepełnosprawnych, nie wystarczy wola administracyjna, konieczna jest przychylność środowiska lokalnego, w którym spółdzielnia będzie funkcjonowała. Problem jest nadzwyczaj poważny, bowiem w Polsce żyje niemal 5,5 miliona osób niepełnosprawnych, z czego około 84% żyje z emerytur, rent i zasiłków. Około jedna czwarta z nich jest czynna zawodowo, a tylko 8% faktycznie pracuje.

Prezentowana praca jest próbą udzielenia odpowiedzi na pytanie o kształt owej świadomości. Najpierw (1), po koniecznym dla tego typu prac przedstawieniu procedur metodologicznych, opisanych zostanie kilka elementów składających się na świadomość środowiska społecznego odnośnie osób niepełnosprawnych. Będzie to spojrzenie z perspektywy trzech zmiennych: płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie oraz bezpośredniego kontaktu z niepełnosprawnymi. Następnie (2), w krótkim, ale z poznawczego punktu widzenia ważnym rozdziale, podjęto próbę uogólnienia i uniwersalizacji zebranego materiału, prezentując typologię stosunku do niepełnosprawnych. W dalszej kolejności (3), zwracając się w stronę poszczególnych gmin, pokazana będzie świadomość ich mieszkańców odnośnie osób niepełnosprawnych oraz (4) kończące pracę podsumowanie, stanowiące swego rodzaju minimonografię każdej gminy.

Koniecznym jest wspomnienie, że oddana do rąk czytelników praca, powstała w ramach projektu pt. „Kluczowa rola gmin w aktywizacji osób niepełnosprawnych” finansowanych w ramach programu EFS EQUAL, którego jednym z partnerów jest Akademia Pedagogiki Specjalnej.

CZEŚĆ 1

NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚRODOWISKU SPOŁECZNYM (UJĘCIE OGÓLNE)

PROBLEMATYKA I PROCEDURA BADANIA

W tej części opracowania zostaną omówione założenia metodologiczne, organizacja badania, opisana procedura oraz przebieg i realizacja badania w terenie. Omówiony zostanie także układ raportu oraz przyjęty tu poziom analizy a także dobór wskaźników i zmiennych.

Metoda i technika badania

Głównym celem podjęcia badania była próba odpowiedzenia na pytanie: „Jak w środowisku lokalnym postrzegane są osoby niepełnosprawne?”. By na nie odpowiedzieć, należało przede wszystkim sprecyzować jego zakres poprzez określenie celów szczegółowych. Dlatego też w fazie operacjonalizacji problemu badawczego zostały sformułowane następujące obszary zainteresowań:

- wiedza mieszkańców nt. niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych,
- stosunek mieszkańców do niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych,
- problemy z jakimi borykają się niepełnosprawni w opinii mieszkańców,
- opinie nt. udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym,
- niepełnosprawni na rynku pracy.

W każdym z zarysowanych obszarów pojawiły się pytania szczegółowe, które miały na celu wyczerpać temat zagadnienia. Przyjęto, że badanie powinno mieć charakter diagnostyczny, zorientowany na specyficzny charakter gmin uczestniczących w projekcie. Prace te pozwoliły na określenie głównych wytycznych potrzebnych do wyboru odpowiedniej dla tego celu metody i techniki badawczej, a następnie na opracowanie narzędzia badawczego – kwestionariusza wywiadu: Osoby niepełnosprawne i ich problemy w świadomości społeczności lokalnej. W kwestionariuszu znalazło się łącznie 40 pytań: 30 zamkniętych, 3 półotwarte oraz 7 otwartych.

W celu zweryfikowania założeń badawczych oraz przetestowania narzędzia, w lipcu 2006 r. w gminie miejsko-wiejskiej w woj. podkarpackim zostało przeprowadzone badanie pilotażowe. Pozwoliło to dokonać sprawdzenia oraz oceny trafności założeń i celów badania, a także na ostateczne dopracowanie narzędzia badawczego.

Dobór próby i przebieg badania

Przy opracowaniu metodologii badania zostały wzięte pod uwagę przede wszystkim takie czynniki, jak: specyfika projektu, charakter i struktura gmin objętych badaniem oraz możliwości realizacji badania w terenie. W znacznym stopniu wpłynęło to na taką operacjonalizację problemu badawczego, który skłonił nas do zastosowania nieprobabilistycznego doboru próby badawczej, a mianowicie celowo-kwotowej. Zakłada ona wybór populacji do badania według kryterium liczby mieszkańców w gminie oraz kilku docelowych grup społeczno-zawodowych. Tak więc badaniem zostali objęci jedynie mieszkańcy, którzy spełniają określone warunki. Przyjęto, iż powinny być to grupy społeczno-zawodowe, które w istotny sposób oddziałują na całą lokalną społeczność, wywierają wpływ na życie gminy, doświadczają wielu międzyludzkich interakcji lub też są nosicielami bądź przekazywaczami informacji. Ustalono, że ankieta będzie kierowana przede wszystkim do urzędników administracji samorządowej, pracowników ops-u, nauczycieli, służb mundurowych, duchownych, kupców i przedsiębiorców oraz pracowników handlu i usług.

Badanie terenowe rozpoczęło się w drugiej połowie sierpnia 2006 r. wyjazdem zespołu badawczego do gminy Łomianki. Kolejne wyjazdy badawcze przebiegały zgodnie z przyjętymi założeniami i harmonogramem, który był modyfikowany na bieżąco. Było to związane przede wszystkim z problemem ostatecznego ustalenia gmin, które będą uczestniczyć w Partnerstwie: „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”. Długość tego procesu znacząco wpłynęła na przebieg badania terenowego. W listopadzie 2006 r. udało się wytypować 10. gminę do Projektu, została nią gmina Klucze w woj. małopolskim. Natomiast w miejsce wyłączonej gminy Belsk Duży wybrano związek dwu gmin w powiecie szydłowieckim – Jastrząb i Mirów, mających budować wspólną spółdzielnię. Do nowo wybranych gmin ekipy badawcze wyjeżdżały w listopadzie i grudniu 2006 roku oraz w styczniu 2007 r. Zgodnie ze zmodyfikowanym harmonogramem prac ostatni etap badania został przeprowadzony w gminie Warszawa (luty 2007 r.). Jednym z głównych powodów przebadania osób pracujących i mieszkających w Warszawie była chęć poznania, jak osoby niepełnosprawne oraz ich problemy są postrzegane i odbierane w zupełnie innym środowisku niż gminy biorące udział w Projekcie – czyli środowisku wielkomiejskim. Zainteresowanie skupiało się na pytaniu: „Czy poglądy mieszkańców wsi i małych miasteczek różnią się w tym zakresie od opinii wyrażanych przez mieszkańców stolicy?”

Badanie terenowe zostało zamknięte na początku marca 2007 r. Łączna liczba uzyskanych ankiet w badaniu 1 wyniosła przeszło 2200. Jednak weryfikacja formalna i merytoryczna zebranego materiału spowodowała konieczność odrzucenia części ankiet z powodu różnego rodzaju uchybień. Tak więc do analizy zostały zakwalifikowane łącznie 2104 ankiety.

Poziom analizy i układ raportu

Z wielu zagadnień, które poruszono w badaniu i analizowano podczas fazy interpretacji wyników i weryfikacji hipotez badawczych, wybrano te, które możliwie najlepiej przedstawiają problem niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych w badanym środowisku. Zostały one ukazane w raporcie i poddane pogłębionej analizie według pięciu obszarów, stanowiących, w tym wypadku, podstawowe zmienne wyjaśniające. Są to:

1. gmina (biorąca udział w Projekcie i uczestnicząca w badaniu) – 11 wartości;
2. płeć respondentów – 2 wartości;
3. posiadanie w rodzinie bądź wśród znajomych osoby niepełnosprawnej – 2 wartości;
4. doświadczenie w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi – 2 wartości;
5. stosunek do osób niepełnosprawnych – 3 wartości.

Pierwsza – jest podstawową zmienną tego badania, jak i całego Projektu. Gminy są w tym wypadku osobnymi jednostkami analizy. Takie podejście stwarza możliwość spojrzenia na dany problem poprzez pryzmat lokalnych środowisk, a także dzięki zestawieniu danych pozwala na ich porównanie.

Druga – podstawowa zmienna demograficzna, obrazuje w tym wypadku istniejące często odmienne podejście do problemu niepełnosprawności.

Trzecia i czwarta – stanowi próbę wyodrębnienia z badanej zbiorowości takich osób, które z racji posiadania w swoim otoczeniu osób niepełnosprawnych bądź doświadczenia kontaktów z nimi powinny dysponować o nich i ich problemach większą wiedzą od pozostałych. W tym wypadku ważne było, na ile wiedza ta (lub jej brak) wpływa na różnice w kształtowaniu się opinii na temat osób niepełnosprawnych i niepełnosprawności.

Piąta – to ustalona na podstawie wybranych pytań typologia stosunku wobec osób niepełnosprawnych: 10 pytań z zakresu udzielania wsparcia i pomocy osobom niepełnosprawnym oraz stosunku do niepełnosprawnych w konkretnych sytuacjach.

Raport składa się z czterech części. W pierwszej, obok problematyki badania, metodologii i charakterystyki zbiorowości, zostanie przedstawiona analiza problemu w zależności od płci respondentów oraz doświadczenia w kontaktach (obcowaniu, wiedzy) z osobami niepełnosprawnymi. W drugiej części analiza zostanie poprowadzona według zmiennej obrazującej stosunek badanych do osób niepełnosprawnych. W części trzeciej temat niepełnosprawności będzie zaprezentowany w ujęciu gminnym – porównawczo, tzn. znajdą się tam wszystkie gminy biorące udział w badaniu. Część czwarta raportu to próba ukazania problemu niepełnosprawności w ujęciu lokalnym. Każda gmina (bądź związek gmin) jest przedstawiona i opisana indywidualnie.

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

Cel projektu, a więc powołanie spółdzielni socjalnych dla niepełnosprawnych, jest na tyle oryginalny i w Polskiej rzeczywistości społecznej unikalny, że możliwie gruntowne socjologiczne opisanie środowisk, w których spółdzielnie mają powstać, wydaje się nie tylko wskazane, lecz konieczne. Pokazuje bowiem specyficzne cechy poszczególnych zbiorowości lokalnych, a ujawniając różnice między nimi, zdarza się, że bardzo subtelne, przez świadomość potoczną niedostrzegane, uświadamia złożoność rzeczywistości społecznej.

Opis badanych gmin składa się z dwóch części. Część pierwsza – to ogólna charakterystyka badanej populacji. Zaprezentowane będą informacje demograficzno- społeczne, sytuacja społeczno-zawodowa badanych, poziom ich religijności i przynależność do stowarzyszeń i organizacji, a także zainteresowanie sprawami lokalnymi. Część druga – to opis poszczególnych gmin, choć w większości uwzględniający takie same zmienne jak w części pierwszej, to w pewnych zakresach prezentujący dodatkowe informacje.

Ogólna charakterystyka demograficzno-społeczna

Charakteryzując badanych z punktu widzenia podstawowych cech demograficzno-społecznych, pokazany zostanie ich wiek, płeć, stan cywilny oraz wykształcenie.

Tabela 1. *Badani według wieku*

Grupy wieku	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Do 24 lat	420	20,0
Od 25 do 34 lat	517	24,6
Od 35 do 44 lat	466	22,1
Od 45 do 54 lat	429	20,4
55 lat i więcej	191	9,1
Brak danych	81	3,8

Jak widać, poszczególne klasy wiekowe tworzą względnie zrównoważone liczebnie grupy. Co prawda zbiór ludzi najstarszych jest stosunkowo mało liczny, ale też z punktu widzenia doboru próby takimi ludźmi interesowano się najmniej. Jedno z podstawowych założeń metodologicznych doboru próby wskazywało na objęcie badaniem ludzi aktywnych edukacyjnie, zawodowo, społecznie. Najstarsi respondenci, to w większości renciści i emeryci. Rzadko stanowią lokalne elity opiniotwórcze, a właśnie reprezentanci takich elit interesowali badaczy szczególnie.

Tabela 2. *Badani według płci*

Płeć	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Mężczyźni	716	34,0
Kobiety	1388	66,0

Rozkład płci w badanej populacji nie jest już tak zrównoważony jak w wypadku wieku, ponieważ widać bardzo wyraźną dominację kobiet nad mężczyznami, których jest blisko dwa razy więcej niż mężczyzn. Nadreprezentacja kobiet była – w trakcie realizacji badań – wielokrotnie sygnalizowana. Ankieterzy zwracali uwagę, że przy równej liczbie inicjatyw badawczych skierowanych do mężczyzn i kobiet, ci pierwsi odmawiali zdecydowanie częściej niż kobiety, nie podając uzasadnienia odmowy. Być może mamy do czynienia z szerszym zjawiskiem, polegającym na tym, że kobiety są bardziej aktywne niż mężczyźni. Nic dziwnego więc, że częściej i chętniej niż mężczyźni godziły się brać udział w badaniach. Ta nadreprezentacja wynika także z doboru grup docelowych do badania, kobiety bowiem stanowią większość wśród nauczycieli i pracowników administracji samorządowej oraz gminnych ośrodków pomocy.

Tabela 3. *Badani według stanu cywilnego*

Stan cywilny	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Kawaler, panna	719	34,2
Żonaty, zamężna	1225	58,2
Wdowiec, wdowa	67	3,2
Rozwiedziony, rozwiedziona	55	2,6
W separacji	18	0,9
Brak danych	20	1,0

Jak pokazuje tabela 3, ponad połowa badanych (58,2%) to ludzie żyjący w związkach małżeńskich. Blisko jedną trzecią stanowią panny i kawalerowie. Pozostali to niewielki odsetek badanej populacji.

Z tabeli 4 wynika, że niewiele mniej niż połowa badanych to ludzie z wykształceniem średnim i pomaturalnym. Drugą pod względem liczebności kategorię tworzą respondenci z wykształceniem wyższym. Dziesiąta część badanych charakteryzuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym, a kilka procent gimnazjalnym lub niższym. Ogólnie mówiąc, badana populacja charakteryzuje się wysokim poziomem wykształcenia, bowiem blisko 85% legitymuje się wykształceniem co najmniej średnim. Na strukturze wykształcenia bez wątpienia zaważył sposób doboru próby, zorientowany na uchwycenie w badaniu lokalnych elit.

Tabela 4. *Badani według poziomu wykształcenia*

Wykształcenie	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Gimnazjalne lub niższe	106	4,9
Zasadnicze zawodowe	200	9,5
Średnie	643	30,6
Pomaturalne	313	14,9
Wyższe	823	39,1
Brak danych	21	1,0

Sytuacja społeczno-zawodowa badanych

Następnym elementem charakterystyki demograficzno-społecznej badanych jest pokazanie ich przynależności i sytuacji społeczno zawodowej, liczby osób zamieszkałych w gospodarstwie domowym, a także oceny własnej sytuacji materialnej. Wyniki przedstawiają tabele 5-8.

Tabela 5. *Badani według przynależności do grupy społeczno-zawodowej*

Grupa społeczno-zawodowa	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Urzędnicy	592	28,1
Nauczyciele	383	18,2
Robotnicy	229	10,9
Pracownicy handlu i usług	214	10,2
Kupcy, przedsiębiorcy	105	5,0
Rolnicy	96	4,6
Policjanci, pracownicy ochrony	32	1,5
Duchowni	17	0,8
Inni	435	20,7
Brak danych	1	0,0

Jak pokazuje tabela 5, najliczniejszą grupą zawodową są urzędnicy. Drugą pod względem liczebności, ale już wyraźnie mniej liczną kategorią niż w wypadku urzędników, są nauczyciele. Po około jedną dziesiątą ogółu badanych stanowią robotnicy i pracownicy handlu i usług. Wśród badanych widać podobną do siebie (po około 5%) liczbę kupców i przedsiębiorców co i rolników. Najmniej licznie reprezentowani są policjanci i pracownicy ochrony oraz duchowni.

Tabela 6. *Badani według sytuacji zawodowej*

Sytuacja zawodowa	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Pracuje zawodowo	1425	67,7
Uczy się	231	11,0
Na rencie, emeryturze	184	8,7
Inna sytuacja	129	6,1
Bezrobotny	115	5,5
Brak danych	20	1,0

Zdecydowana większość, ponad dwie trzecie, jest czynna zawodowo (tabela 6). Pewna część (11%) uczy się, jest na rencie, emeryturze (8,7%) lub przyznaje się do innej sytuacji zawodowej (6,1%). Najmniej liczna grupę (5,5%) stanowią bezrobotni.

Tabela 7. *Badani według liczby osób zamieszkałych w gospodarstwie*

Liczba osób w gospodarstwie	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
1-2 osoby	335	15,9
3-4 osoby	1048	49,8
5-6 osób	496	23,6
7 i więcej osób	209	9,9
Brak danych	16	0,8

Połowa badanych żyje w typowych, pod względem liczebności, rodzinach. Jest to model tzw. rodziny małej, składającej się z rodziców i jednego lub dwójki dzieci. Blisko jedna czwarta respondentów przyznaje, że żyje w rodzinach 5-6 osobowych. Ujawniają się w tym wypadku dwa modele rodziny. Pierwszy – to rodzina wielopokoleniowa: dziadkowie, rodzice, dzieci. Drugi – to rodzina wielodzietna, rodzice i co najmniej troje dzieci. Względnie duża część badanych (10%) żyje w rodzinach wielkich, wielopokoleniowych, gdzie w jednym gospodarstwie domowym mieszkają dziadkowie, rodzice i co najmniej troje dzieci. Wreszcie, pewna część badanych (około 16%) przebywa w gospodarstwach najmniejszych 1-2 osobowych. Jest to część osób stanu wolnego, rodzic z dzieckiem czy małżeństwo bezdzietne.

Zdecydowana większość respondentów (83,6%) ocenia swoją sytuację materialną co najmniej jako „średnią”. Wśród tych osób około 30% widzi swoją sytuację materialną jako „dobrą” i „bardzo dobrą”. Stosunkowo niewielka część badanych (12,6%) definiuje swój stan materialny jako co najmniej „zły”.

Tabela 8. *Badani według oceny własnej sytuacji materialnej*

Sytuacja materialna	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Bardzo dobra	69	3,3
Raczej dobra	540	25,7
Średnia	1149	54,6
Raczej zła	225	10,7
Bardzo zła	40	1,9
Trudno powiedzieć	63	3,0
Brak danych	18	0,9

Poziom religijności i przynależność do stowarzyszeń i organizacji

Charakteryzując poziom religijności badanych, przedstawione będzie tzw. globalne wyznanie wiary, czyli ocena własnej wiary, następnie ocena własnych praktyk religijnych, a także zaangażowanie w różnego rodzaju grupy, stowarzyszenia, organizacje religijne. Stawiając pytania odwołujące się do autooceny wiary i praktyk religijnych, zakłada się, że religia jest jednym z najważniejszych obszarów życia, zarówno jednostkowego, jak i społecznego. Tak więc w charakterystyce badanej próby nie może zabraknąć choćby podstawowych informacji dotyczących religijnego obszaru życia respondentów. Wyniki prezentują tabele 9 i 10.

Tabela 9. *Badani według stosunku do wiary*

Stosunek do wiary	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Głęboko wierzący	305	14,5
Wierzący	1537	73,1
Niezdecydowany	154	7,3
Obojętni	64	3,0
Niewierzący	19	0,9
Brak danych	25	1,2

Blisko 90% badanych przyznaje się do wiary w Boga, przy czym większość (73,1%) mówi o sobie „wierzący”. Osób „głęboko wierzących” jest zdecydowanie mniej, stanowią 14,5% badanej populacji. „Niezdeterminowani”, „obojętni” i „niewierzący” to nieco więcej niż dziesiąta część zbadanej populacji. Jeśli chodzi o praktyki religijne, to dominują (81%) ludzie praktykujący „systematycznie” (46,3%) nad tymi, którzy praktykują „niesystematycznie” (33,7%). Osób praktykujących „rzadko” i „w ogóle niepraktykujących” jest wśród badanych najmniej, jednak razem wzięci stanowią 17,5% badanej zbiorowości.

Tabela 10. *Badani według częstotliwości odbywania praktyk religijnych*

Częstotliwość	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Praktykuje systematycznie	995	47,3
Praktykuje niesystematycznie	709	33,7
Praktykuje rzadko	270	12,8
Nie praktykuje	99	4,7
Brak danych	31	1,5

Zestawienie autooceny wiary z autooceną praktyk pokazuje, że dla części badanych wiara w Boga nie jest tożsama z praktykami religijnymi. Nie jest to jakaś specyficzna cecha badanej grupy, ale dużo szersze zjawisko charakteryzujące społeczeństwa europejskie. Można sądzić, że w badanej populacji proces ten ma charakter marginesowy, ponieważ widać wyraźnie, że u większości badanych wysoki poziom wiary pokrywa się z praktykami religijnymi.

Tabela 11. *Badani według przynależności do wspólnot, stowarzyszeń itp.*

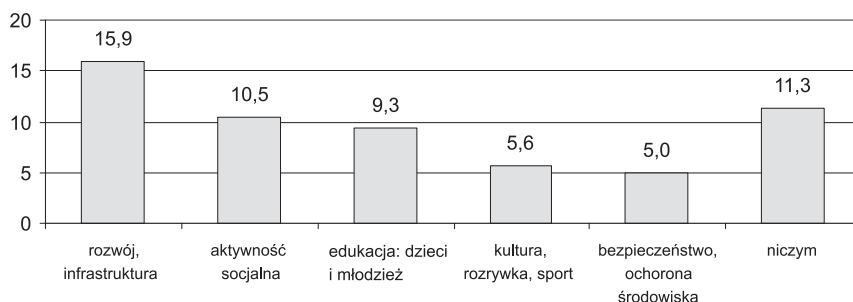
Stopień przynależności	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Nie należę	1792	85,2
Należę, ale jestem mało aktywny	125	5,9
Należę, jestem aktywny	162	7,7
Brak danych	25	1,2

Wysoki poziom wiary i praktyk religijnych nie przekłada się jednak na aktywność w różnego typu organizacjach animowanych przez Kościół. Mało osób (13,6%) deklaruje przynależność do jakichś organizacji, z czego mniej więcej tyle samo jest aktywnych jak i pasywnych.

Wśród wspólnot i stowarzyszeń do jakich należą badani, najczęściej pojawiały się stowarzyszenia i grupy katolickie działające przy parafii oraz grupy charytatywne związane z Kościołem katolickim takie jak: Caritas, Akcja Katolicka, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne, łącznie do tego typu organizacji należy 4,5% wszystkich badanych. 1,9% ogółu badanych należy do stowarzyszeń o charakterze lokalnym i regionalnym, 1,1% działa w organizacjach pomagających osobom niepełnosprawnym. Wśród organizacji, które wymieniali badani, pojawiały się min. takie nazwy jak: Klub Seniora, harcerstwo, PCK czy różnego rodzaju stowarzyszenia pomocy szkole, jednak ze względu na niewielką reprezentację nie zostały one przedstawione osobno. Przeszło 2,5 % badanych w ogóle nie podało nazwy organizacji, w których działają.

Poziom zainteresowania sprawami lokalnymi

Ostatnim elementem ogólnego opisu badanej populacji jest prezentacja zainteresowań sprawami gminy. W wyniku analizy otrzymanych odpowiedzi powstało sześć klas obrazujących zakres zainteresowań: „rozwój, infrastruktura, inwestycje”, „aktywność socjalna”, „edukacja, dzieci, młodzież”, „kultura, rozrywka, sport, wypoczynek”, „bezpieczeństwo i ochrona środowiska”, „funkcjonowanie gminy” oraz „inne”. Wybrane kategorie przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Zainteresowanie sprawami gminy (w %)

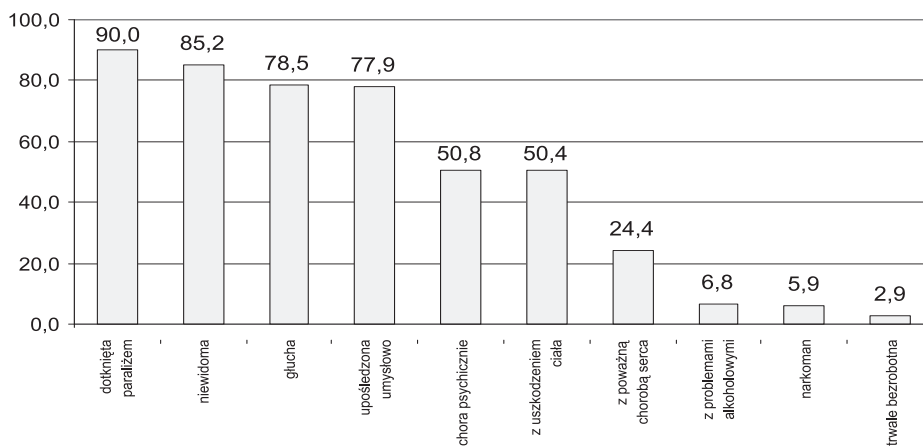
Jak ilustruje wykres 1, mała część badanych udzieliła odpowiedzi na pytanie o zainteresowania sprawami gminy. Wśród tych, którzy odpowiedzieli, dominują (15,9%) zainteresowania „rozwojem, infrastrukturą, inwestycjami”. Druga pod względem liczebności grupa (10,5%) wskazywała na „aktywność socjalną”. Nie wiele mniej osób (9,3%) mówiło o „edukacji, dzieciach, młodzieży”, następnie (6,7%) badanych interesuje „kultura, rozrywka, sport, wypoczynek”, 5,6% „bezpieczeństwo i ochrona środowiska”, najmniej, bo 5,0%, wyraża zainteresowanie „funkcjonowaniem gminy”. Przeszło 11% badanych stwierdziło, że nie interesują się sprawami związanymi z gminą.

NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚWIADOMOŚCI ŚRODOWISKA LOKALNEGO

W tym miejscu przedstawione zostaną wyniki badań dotyczące, wybranych aspektów świadomości społeczności lokalnych odnośnie osób niepełnosprawnych. Zdefiniowane więc będzie pojęcie niepełnosprawności jakim posługują się respondenci, kontakty z osobami niepełnosprawnymi, następnie wiedza o liczebności niepełnosprawnych w gminie oraz o działalności Urzędu Gminy na rzecz niepełnosprawnych i ocena tej działalności. Zebrane wyniki przedstawione zostaną z punktu widzenia płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie oraz bezpośredniego kontaktu z niepełnosprawnymi.

Pojęcia niepełnosprawności

Zadając półotwarte pytanie: „Kto, według Pana(i), jest osobą niepełnosprawną?”, chciano się dowiedzieć, jakimi pojęciami posługują się respondenci określając niepełnosprawność. Badany mógł wybrać kilka odpowiedzi z przedstawionej listy, jak też dopisać własną. Wyniki zbiorcze przedstawia wykres 2, a dane uwzględniające analizowane zmienne tabela 12.

Wykres 2. Niepełnosprawny to osoba... (w %)

Jak widać na wykresie 2 oraz w tabeli 12, respondenci bardzo szeroko pojmują niepełnosprawność. Najczęściej wskazywali na „paraliż” (90,0%), „brak wzroku” (85,2%), „głuchotę” (78,5%), „upośledzenie umysłowe” (77,9%), „chorobę psychiczną” (50,8%). Wyraźnie mniej osób określało niepełnosprawność jako „chorobę serca” (24,4%), „alkoholizm” (6,8%), „narkomanię” (5,9%), „bezrobocie” (2,9%).

Tabela 12. *Kto jest osobą niepełnosprawną, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Rodzaj schorzenia, dolegliwości	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełno- sprawnymi	Osoby niemające kontakt z niepełno- sprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Osoba dotknięta paraliżem	90,0	89,0	90,6	91,1	89,0	91,1	86,2
Osoba niewidoma	85,2	83,0	86,3	86,1	83,0	86,7	79,8
Osoba głucha	78,5	77,0	79,3	80,6	75,8	80,7	70,8
Osoba upośledzona umysłowo	77,9	76,3	78,8	80,3	74,7	79,7	71,7
Osoba chora psychicznie	50,8	53,6	49,4	53,9	46,3	52,2	45,6
Osoba z widocznym uszkodzeniem ciała	50,4	52,9	49,1	52,0	48,1	52,1	44,1
Osoba z poważną chorobą serca	24,4	26,8	23,2	30,2	16,1	26,5	17,1
Osoba z problemami alkoholowymi	6,8	7,7	6,3	7,5	5,9	6,6	7,7
Narkoman	5,9	7,0	5,4	6,7	4,8	5,9	6,1
Inne	4,2	3,2	4,7	5,6	2,3	4,7	2,4
Osoba trwale bezrobotna	2,9	3,1	2,8	3,0	2,8	2,6	4,2
Nie wiem	0,7	1,3	0,4	0,3	1,1	0,4	1,5

O ile płeć nie różnicuje wyników, o tyle posiadanie w kręgu najbliższych – rodziny i sąsiadów – osoby niepełnosprawnej czy też bezpośrednie kontakty z osobami niepełnosprawnymi praktycznie w każdej klasie różnicują odpowiedzi w tym kierunku, że im bliższy kontakt, tym więcej wskazań. Przykładowo: osobę głuchą wskazało 80,7% respondentów mających bezpośredni kontakt z osobami niepełnosprawnymi, przy 70,8% odpowiedzi spośród osób niemających takiego kontaktu. Także prawidłowość ta ujawnia się wśród osób, które mają w rodzinie i sąsiedztwie osoby niepełnosprawne; osobę głuchą wymieniło 80,6% respondentów, przy 75,8% bez takich doświadczeń.

Reasumując: respondenci bardzo szeroko rozumieją niepełnosprawność. Identyfikują ją z dysfunkcjami ruchowymi, umysłowymi, zdrowotnymi jak też społecznymi, a im bliższy kontakt z taką osobą, tym więcej wskazań w niemal każdej klasie odpowiedzi. Innymi słowy, pojęcia niepełnosprawności w istotnym zakresie

mają charakter wiedzy potocznej, związanej z bezpośrednimi stosunkami społecznymi i doświadczanymi w związku z tym trudnościami jakich doświadczają owe osoby i ich otoczenie.

Swego rodzaju uzupełnieniem informacji o pojęciach, którymi badani opisują osoby niepełnosprawne, było następujące pytanie: „Czy bliskie jest Panu(i) przekonanie, że niepełnosprawność to „kara za grzechy””. Było to pytanie zamknięte. Badani mogli udzielić odpowiedzi: „tak”, „nie”, „trudno powiedzieć”. Wyniki prezentuje tabela 13.

Tabela 13. *Opinie na temat przekonania, że „niepełnosprawność to kara za grzechy”, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Opinia	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Tak	2,0	2,9	1,6	2,0	2,1	2,0	2,4
Nie	85,2	80,7	87,5	87,0	82,4	86,3	81,1
Trudno powiedzieć	11,9	14,7	10,4	10,1	14,6	10,9	15,6
Brak danych	0,9	1,7	0,4	0,8	0,9	0,9	0,9

Przeważająca większość respondentów odrzuca rozumienie niepełnosprawności jako „kary za grzechy”. Ponadto żadna z przyjętych zmiennych w znaczący sposób nie różnicuje odpowiedzi. Niewielkie różnice rysują się jedynie między mężczyznami a kobietami. Mężczyźni dwa razy częściej (2,9%) niż kobiety (1,6%) sądzili, że niepełnosprawność to „kara za grzechy”. Choć statystycznie ten wynik jest mało znaczący, to sugeruje on, że wbrew potocznym przekonaniom właśnie mężczyźni, a nie kobiety, są skłonni do myślenia i interpretowania niepełnosprawności w sposób zabobonny, zgodny z ludowymi przesądami. Być może chcą, poprzez taki sposób myślenia, przyczyn niepełnosprawności szukać poza sobą, w zjawiskach pozaempirycznych.

Niepełnosprawni w gminie

W tym podrozdziale podjęto trzy problemy. Po pierwsze, wyobrażenia pełnosprawnych co do liczby niepełnosprawnych w gminie. Po drugie, znajomość działalności gminy na rzecz niepełnosprawnych. Po trzecie, ocena tej działalności. Otrzymane wyniki pokazują tabele 14-16.

Tabela 14 pokazuje, jakie jest przekonanie badanych o liczbie osób niepełnosprawnych mieszkających w ich gminie. Więcej niż jedna trzecia badanych sądzi, że w ich gminie żyje od 51 do 100 osób niepełnosprawnych. Względnie duża część

badanych liczbę niepełnosprawnych szacuje w przedziale 21-50 osób. Nieco więcej niż jedna dziesiąta określa tę liczbę na 1-20 osób. Co warte zauważenia, że blisko jedna czwarta respondentów nawet nie próbuje oszacować liczby niepełnosprawnych w gminie.

Jeśli chodzi o płeć badanych, to szczegółowa analiza wyników nie ujawnia żadnego wyraźnego wzoru. I tylko w jednym przypadku rysują się pewne różnice; mężczyźni częściej (40,6%) niż kobiety (35,5%) wskazywali na zakres 51-100 osób.

Tabela 14. Liczba osób niepełnosprawnych w gminie w ocenie mieszkańców, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Liczba niepełnosprawnych	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Od 1 do 5 osób	2,7	3,4	2,3	2,0	3,7	2,7	2,6
Od 6 do 20 osób	9,6	8,7	10,1	8,3	11,3	8,8	12,5
Od 21 do 50 osób	17,5	16,2	18,2	16,1	19,6	17,4	18,0
Od 51 do 100 osób	37,3	40,6	35,5	42,9	29,6	40,6	25,2
Powyżej 100 osób	7,4	6,8	7,7	8,3	6,3	8,1	5,0
Nie wiem	24,1	22,5	25,0	21,3	27,9	21,3	34,3
Brak danych	1,4	1,8	1,2	1,1	1,6	1,1	2,2

Nieco inaczej wyglądają wyniki z punktu widzenia pozostałych zmiennych. W obu wypadkach wśród respondentów nieposiadających osoby niepełnosprawnej w rodzinie i najbliższym otoczeniu oraz osoby pozbawione kontaktu z takimi ludźmi w porównaniu do respondentów o odmiennych doświadczeniach są skłonni raczej zaniżyć liczbę niepełnosprawnych w gminie oraz udzielać odpowiedzi „nie wiem”. Przykładowo: przedział 51-100 osób wskazało 42,9 i 40,6% badanych z doświadczeniami w kontaktach z niepełnosprawnymi, przy 29,6 i 25,2% wśród respondentów pozbawionych takich kontaktów.

Podobnie rzecz wygląda wśród tych którzy udzielili odpowiedzi „nie wiem”; po 21,3% respondentów z kontaktami z niepełnosprawnymi, przy 27,9 i 34,4% bez takich kontaktów.

Kolejne zagadnienie to wiedza badanych na temat akcji na rzecz osób niepełnosprawnych organizowanych w gminie. Dane te przedstawia tabela 15.

Dwie trzecie badanych nie słyszało o żadnych działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych. Spośród tych, którzy złożyli deklaracje pozytywne, nieznacznie dominują kobiety nad mężczyznami oraz bardzo wyraźnie ci, którzy mają związki rodzinne i sąsiedzkie oraz inne kontakty z niepełnosprawnymi, nad tymi

którzy takich związków i kontaktów nie deklarują. Szczególnie w wypadku drugiej zmiennej różnice są bardzo duże: 36,7% z kontaktami, przy 19,1% bez kontaktów.

Tabela 15. Czy badani słyszeli o akcjach na rzecz osób niepełnosprawnych organizowanych w gminie, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Czy słyszeli o akcjach w gminie	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Tak	32,8	30,7	33,9	36,6	27,2	36,7	19,1
Nie	64,9	66,3	64,1	61,1	70,4	60,9	79,2
Brak danych	2,3	2,9	1,9	2,2	2,4	2,4	1,8

Otrzymane wyniki wymagają bardziej ogólnego komentarza. Nie dziwi fakt, że respondenci mający związki rodzinne i sąsiedzkie, jak też kontakty innego typu z osobami niepełnosprawnymi są bardziej zorientowani w działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych. Są oni bowiem bardziej lub mniej bezpośrednio adresatami tego typu działań. Większe zdziwienie budzi wynik, pokazujący, że znacząca większość badanych o takich działaniach nie słyszała. Przypomnijmy, że badanie realizowane było w większości przypadków w małych, wiejskich lub wiejsko-miejskich gminach, gdzie Urząd Gminy jest jednym z centralnych miejsc. Gdyby więc gmina przejawiała faktyczną i szeroko rozumianą aktywność na rzecz niepełnosprawnych, to zapewne byłoby to daleko bardziej recypowane przez mieszkańców, niż ujawniły to przeprowadzone badania. Nasuwa się oczywisty wniosek: większość badanych o takich działaniach nie słyszała z dwóch związanych ze sobą powodów. Po pierwsze, aktywność gminy w tym zakresie jest nikła. Po drugie, podejmowane działania są adresowane wyłącznie do niepełnosprawnych, nie spełniają więc jednej z istotnych funkcji wpisanych w tego typu działania – wiązania dwóch światów: ludzi niepełnosprawnych z pełnosprawnymi.

Kolejna kwestia dotyczy oceny pracy Urzędu Gminy w zakresie pomocy społecznej. Postawione pytanie miało charakter zamknięty i zawierało skalę ocen od „bardzo dobrze”, poprzez „raczej dobrze”, „ani dobrze, ani źle”, na „zdecydowanie źle” skończywszy. Była też możliwość odpowiedzi „nie mam zdania/nie wiem”. Wyniki prezentuje tabela 16.

Najczęściej badani oceniali działania Urzędu Gminy jako co najmniej dobre. Taką opinię wyraziła blisko jedna trzecia respondentów. Względnie duża część badanych sądzi (16,8%), że praca urzędu jest „ani dobra, ani zła”. Co najmniej złą opinię na ten temat wyraża jedna dziesiąta badanych. Znacząca część badanych (38,2%) „nie ma zdania”.

Tabela 16. Ocena pracy Urzędu Gminy w zakresie pomocy społecznej, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Ocena działania pracy Urzędu Gminy	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Bardzo dobrze	7,6	8,1	7,3	8,4	6,4	8,1	5,7
Raczej dobrze	24,8	23,5	25,5	27,0	21,5	26,5	18,6
Ani dobrze, ani źle	16,8	17,7	16,4	17,7	15,7	17,4	14,7
Raczej źle	6,7	7,5	6,3	6,3	7,5	6,7	7,0
Zdecydowanie źle	4,6	5,2	4,3	5,3	3,6	4,7	4,2
Nie mam zdania	38,2	36,0	39,3	34,1	44,1	35,3	48,7
Brak danych	1,2	2,0	0,9	1,2	1,3	1,3	1,1

Płeć w zasadzie nie różnicuje odpowiedzi. Pozostałe zmienne różnicują, w ten sposób, że osoby związane z niepełnosprawnymi częściej od tych niezwiązanych z nimi wydają opinie pozytywne. Przykładowo: wśród osób deklarujących kontakty z niepełnosprawnymi ocenę co najmniej dobrą wystawiło Urzędowi Gminy blisko 35% badanych, podczas gdy wśród niemających kontaktu taką ocenę dała nieco ponad jedna czwarta osób z tej kategorii.

Zestawienie wyników dotyczących wiedzy o działaniach Urzędu Gminy na rzecz niepełnosprawnych (tabela 16) z oceną tych działań ujawnia pewną niespójność odpowiedzi. Skoro bowiem jedna trzecia badanych deklaruje wiedzę o takich działaniach, pozostali natomiast nic o tym nie wiedzą, to logicznie rzecz biorąc jedynie zbliżony do poprzedniego odsetek osób winien ocenić jakość tych działań. Faktycznie swoją ocenę przedstawiło ponad 60% badanych. Można więc przypuszczać, że część badanych oceniała nie tyle aktywność Urzędu Gminy na rzecz niepełnosprawnych, ile aktywność rozumianą ogólnie.

STOSUNEK DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Ponieważ celem projektu jest powołanie spółdzielni socjalnych, bardzo ważna dla powodzenia tej inicjatywy jest przychylność i wsparcie otoczenia społecznego, w którym spółdzielnia będzie funkcjonowała. Interesujące są w związku z tym trzy zagadnienia. Po pierwsze, odczucia ludzi spotykających w życiu codziennym osobę niepełnosprawną. Po drugie, poziom dystansu wobec niepełnosprawnych. Po trzecie, opinie dotyczące uprzywilejowania osób niepełnosprawnych.

Odczucia wobec niepełnosprawnych

Ludzie, widząc osoby niepełnosprawne, reagują w różny sposób reagują. Chcąc poznać odczucia badanych, postawiono pytanie „Jakie ma Pan(i) odczucia, kiedy widzi osobę niepełnosprawną?”. Było to wielocłonowe, półotwarte pytanie. Wyniki przedstawia tabela 17.

Tabela 17. Odczucia respondentów na widok osoby niepełnosprawnej, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Rodzaj odczucia	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Współczucie	82,8	79,6	84,4	82,2	83,7	83,9	78,9
Chęć niesienia pomocy	72,1	64,1	76,3	75,7	67,3	75,7	59,4
Żal	58,1	54,7	59,8	56,8	60,2	58,6	56,6
Poczucie niesprawiedliwości	53,8	45,1	58,2	54,4	52,9	54,7	50,2
Lęk	10,2	9,6	10,5	8,6	12,6	9,9	11,2
Zażenowanie	8,6	9,1	8,3	8,5	8,7	8,5	8,6
Inne odczucie	4,3	3,5	4,7	5,4	2,8	5,2	1,1
Złość	3,4	3,9	3,1	3,9	2,8	3,4	3,5
Wstyd	3,2	2,8	3,5	3,3	3,2	3,1	3,7
Obojętność	2,4	2,9	2,2	2,3	2,6	2,4	2,4
Niechęć	1,7	2,2	1,4	1,1	2,5	1,6	2,2
Odraza	1,5	1,8	1,3	1,1	2,1	1,3	2,2

Otrzymane wyniki są jednoznacznie pozytywne; zdecydowanie dominują odczucia pozytywne (współczucie 82,8%, chęć niesienia pomocy 72,1%, żal 58,1%, poczucie niesprawiedliwości 53,8%), zaznaczyły się także dosyć wyraźnie odczucia niepewności (lęk 10,2%, zażenowanie 8,6%, wstyd 3,2%, obojętność 2,4%). Marginalne były deklaracje zdecydowanie negatywne (złość 3,4%, niechęć 1,7%, odraza 1,5%).

Analizując otrzymane wyniki z perspektywy przyjętych zmiennych, trzeba zauważyć, że płeć wyraziście różnicuje odpowiedzi jedynie w dwóch klasach: „chęci niesienia pomocy” i „poczucia niesprawiedliwości”. W obu wypadkach kobiety wyraźnie (po ok. 12%) dominują nad mężczyznami.

Nieco inaczej wygląda rozkład odpowiedzi, biorąc pod uwagę dwie pozostałe zmienne. Ci respondenci, którzy mają osobę niepełnosprawną w rodzinie lub sąsiedztwie, i ci, którzy się z niepełnosprawnymi kontaktowali, częściej od pozostałych deklarują odczucia pozytywne. Szczególnie wyraziście wzór ten uwidacznia się wśród osób mających kontakt z niepełnosprawnymi.

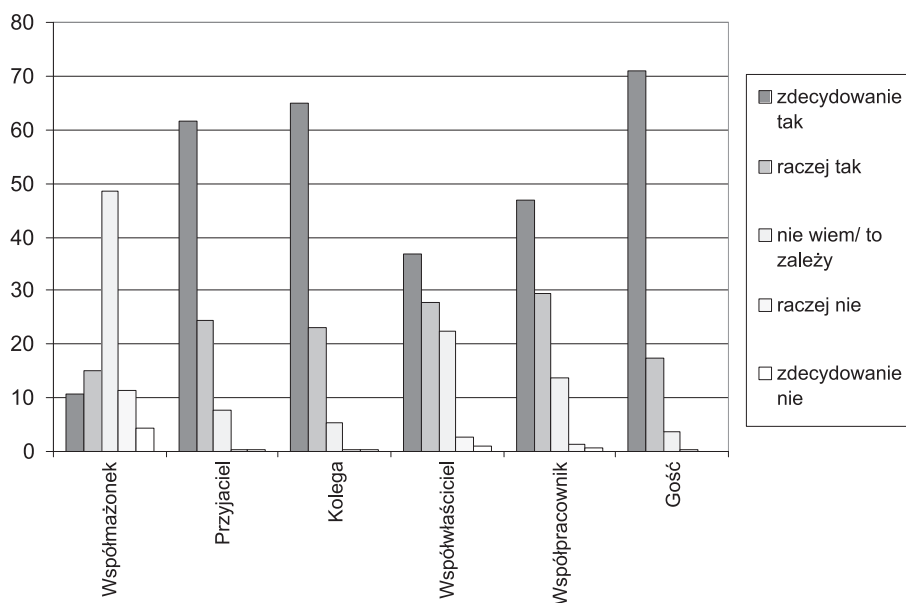
Wniosek wynikający z przedstawionych rozkładów jest oczywisty. Im więcej różnego typu stosunków społecznych między pełnosprawnymi i niepełnosprawnymi, tym mniej odczuć negatywnych czy wręcz wrogich.

Dystans wobec niepełnosprawnych

Różne badania dotyczące integracji między ludźmi niepełnosprawnymi i pełnosprawnymi pokazują, że często owa integracja ma charakter formalny. W istocie zaś funkcjonują dwa światy. Interesujące wydało się podjęcie tego wątku badawczego i rozpoznanie opinii, co do dystansu istniejącego między światem ludzi tzw. sprawnych i niepełnosprawnych oraz możliwości jego skracania. W tym celu zadano badanym dwa zamknięte pytania: „Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i): „współmałżonkiem”, „przyjacielem”, „kolegą”, „współwłaścicielem, partnerem w działalności”, „współpracownikiem”, „gościem w domu””. Respondent mógł wybrać odpowiedź od: „zdecydowanie tak”, poprzez „raczej tak”, „to zależy”, „raczej nie” do „zdecydowanie nie” oraz „nie wiem”. Drugie pytanie brzmiało: „Gdyby Pana(i) syn lub córka chciał(a) zawrzeć związek małżeński z osobą niepełnosprawną, to co by Pan(i) zrobił(a): zachęcał(a), cieszył(a) się, ale nie zachęcał(a), traktował(a) to obojętnie, martwił(a) się, ale nie doradzał(a), odradzał(a), nie wiem”. Otrzymane wyniki przedstawiają tabele 18 i 19.

Odpowiedzi, które padały na pierwsze z wymienionych pytań, przedstawia dla danych ogółem wykres 3. Przedstawia on na skali stopień akceptacji badanych w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi. Bardzo wysoki stopień akceptacji (odpowiedź: „zdecydowanie tak”) odnotowano przede wszystkim w takich relacjach z niepełnosprawnymi, jak: „gość w domu” (71,1%), „kolega” (64,9%), „przyjaciół” (61,7%). Niższe odsetki odnotowano przy tego typu kontaktach, jak: „współpracownik” (46,7) i „współwłaściciel” (36,7). Najniższy stopień akceptacji oraz naj-

więcej wątpliwości wśród badanych wiąże się z sytuacją, kiedy osoba niepełnosprawna miała by być współmałżonkiem bądź partnerem życiowym. Tego typu związek z osobą niepełnosprawną jest skłonnych zaakceptować 25,8% badanych, z czego „zdecydowanie tak” – 10,75, a 15,1% „raczej tak”. „Nie wiem” bądź „to zależy” odpowiedziało prawie 50% respondentów.

Wykres 3. Stopień akceptacji dla związków z osobą niepełnosprawną (w %)

Tabela 18 prezentuje odpowiedzi pozytywne (tzn. „zdecydowanie tak” i „raczej tak”), czyli takie, które dopuszczają związek z osobą niepełnosprawną. Badania pokazały bardzo klarowny obraz: im kontakt bardziej przelotny, mniej zobowiązujący, tym więcej pozytywnych deklaracji („gość w domu” 88,6%, „kolega” 88%, „przyjaciel” 86,3%, „współwłaściciel firmy” 76,2%, „współpracownik” 64,6%, „współmałżonek” 25,8%).

W ramach poszczególnych klas płeć nieznacznie różnicuje wyniki. Jednak ogólne spojrzenie na rozkłady pokazuje, że w zakresie każdej klasy odpowiedzi kobiet są bardziej pozytywne niż mężczyzn, a nastawienie to przybiera wyraźniejszą postać. Przykładowo: zdecydowanie osobę niepełnosprawną jako przyjaciela widzi 64,2% kobiet i 57,0% mężczyzn, odrzuca taką możliwość 1,1% mężczyzn, przy 0,1% kobiet. Nie są to duże różnice, powtarzają się jednak w każdej klasie odpowiedzi i mogą stanowić podstawę do wyważonych, szerszych uogólnień sugerujących, że postawa kobiet bardziej niż mężczyzn sprzyja niwelowaniu barier między pełnosprawnymi i niepełnosprawnymi.

Tabela 18. *Dopuszczalne rodzaje związków z osobą niepełnosprawną, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Rodzaj związku	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Gość w domu	88,6	84,1	91,0	90,2	86,3	90,4	82,7
Kolega	88,0	85,0	89,5	89,6	85,5	89,5	82,9
Przyjaciel	86,3	82,1	88,5	89,2	82,2	88,2	80,1
Współpracownik	76,2	72,0	78,3	80,3	70,4	79,8	63,3
Współwłaściciel, partner w działalności	64,6	61,5	66,2	68,8	58,7	68,4	51,1
Współmałżonek, partner	25,8	25,5	26,1	31,3	18,2	27,8	19,3

Analizując otrzymane wyniki z punktu widzenia dwóch pozostałych zmiennych, widać, że respondenci, którzy mają związki z niepełnosprawnymi zarówno w kontekście rodzinno-sąsiedzkim, jak i w postaci innych form kontaktów, przejawiają większą i bardziej zdecydowaną otwartość na różne typy stosunków społecznych z niepełnosprawnymi niż ci, którzy takimi związkami nie mogą się wylegitymować. Przykładowo: jako współmałżonka wyobraża sobie osobę niepełnosprawną blisko jedna trzecia badanych mających taką osobę w kontekście rodzinno-sąsiedzkim i 27,8% badanych z innego typu kontaktami, podczas gdy stosowny odsetek osób bez związków z niepełnosprawnymi wynosi odpowiednio 18,2 i 19,3. Logiczne więc, że osoby bez kontaktu z niepełnosprawnymi zdecydowanie częściej od pozostałych deklarują opinie negatywne: odpowiednio 21,7 do 11,5% oraz 25,5 do 13,1%.

Pogłębienie poprzedniego pytania znajdziemy w analizie odpowiedzi na pytanie o reakcję rodziców na wybór osoby niepełnosprawnej na współmałżonka.

Tabela 19. *Stosunek do zawarcia związku małżeńskiego z osobą niepełnosprawną, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Rodzaj stosunku	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Zachęta	2,2	2,1	2,2	2,9	1,3	2,3	1,8
Cieszył się ale nie zachęcał	5,8	6,1	5,6	6,0	5,5	6,0	5,0

Rodzaj stosunku	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Traktował to obojętnie	5,7	8,1	4,5	6,1	5,1	6,1	4,4
Martwił się ale nie odradzał	31,7	27,0	34,1	32,7	30,1	32,9	27,6
Odradzał	6,1	7,5	5,4	4,8	8,0	5,2	9,2
Nie wiem	38,9	38,3	39,2	38,8	39,2	38,5	40,1
Nie dotyczy	8,8	8,9	8,8	7,8	10,2	8,1	11,0
Brak danych	0,8	2,0	0,2	0,9	0,7	0,8	0,9

Ogólna analiza otrzymanych odpowiedzi pokazuje, że w sytuacji trudnego wyboru dokonanego przez dzieci, badani najczęściej udzielali odpowiedzi „nie wiem” (38,9%), względnie dużo osób (ok. 31,7%) „martwiłoby się, ale nie odradzało”. Radykalną postawę zajęłaby mała część badanych (2,2% zachęcałaby i 6,1% odradzała).

Żadna z przyjętych zmiennych niezależnych nie generuje wyraźnego wzoru. Można jedynie zauważyć kilka interesujących szczegółów. Po pierwsze, mężczyźni częściej (34,1%) niż kobiety (27,0%) „martwiliby się, ale nie odradzali.” Po drugie, osoby niemające żadnych związków z niepełnosprawnymi nieco częściej od tych drugich przyjmowałyby postawę negatywną, zdecydowanie odradzając taki związek.

PROBLEMY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW

Znacząca część problemów, których doświadczają osoby niepełnosprawne, jest nie tylko obca, ale nawet nieświadomiana przez ludzi pełnosprawnych. Kwestia jest o tyle ważna, że jedynie w kooperacji przedstawicieli obu stron można pewne problemy rozwiązać. Pierwszym etapem rozwiązywania owych trudności jest świadomość pełnosprawnych, jakie realne problemy mają ludzie niepełnosprawni. Podjęto ten wątek stawiając dwie kwestie. Po pierwsze, zapytano o wyobrażenia dotyczące trudności, jakie napotykają osoby niepełnosprawne. Po drugie, zainteresowano się sposobem postrzegania bezrobocia wśród niepełnosprawnych.

Problemy osób niepełnosprawnych

Pierwsze zagadnienie w tym zakresie zawiera się w otwartym pytaniu: „Co Pana(i) zdaniem najbardziej utrudnia życie osobom niepełnosprawnym?”. W efekcie jakościowej analizy otrzymanych odpowiedzi powstało 16 klas. Uznano bowiem, że kosztem liczebności poszczególnych klas ważne jest możliwie jak najszersze ukazanie spektrum problemów postrzeganych przez pełnosprawnych jako trudności dla osób niepełnosprawnych. Ponadto przyjęto, że w przypadku tego pytania liczba otrzymanych odpowiedzi w danej klasie nie jest wskaźnikiem rangi problemu. Wydaje się, że w pewnych przypadkach jest wręcz przeciwnie. Niewielka liczba wypowiedzi dotyka najbardziej ważkich problemów. Wydzielono więc następujące klasy odpowiedzi: „bariery architektoniczne”, „nietolerancja”, „obojętność”, „brak pracy”, „przemieszczanie się”, „bieda”, „biurokracja”, „brak dobrej opieki medyczno-terapeutycznej”, „samotność”, „brak zrozumienia wśród pełnosprawnych”, „bariery psychiczne, poczucie bycia innym”, „brak samodzielności, bezradność”, „utrudniony dostęp do edukacji, kultury, rozwoju”, „sama niepełnosprawność”, „złe prawo”, „czynności codzienne”. Dokładne wyniki prezentuje tabela 20.

Z analizy statystycznej wyłania się obraz potwierdzający potoczne przekonanie o barierach dzielących świat ludzi sprawnych od świata niepełnosprawnych. Innymi słowy, dominują wypowiedzi zawierające stereotypowe przekonania o problemach ludzi niepełnosprawnych. Najczęściej wskazywali respondenci na „bariery architektoniczne” (40,1%), „nietolerancję” (21,6%), „brak pracy” (14,4%), jak też „obojętność” i „biedę” (po ok. 10%). Pozostałe problemy nie osiągnęły 10% wskazań. Można sądzić jednak, że są to bardziej wnikliwe wypowiedzi mówiące o świadomości osób sprawnych, odnośnie problemów przed którymi stoją niepełnosprawni. Analiza jakościowa pozwala pogrupować odpowiedzi w dwie klasy, umownie nazywane trudnościami o charakterze (1) instytucjonalnym i (2) osobowościowym.

Tabela 20. *Opinie nt., co stanowi największe utrudnienie dla osób niepełnosprawnych, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Rodzaj utrudnienia	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Bariery architektoniczne	40,1	33,8	43,4	43,1	36,1	42,3	32,7
Brak akceptacji, nietolerancja	21,6	17,2	23,8	22,8	20,0	23,2	15,4
Brak pracy	14,4	12,4	15,5	14,3	14,8	14,0	15,8
Znieczulica, ludzka mentalność	10,3	11,0	9,9	11,0	9,4	11,2	7,5
Brak pieniędzy, bieda	10,2	6,8	12,0	11,6	8,5	10,2	10,3
Izolacja społeczna, samotność	7,2	5,3	8,1	7,8	6,3	8,1	4,2
Brak wiedzy, świadomości w społeczeństwie	6,8	4,5	8,1	7,8	5,6	7,9	2,6
Korzystanie z komunikacji	6,4	5,6	6,8	6,6	6,2	6,2	7,0
Wykonywanie codziennych czynności	5,7	4,9	6,1	5,2	6,2	5,5	6,4
Choroba, niepełnosprawność	5,4	5,9	5,2	5,2	5,6	5,0	7,0
Brak dobrej opieki, zainteresowania	5,2	5,2	5,3	5,4	5,1	5,6	3,9
Dostęp do opieki zdrowotnej, rehabilitacji	5,2	2,9	6,3	6,3	3,7	5,9	2,4
Pozostałe	4,1	3,4	4,5	5,1	2,6	4,6	2,4
Biurokracja, administracja	3,2	3,4	3,1	4,3	1,7	3,5	2,0
Bariery psychiczne, lęki	3,1	1,8	3,8	3,6	2,4	3,5	2,0
Bezradność, brak samodzielności	2,6	2,8	2,5	2,5	2,8	2,6	2,6
Dostęp do edukacji, kultury, rozwoju	2,5	2,1	2,7	3,0	1,8	2,7	2,0
Złe, niedobre przepisy, prawo	1,8	2,2	1,6	2,4	1,0	2,0	1,1
Użalanie się nad niepełnosprawnymi	0,7	0,6	0,7	1,0	0,2	0,8	0,2

W pierwszym przypadku respondenci wskazywali na takie kłopoty, jak „trudności komunikacyjne” (6,4%), co najmniej nieprzychylne struktury biurokratyczne (3,2%), niedostateczna personalnie i technicznie opieka medyczna (5,2%), „złe prawo” (1,8%), niedostateczny dostęp do edukacji, kultury, rozwoju (2,5%). W drugim przypadku badani mówili o „obojętności” sprawnych (10,3%) czy niskim poziomie ich świadomości odnośnie niepełnosprawnych (6,8%). Wskazywali także na bariery psychiczne występujące po obu stronach (3,1%), „samotność” (6,8%), chorobę (5,4%) czy też bezradność w życiu codziennym (2,6%).

Płeć wyraźnie różnicuje odpowiedzi jedynie w trzech klasach odpowiedzi: „bariery architektoniczne”, „nietolerancja” i „bieda”. W każdym z tych przypadków kobiety wyraźnie dominują nad mężczyznami.

Patrząc na otrzymane wyniki z punktu widzenia pozostałych zmiennych widzimy dwie prawidłowości. Po pierwsze, w zakresie prawie każdej klasy odpowiedzi dominują osoby legitymujące się związkami z osobami niepełnosprawnymi nad tymi, którzy takich związków nie mają. Po drugie, wypowiedzi wskazujących na bardziej szczegółowe problemy częściej udzielali respondenci z doświadczeniami w kontaktach z niepełnosprawnymi niż ci, którzy takich doświadczeń nie mają.

Ogólny wniosek, jaki nasuwa analiza jakościowa i ilościowa odpowiedzi jest następujący: respondenci szeroko diagnozują problemy osób niepełnosprawnych. A im bliższy kontakt z niepełnosprawnymi, tym bardziej wnikliwe refleksje wynikające ze znajomości konkretnych osób i ich problemów.

Niepełnosprawni a bezrobocie

Intencją pytań dotyczących bezrobocia było poznanie opinii respondentów co do zakresu tego zjawiska na terenie gmin, zarówno w znaczeniu ogólnym, jak też w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. W pierwszym z pytań interesowano się, czy bezrobocie w równym stopniu dotyczy kobiet i mężczyzn, w drugim – osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych. Zebrane wyniki zawierają tabele 21 i 22.

Tabela 21. Problem bezrobocia w zależności od płci w ocenie badanych, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Ocena	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Ten problem dotyczy obu płci	61,8	62,4	61,5	61,3	62,1	62,2	60,3
To raczej problem mężczyzn	4,1	5,0	3,7	3,4	5,3	3,8	5,5

Ocena	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
		N-2104	N-716	N-1388	N-1220		
To raczej problem kobiet	21,4	15,6	24,4	23,0	19,4	22,5	17,3
Nie ma problemu bezrobocia	0,7	1,4	0,4	0,5	1,0	0,5	1,3
Nie mam zdania	11,4	14,4	9,9	11,3	11,6	10,3	15,4
Brak danych	0,5	1,1	0,2	0,5	0,6	0,6	0,2

Biorąc pod uwagę przyjęte zmienne niezależne, widać, że nie mają one większego wpływu na zróżnicowanie wyników z wyjątkiem, co zrozumiałe, opinii kobiet, które wyraźnie częściej (24,4%) niż mężczyźni (15,6%) sądzą, że bezrobocie dotyka raczej ich płci. Większy odsetek (14,4) mężczyzn niż kobiet (9,9) stwierdził, że nie ma zdania na ten temat.

Tabela 22. Problem bezrobocia w zależności od niepełnosprawności w ocenie badanych, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Ocena	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
		N-2104	N-716	N-1388	N-1220		
Ten problem dotyczy zarówno niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych	43,0	43,2	42,9	44,6	40,9	44,8	36,4
To raczej problem niepełnosprawnych	31,3	28,8	32,6	31,5	31,0	31,7	30,0
To raczej problem pełnosprawnych	8,3	8,4	8,2	7,8	9,0	7,9	9,9
Nie ma problemu bezrobocia	0,4	1,1	0,1	0,3	0,6	0,4	0,4
Nie mam zdania	16,1	17,6	15,3	14,8	17,8	14,3	22,6
Brak danych	1,0	1,0	0,9	1,0	0,8	1,0	0,7

Najczęściej (43%) badani problem bezrobocia identyfikują jako dotyczący zarówno pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych. Równocześnie blisko jedna trzecia ogółu badanych wskazuje przede wszystkim na niepełnosprawnych. Znacząca część respondentów (16,1%) nie ma zdania na ten temat.

Żadna z przyjętych zmiennych nie różnicuje wyraźnie odpowiedzi. O ile nie dziwi, że płeć wydaje się nie mieć większego znaczenia, o tyle zastanawia fakt, że w wypadku pozostałych zmiennych pojawiające się różnice są znikome. Ponadto na tle układu odpowiedzi pojawia się ogólne pytanie, dlaczego, wydawać by się mogło, tak oczywista kwestia, gdzie zdrowy rozsądek podpowiada, iż osoby niepełnosprawne są na rynku pracy zdecydowanie dyskryminowane, nie została wśród badanych wyrażenie uchwycona.

Trudno taki wynik interpretować. Trzeba przyjąć, że respondenci rzeczywiście tak uważają, a to oznacza, że w pewnych gminach, co pokażą analizy w następnych rozdziałach, powołanie i funkcjonowanie spółdzielni socjalnych może napotkać na społeczną niechęć.

POMOC OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM

Oczywiste jest, że społeczności lokalne winny angażować się w udzielanie pomocy osobom niepełnosprawnym. W tym miejscu analizie poddano kilka zagadnień związanych ze świadczeniem wsparcia skierowanego do niepełnosprawnych. Interesowano się poznaniem ogólnego nastawienia na udzielanie pomocy innym ludziom i przekonania co do szczególnej opieki nad niepełnosprawnymi. Pytano także o instytucje, które przede wszystkim winny takiego wsparcia udzielać, a także o bardziej szczegółowe problemy, jak formy i sens udzielania pomocy.

Specjalna pomoc i opieka

Zagadnienie, które zostanie w tym miejscu przedstawione, zawiera się w dwóch pytaniach: „Jak Pan(i) sądzi, czy osoby niepełnosprawne powinny się objąć specjalną opieką i pomocą?”. Było to pytanie zamknięte. Respondenci mogli wybrać następujące odpowiedzi: „zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie”, „trudno powiedzieć”. Drugie pytanie, o charakterze półotwartym, dotyczyło instytucji, które winny się taką pomocą zajmować. Badani mogli przy każdej wymienionej instytucji: „państwo”, „powiat”, „gmina”, „kościół”, „rodzina”, „organizacje pozarządowe”, „sąsiedzi”, „inne, jakie” wybrać odpowiedź „tak” „nie”, „trudno powiedzieć.” Otrzymane wyniki prezentują tabele 23 i 24.

Tabela 23. *Opinie nt., czy osoby niepełnosprawne powinny być objęte specjalną opieką lub pomocą, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Opinia	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Zdecydowanie tak	70,7	64,9	73,6	75,4	63,9	73,8	59,4
Raczej tak	25,0	27,7	23,6	21,7	29,5	22,8	32,7
Raczej nie	0,8	0,8	0,8	0,2	1,7	0,5	1,8
Zdecydowanie nie	0,5	1,0	0,3	0,3	0,8	0,4	1,1
Trudno powiedzieć	2,8	5,2	1,5	2,2	3,6	2,3	4,6
Brak danych	0,3	0,4	0,2	0,2	0,5	0,2	0,4

Jak widać z tabeli 23, przytłaczająca większość badanych (95,7%) uważa, że niepełnosprawnym należy pomagać.

Z punktu widzenia płci badanych, kobiety prezentują bardziej zdecydowane opinie, co do pomocy niepełnosprawnym (73,6% odpowiedzi „zdecydowanie tak”), niż mężczyźni (64,9% odpowiedzi „zdecydowanie tak”).

W wypadku pozostałych zmiennych, przy ogólnie wysokich wskaźnikach deklaracji pozytywnych, rysuje się następujący wzór: osoby legitymujące się związkami rodzinno-sąsiedzkimi i innymi kontaktami z niepełnosprawnymi, przejawiają bardziej zdecydowane stanowisko niż pozostali. Przykładowo: „zdecydowanie tak” powiedziało 75,4% badanych i 73,8% osób ze związkami i kontaktami z niepełnosprawnymi, przy 63,9 i 59,4% osób bez takich związków i kontaktów.

Tabela 24. Instytucje, które powinny zajmować się pomocą osobom niepełnosprawnym, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Instytucje	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Państwo	86,6	82,8	88,5	89,3	83,0	89,0	77,9
Gmina	81,7	75,6	84,8	85,5	76,3	84,7	70,8
Rodzina	81,3	76,4	83,8	84,3	77,0	83,9	71,7
Powiat	68,5	64,8	70,5	72,0	63,6	71,9	56,4
Kościół	63,9	58,9	66,4	63,7	59,2	66,6	54,2
Organizacje pozarządowe	63,3	61,2	64,3	67,1	57,7	67,4	48,2
Sąsiedzi	42,1	38,3	43,7	44,4	38,5	44,5	33,3
Inne instytucje	4,0	5,3	3,4	4,6	3,2	4,5	2,4

Zdaniem badanych, opieką nad niepełnosprawnymi winno zająć się przede wszystkim państwo (86,6%). W nieco mniejszym zakresie wskazywali respondenci zarówno na gminę, (81,7%) jak i rodzinę (81,3%), rzadziej na powiat (68,5%), Kościół (63,9%) i organizacje pozarządowe (63,3%). Najmniej wyborów, jako świadczący pomoc, otrzymali sąsiedzi.

Przedstawiony rozkład odpowiedzi ilustruje – jak można sądzić – bardziej ogólną prawidłowość, polegającą na oczekiwaniu pomocy w różnych trudnych sprawach ze strony państwa. Można jednak zauważyć pewien symptom przelamywania takiego mitycznego, odziedziczonego po poprzednim systemie sposobu myślenia, widać bowiem, że badani wyraźnie częściej wskazywali na gminę, niż powiat jako odpowiedzialnych za świadczenie pomocy. Jest to logiczny sposób myślenia. Gmina w odróżnieniu od powiatu jest „blisko”, a w związku z tym ma dokładniejsze rozeznanie sytuacji społecznej i bardziej adekwatnie jest w stanie świadczyć pomoc.

Analizując otrzymane wyniki z perspektywy przyjętych zmiennych, w zakresie każdej z nich widać analogiczną – jak w wymiarze ogólnym – prawidłowość. Najpierw państwo, a następnie gmina i rodzina powinna świadczyć pomoc. Jeśli zaś chodzi o szczegóły, to badani ze związkami rodzinno-sąsiedzkimi i kontaktami z niepełnosprawnymi zdecydowanie częściej wskazywali wymienione instytucje, ale także częściej od pozostałych mówili o Kościele i organizacjach pozarządowych.

Co może zaciekawia, to fakt, że co prawda osoby ze związkami z niepełnosprawnymi częściej od pozostałych wskazywały na sąsiadów jako świadczących pomoc, ale ta klasa w odpowiedzi ogóle cieszyła się najmniejszą liczbą wyborów. Może to sugerować, że nie tylko pełnosprawni niemający kontaktu ze środowiskami niepełnosprawnych są zamknięci, ale także sami niepełnosprawni i ich rodziny, opiekunowi oraz inni współpracownicy nie widzą zbyt dużych możliwości wsparcia sąsiedzkiego. Albo też, co jest prawdopodobne, respondenci pod pojęciem zajmowania się niepełnosprawnymi, pojmują działania typu instytucjonalnego: np. wyjazdy rehabilitacyjne, świadczenia pieniężne itp. Jakkolwiek by jednak badani nie myśleli, to współpraca sąsiedzka pozostaje tym obszarem, który w stosunkowo małym stopniu jest wykorzystywany.

Formy pomocy

Wiadomo już, jakie instytucje przede wszystkim powinny – zdaniem badanych – pomagać niepełnosprawnym. Równie ważne jest poznanie oczekiwań związanych z pomocą. W związku z tym postawiono pytanie: „Na czym przede wszystkim powinna polegać pomoc udzielana osobom niepełnosprawnym?”. Było to pytanie otwarte. W wyniku analizy otrzymanych odpowiedzi powstało 14 klas: „zapewnienie normalnego funkcjonowania w społeczeństwie”, „akceptacja”, „zniesienie barier architektonicznych”, „ułatwienia w dostępie do pracy”, „udzielanie wsparcia finansowego, materialnego”, „organizacja terapii, WTZ”, „codzienna opieka i pomoc”, „ulgi na przejazdy, lekarstwa”, „wsparcie psychiczne i duchowe”, „bycie z nimi i poświęcanie im czasu”, „ułatwiony dostęp do opieki medycznej i rehabilitacji”, „tworzenie instytucji wspomagających, poradnictwo”, „lepszy, łatwiejszy dostęp do urzędów”, „udzielana pomoc uwzględniająca typ i stopień niepełnosprawności”, „inne formy pomocy”. Podobnie jak w wypadku pytania o trudności życiowe osób niepełnosprawnych (tabela 20), starano się uwzględnić problemy szczegółowe, mniejszą wagę przywiązując do liczebności każdej z wyróżnionych klas. Założono bowiem, że znaczenie problemu nie jest związane z częstością jego występowania w wypowiedziach badanych.

Jak widać w tabeli 25, dwie formy wsparcia wyróżniają się w odpowiedziach badanych: „wsparcie finansowe” (34,9%) oraz „praca” (24,8%). Można sądzić, że wysoka lokata drugiej z form, choć faktycznie bardzo ważnej w życiu osób niepełnosprawnych, jest niezamierzonym efektem realizacji projektu, bowiem w większości przypadków przed rozpoczęciem badania gminy prowadziły różnego typu akcje informacyjno-promocyjne związane z projektem powołania spółdzielni so-

cialnych dla niepełnosprawnych. Względnie dużo osób mówiło o „opiece codziennej” (18,7%), „ułatwionym dostępie do opieki medycznej” (18,2%), „zniesieniu barier architektonicznych” (14,5%), „wspieraniu psychicznym” (11,8%), „normalnym funkcjonowaniu” (11,4%), „terapiach, WTZ” (10,6%). Pozostałe sposoby pomocy choć nie przekroczyły 10% wskazań, to jednak ze względu na ich znaczenie w życiu osób niepełnosprawnych warto są podkreślić, bowiem trudno nie uznać „bycia z nimi, rozmów, kontaktów, integracji” czy też „akceptacji i dobrego traktowania” jako mało ważnego elementu życia. W pewnym sensie są to działania podstawowe, stanowiące właściwą podstawę dla inicjowania wszelkich innych form wsparcia.

Tabela 25. *Formy pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Formy pomocy	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Wsparcie finansowe, materialne, rzeczowe	34,9	33,7	35,5	35,8	33,4	35,0	34,4
Umożliwienie podjęcia pracy i dostosowanie warunków pracy do niepełnosprawnych	24,8	21,5	26,5	27,6	21,0	27,1	16,7
Zapewnienie opieki, pomocy	18,7	15,8	20,2	18,8	18,6	19,6	15,1
Ułatwienia w dostępie do opieki medycznej, rehabilitacji	18,2	14,1	20,3	20,9	14,5	18,9	15,8
Zniesienie barier architektonicznych	14,5	13,3	15,2	16,4	12,1	15,9	9,6
Zapewnienie wsparcia duchowego, psychicznego	11,8	7,4	14,0	12,7	10,3	12,9	8,1
By mogły normalnie funkcjonować, brać udział w życiu społecznym	11,4	9,2	12,5	12,6	9,6	13,1	5,3
Szkolenia, terapie, edukacja, rozwój	10,6	8,0	11,9	12,0	8,5	11,7	6,6
Być z nimi, rozmowy, kontakty, integracja	7,5	6,1	8,1	8,4	6,2	8,4	4,2
Akceptować je, dobrze traktować	6,5	5,3	7,1	7,4	5,3	7,3	3,3

Formy pomocy	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Tworzenie instytucji, poradnictwa, prawa wspomagających niepełnosprawnych	4,9	3,9	5,5	6,1	3,3	5,8	1,8U
Ulgi na leki, przejazdy itp.	3,3	2,7	3,7	4,2	2,2	3,7	2,2
Ułatwienia w dostępie do urzędów, instytucji	2,1	2,1	2,1	2,5	1,5	2,3	1,3
Są zależne od różnych czynników i stopnia niepełnosprawności	1,4	1,4	1,4	1,6	1,0	1,3	2,0
Inne formy pomocy	6,2	7,0	5,8	7,2	4,8	6,7	4,6

Analizując otrzymane wyniki z perspektywy przyjętych zmiennych, widać wyraźny wzór. Po pierwsze, niemal w każdej klasie odpowiedzi kobiety dominowały nad mężczyznami. Po drugie, osoby legitymujące się związkami rodzinno-sąsiedzkimi oraz innego rodzaju kontaktami z niepełnosprawnymi, w każdej klasie odpowiedzi przeważały nad pozostałymi. Co warto podkreślić, uwidacznia się to wyraźnie w takich formach, które wynikają z doświadczeń w kontaktach z niepełnosprawnymi. Przykładowo: „więcej instytucji wspomagających” wskazało 6,1% i 5,8% badanych ze związkami z niepełnosprawnymi, przy 3,3% i 1,8% osób bez takiego kontaktu albo „praca” po około 27% ze związkami z niepełnosprawnymi, przy 21% i 16,7% bez kontaktów.

Ogólnie mówiąc, w oparciu o opinie badanych powstał obszerny katalog form świadczenia pomocy osobom niepełnosprawnym. Zawiera zarówno formy funkcjonujące w potocznej świadomości, znane z przede wszystkim z różnych akcji reklamowych, jak też formy bardzo specyficzne, wynikające ze znajomości środowisk osób niepełnosprawnych.

Czy warto pomagać

Nawet najbardziej trafny zestaw form pomocy będzie martwym zapisem, jeżeli w społecznościach będzie dominowała atmosfera niechęci wobec świadczenia pomocy niepełnosprawnym. Ważne jest więc poznanie nastawienia badanych, pojętego zarówno ogólnie, jak też zorientowanego na osoby niepełnosprawne. W związku z tym postawiono badanym dwa zamknięte pytania. Pierwsze: „Istnieją różne opinie na temat udzielania pomocy drugiemu człowiekowi. Która

z przedstawionych opinii odpowiada Panu(i) najbardziej?”. Badani mogli wybrać jedną z czterech odpowiedzi: „dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie”, „dobrze jest pomagać innym, bo można potem liczyć na pomoc z ich strony”, „dobrze jest pomagać innym nawet wtedy, gdy samemu nic się z tego nie ma”, „trudno powiedzieć”. Drugie pytanie brzmiało: „Jak Pan(i) sądzi, czy warto pomagać osobom niepełnosprawnym?”. Respondenci mogli wybrać odpowiedzi: „tak, zdecydowanie warto”, „raczej warto”, „to zależy od sytuacji”, „raczej nie warto”, „nie, zdecydowanie nie warto”. Wyniki przedstawiają tabele 26 i 27.

Tabela 26. *Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Opinie	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie	4,6	6,8	3,4	3,9	5,5	4,0	6,6
Dobrze pomagać innym, bo można potem liczyć na ich pomoc	21,2	23,7	19,8	19,2	23,8	19,6	27,0
Dobrze pomagać innym nawet gdy nic się z tego nie ma	68,3	59,6	72,7	72,1	62,9	71,2	57,2
Trudno powiedzieć	4,9	7,7	3,5	3,8	6,5	4,1	7,9
Brak danych	1,1	2,1	0,6	1,0	1,3	1,0	1,3

Ponad dwie trzecie badanych charakteryzuje postawa altruistyczna. Około jedna piąta to ci, którzy pomagając innym, liczą na odwzajemnienie. Z punktu widzenia zmiennych niezależnych widać, że kobiety zdecydowanie częściej (72,7%) niż mężczyźni (59,6%) deklarują pomoc typu altruistycznego. Podobnie jest z osobami posiadającymi związek z niepełnosprawnymi, oni zdecydowanie częściej (odpowiednio 72,1% i 71,2%) od tych bez takich związków (odpowiednio 62,6 i 57,2%) deklarują pomoc bez oczekiwania na rewanż. Można sądzić, że na taki układ odpowiedzi wpływają doświadczenia wynikające ze współpracy z osobami niepełnosprawnymi, budując w nich bardziej bezinteresowne zorientowanie na sytuacje wymagające pomocy.

Jak widać z tabeli 28, respondenci w zdecydowanej większości (89,2%) uważają, że należy pomagać niepełnosprawnym. Częściej i bardziej zdecydowanie myślą tak kobiety (81,1%) niż mężczyźni (70,4%), a także osoby związane z niepełnosprawnymi (81,1% i 80,5%) niż niezwiązane (odpowiednio 72,0% i 66,7%).

Tabela 27. *Opinie nt. udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Opinia	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Tak, zdecydowanie warto	77,4	70,4	81,1	81,1	72,0	80,5	66,7
Raczej warto	11,8	14,9	10,2	9,7	14,9	9,9	18,4
To zależy od sytuacji	9,6	13,1	7,9	8,1	11,8	8,5	13,6
Raczej nie warto	0,3	0,6	0,1	0,2	0,5	0,2	0,7
Zdecydowanie nie warto	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	-
Brak danych	0,8	1,0	0,7	0,9	0,7	0,9	0,7

Reasumując: otrzymane wyniki pokazują pewną spójność postawy badanych; wysokiemu wskaźnikowi ogólnych deklaracji pomocy o charakterze altruistycznym towarzyszą bardzo zbliżone do nich wskaźniki jednoznacznego „tak” dla wspierania osób niepełnosprawnych.

NIEPEŁNOSPRAWNI A PRACA

Celem projektu, jak już wiadomo, jest powołanie do istnienia spółdzielni społecznych dla niepełnosprawnych. W analizach otoczenia społecznego, w którym spółdzielnie będą funkcjonowały, nie może zabraknąć problemów związanych z pracą osób niepełnosprawnych

W obszarze zainteresowań badawczych znalazły się następujące problemy: współpraca pełnosprawnych z niepełnosprawnymi, opinie dotyczące ułatwień w dostępie do pracy osób niepełnosprawnych, a także opinie odnośnie zatrudnienia niepełnosprawnych. Kwestia jest o tyle ważna, że jak pokazują doświadczenia krajów, gdzie spółdzielczość socjalna zorientowana na niepełnosprawnych jest dobrze rozwinięta, jednym z kluczowych warunków powodzenia takich działań jest otwartość na współpracę ze strony pełnosprawnych.

Współpraca z niepełnosprawnymi

Podjmując ten wątek badawczy chciano poznać, czy respondenci kiedykolwiek współpracowali z osobami niepełnosprawnymi oraz na czym ta współpraca polegała. W pierwszym wypadku postawiono pytanie zamknięte z możliwością udzielenia odpowiedzi „tak”, „nie” i „trudno powiedzieć”. W drugim wypadku pytanie miało charakter otwarte. W wyniku analizy otrzymanych odpowiedzi powstało 6 klas odpowiedzi: „proste prace fizyczne” (montaż, pakowanie, porządki, praca w rolnictwie, dozorowanie, pomoc w kuchni itp.), „usługi i handel” (intrologator, krawiec, kierowca, sprzedawca), „edukacja i rehabilitacja” (warsztaty plastyczne, nauczyciel, opieka nad dziećmi niepełnosprawnymi, wtz, masarz, rehabilitacja), „proste prace biurowe” (goniec, recepcjonista, archiwum), „zaawansowane prace umysłowe” (księgowa, obsługa komputera, informatyk, programista) oraz „inne”. Otrzymane wyniki przedstawiają tabele 28 i 29.

Blisko dwie trzecie badanych nigdy nie współpracowało z osobami niepełnosprawnymi. Większość pozostałych respondentów (31,3%) przyznaje się do takiej współpracy.

O ile płeć nieznacznie różnicuje wyniki, to bardzo duże różnice widać w wypadku pozostałych zmiennych. I tak blisko trzy razy częściej o współpracy mówili badani z kontaktami rodzinno-sąsiedzkiemi niż ci, którzy takich kontaktów nie mają. Jeszcze większa różnica ujawnia się w wypadku innych kontaktów z niepełnosprawnymi, ci spośród respondentów, którzy legitymują się takimi kontaktami, sześć razy częściej przyznawali się do współpracy niż ci, którzy nie mają związków z niepełnosprawnymi.

Tabela 28. Doświadczenia badanych we współpracy z osobami niepełnosprawnymi, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Czy pracował z osobą niepełnosprawną?	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Tak	31,3	33,1	30,3	42,0	16,1	38,3	6,1
Nie	63,6	58,0	66,5	53,0	78,6	56,9	87,5
Trudno powiedzieć	4,0	7,4	2,2	4,1	3,8	3,7	5,3
Brak danych	1,1	1,5	0,9	0,9	1,5	1,2	1,1

Przedstawione wyniki są oczywiste. Patrząc na nie w kontekście pozostałych badanych problemów, nasuwa się następujący wniosek: tam, gdzie zachodzi więcej ogólnie pojętych stosunków społecznych między pełnosprawnymi a niepełnosprawnymi, rośnie liczba stosunków wyspecjalizowanych, przejawiających się między innymi w różnych formach współpracy.

Tabela 29. Rodzaje prac jakie wykonywały osoby niepełnosprawne współpracujące z badanymi, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)

Rodzaje prac	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Proste prace fizyczne	7,1	9,6	5,8	10,2	2,8	8,8	1,7
Proste prace biurowe	5,9	5,9	5,9	8,2	2,2	6,8	0,4
Edukacyjno-rehabilitacyjne	3,8	3,4	3,9	5,5	1,2	4,7	0,4
Zaawansowane prace Umysłowe	3,5	3,0	4,3	12,9	1,8	4,3	0,4
Usługi i handel	1,2	1,1	1,2	1,5	0,6	1,3	0,4

W tabeli 30 prezentowane jest uszczegółowione pytanie dotyczące współpracy. Widać więc, że polegała ona zarówno na wykonywaniu „prostych prac fizycznych” (7,1%), jak i „prostych prac biurowych” (5,9%). W mniejszym stopniu współpracowano z zakresie „edukacyjno-rehabilitacyjnym” (3,8%) czy też w formie „zaawansowanych prac umysłowych” (3,5%). Marginesem tej współpracy była praca w „usługach i handlu” (1,2%).

Płeć w zasadzie nie różnicuje wyników. Dostyc duże różnice, co oczywiste, wiadać w wypadku pozostałych zmiennych. Osoby ze związkami rodzinno-sąsiedzkimi z niepełnosprawnymi wyraźnie częściej deklarowały współpracę w każdym zakresie. Przykładowo: „proste prace fizyczne” 10,2% osób ze związkami rodzinno-sąsiedzkimi z niepełnosprawnymi, przy 2,8% bez takich związków. Podobnie rzecz wygląda jeśli spojrzymy na układ odpowiedzi z punktu widzenia kontaktów z niepełnosprawnymi. Ci z badanych, którzy legitymują się takimi kontaktami, zdecydowanie częściej niż pozostali we wszystkich zakresach współpracowali z niepełnosprawnymi. Przykładowo: „proste prace biurowe” deklarowało 6,8, podczas gdy znikomy (0,4%) odsetek osób bez takich kontaktów wskazywało na ten rodzaj współpracy.

Ogólny wniosek, jaki nasuwa się po analizie przedstawionych danych, nie jest zbyt optymistyczny. Po pierwsze, stosunkowo mała część respondentów faktycznie współpracowała z niepełnosprawnymi. Po drugie, charakter tej współpracy ogranicza się do form prostych, można sądzić, nie wykorzystujących możliwości intelektualnych i fizycznych pewnej części osób niepełnosprawnych.

Praca dla niepełnosprawnych

Następne elementy problemu pracy zawodowej osób niepełnosprawnych zawierają się w dwóch pytaniach: „Czy osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do uzyskania pracy zawodowej?” oraz „Gdyby to od Pana(i) zależało, to czy przyjąłby/przyjęłaby Pan(i) do pracy osobę niepełnosprawną?”. Oba pytania były zamknięte i zawierały trzy możliwości odpowiedzi: „tak”, „nie”, „trudno powiedzieć.” Wyniki przedstawiają tabele 30 i 31.

Tabela 30. *Opinie badanych nt. ułatwień w dostępie do pracy zawodowej dla osób niepełnosprawnych, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Opinie	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy	79,1	75,8	81,1	82,6	74,3	81,9	70,0
Nie powinny mieć ułatwionego dostępu do pracy	2,4	4,1	1,5	1,8	3,2	2,1	3,5
Trudno powiedzieć	17,5	18,9	16,6	14,6	21,5	14,9	26,1
Brak danych	1,0	1,3	0,9	1,0	1,0	1,2	0,4

Zdecydowana większość badanych (79,3%) uważa, że niepełnosprawni powinni mieć ułatwiony dostęp do pracy. Wyraźniej częściej myślą tak kobiety (81,1%) niż mężczyźni (75,8%). Także częściej respondenci ze związkami z osobami niepełnosprawnymi (82,6% i 81,9%) niż bez takich związków (74,3% i 70%). Trzeba podkreślić, że w każdej kategorii badanych zanotowano względnie wysoki odsetek odpowiedzi typu „trudno powiedzieć”, co można zinterpretować dwojako: albo jako uzależnienie preferencji w zależności od konkretnej sytuacji, np. typu pracy lub typu niepełnosprawności, albo też od ogólnej sytuacji na rynku pracy.

Tabela. 31. *Opinie badanych nt. możliwość przyjęcia do pracy osoby niepełnosprawnej, wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)*

Ocena	Ogółem	Płeć		W rodzinie, wśród znajomych jest niepełnosprawny		Osoby mające kontakt z niepełnosprawnymi	Osoby niemające kontaktu z niepełnosprawnymi
		M	K	tak	nie		
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220	N-871	N-1639	N-456
Tak, przyjąłbym	61,2	59,1	62,3	69,5	49,4	66,1	43,6
Nie, nie przyjąłbym	2,9	4,1	2,4	1,4	5,2	1,8	7,0
Trudno powiedzieć	35,1	35,8	34,7	28,3	44,8	31,3	48,5
Brak danych	0,8	1,1	0,6	0,8	0,7	0,7	0,9

Jak widać z tabeli 31, w wymiarze ogólnym rozkład odpowiedzi jest wyrazisty, blisko dwie trzecie badanych przyjąłoby niepełnosprawnego do pracy, a ponad jedna trzecia nie. Pytanie o przyjęcie do pracy ujawnia różnice w zakresie każdej z przyjętych zmiennych. Stosunkowo najmniejsze między kobietami a mężczyznami, dużo większe z punktu widzenia pozostałych zmiennych. Respondenci ze związkami z niepełnosprawnymi zdecydowanie częściej przyjąłoby do pracy niepełnosprawnych niż ci bez takich związków (odpowiednio 69,5 i 66,1%, przy 49,4 i 43,6%). W tym wypadku, podobnie jak w poprzednim, odnotowano bardzo wysoki wskaźnik odpowiedzi „trudno powiedzieć”, a w pewnych zakresach zbliżający się do połowy kategorii. Takie podejście do problemu zatrudnienia osób niepełnosprawnych pokazuje, że istnieje w badanej zbiorowości spora niepewność, co do możliwości i wartości pracy takich osób. Wśród osób niemających kontaktów z niepełnosprawnymi najliczniejszą grupę (48,5%) stanowią właśnie ci, którzy nie potrafią jednoznacznie stwierdzić, czy byłoby w stanie zatrudnić osobę niepełnosprawną.

WNIOSKI

Efektom przedstawionej części badań są następujące konkluzje:

- Badani szeroko definiują pojęcie niepełnosprawności.
- Zdecydowana większość badanych nic nie wie o działaniach Urzędu Gminy na rzecz osób niepełnosprawnych.
- Jednocześnie aktywność Urzędu Gminy na rzecz osób niepełnosprawnych oceniają co najmniej dobrze. Przy czym znacząca część badanych nie ma na ten temat zdania.
- Zdecydowana większość badanych deklaruje pozytywny stosunek do osób niepełnosprawnych.
- Większość badanych jest otwarta na przelotne, niewiążące stosunki społeczne z osobami niepełnosprawnymi.
- Wśród badanych przeważa stereotypowe rozumienie niepełnosprawności.
- Bezrobocie to problem dotyczący w równym stopniu kobiet i mężczyzn, jak też pełnosprawnych i niepełnosprawnych.
- Pomoc oferowana osobom niepełnosprawnym to przede wszystkim wsparcie finansowe i możliwość podjęcia pracy.
- Zdecydowana większość badanych charakteryzuje postawę altruistyczną wobec świadczenia pomocy osobom niepełnosprawnym.
- Współpraca między osobami pełnosprawnymi a niepełnosprawnymi dotyczy stosunkowo niewielkiej liczby osób.
- Wśród form współpracy z osobami niepełnosprawnymi dominują proste prace fizyczne oraz proste prace biurowe.

Przyjęte zmienne niezależne: płeć, związki rodzinno- sąsiedzkie oraz kontakty z niepełnosprawnymi w pewnych zakresach wyraźnie różnicują odpowiedzi. O ile jednak płeć w ograniczonym zakresie, to pozostałe zmienne dużo bardziej wyraziście i niemal w każdym – podjętym w badaniach – problemie, idą w takim kierunku, że tam, gdzie owe związki i kontakty faktycznie istnieją, tam wskaźniki odpowiedzi pozytywnych są wyższe niż wśród respondentów niedeklarujących tego typu związków.

CZĘŚĆ 2

TYPOLOGIA STOSUNKU DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH

KRYTERIA KLASYFIKACJI I TYPOLOGIA STOSUNKU DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH, CHARAKTERYSTYKA I ROZKŁAD TYPÓW

W części tej zostanie przedstawiona metoda doboru i klasyfikacji pytań, które posłużyły do sporządzenia typologii stosunku do osób niepełnosprawnych, oraz będą omówione cechy wyłonionych tą metodą trzech typów stosunków. Tego rodzaju podejście jest szeroko rozpowszechnione w naukach społecznych. Przyjmuje się, że w oparciu o wybrane wskaźniki można wyodrębnić różnego typu stosunki społeczne. Trzeba jednak pamiętać, że ten zabieg analityczny ujmuje dane zjawisko w przybliżeniu, to znaczy rzadko się zdarza, aby efekt zastosowania typologii był zgodny z jej konceptualnym opisem. Jednak pożytki z zastosowania typologii kompensują jej niedoskonałości. Przede wszystkim dlatego, że ujmując szczegółowe dane w szersze całości, porządkują i uogólniają badany fragment rzeczywistości społecznej. Ponadto wyodrębnione typy mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych eksploracji, zarówno jako zmienne niezależne, jak i zależne. W dalszej części zostanie przedstawiona charakterystyka demograficzno-społeczna typów oraz ich rozkład w poszczególnych gminach.

Kryteria klasyfikacji oraz typologia stosunków

Podstawę do utworzenia typologii stosunku wobec osób niepełnosprawnych stanowiło łącznie 10 pytań z zakresu udzielania wsparcia i pomocy osobom niepełnosprawnym oraz stosunku do niepełnosprawnych w konkretnych sytuacjach. Respondenci mieli odpowiedzieć na następujące pytania, które posłużyły do stworzenia typologii:

Jak Pan(i) sądzi, czy osoby niepełnosprawne powinno się objąć specjalną opieką i pomocą? (pyt. 8)

Jak Pan(i) sądzi, czy warto pomagać osobom niepełnosprawnym? (pyt. 11)

Jak Pan(i) sądzi, czy osoby niepełnosprawne powinny być w jakiś sposób uprzywilejowane? (pyt. 16)

Gdyby Pana(i) syn lub córka chciał(a) zawrzeć związek małżeński z osobą niepełnosprawną, to co by Pan(i) zrobił(a)? (pyt. 24)

Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i) współmałżonkiem/ partnerem życiowym? (pyt. 25.1)

Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i) przyjacielem? (pyt. 25.2)

Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i) kolegą? (pyt. 25.3)

Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i) współwłaścicielem/ partnerem w działalności? (pyt. 25.4)

Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i) współpracownikiem? (pyt. 25.5)

Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i) gościem w domu? (pyt. 25.6)

Tabela 32. Liczba uzyskanych punktów

Punkty	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,00
19	1	0,05
21	1	0,05
22	1	0,05
23	1	0,05
24	1	0,05
25	1	0,05
26	6	0,28
27	3	0,14
28	10	0,47
29	13	0,61
30	18	0,85
31	16	0,76
32	30	1,42
33	44	2,09
34	63	2,99

Punkty	Częstość	Procent
35	74	3,51
36	101	4,80
37	111	5,27
38	130	6,18
39	138	6,56
40	159	7,55
41	188	8,93
42	180	8,55
43	171	8,12
44	190	9,03
45	164	7,79
46	152	7,22
47	70	3,32
48	37	1,76
49	18	0,85
50	12	0,57

We wszystkich wyszczególnionych pytaniach odpowiedzi stanowiły pięciostopniowe skale zachowań, przyjmujące wartości od „zdecydowanie nie” do „zdecydowanie tak”. Jedynie w pyt. 24 odpowiedziami były konkretne zachowania, jednak i one stanowiły skalę zachowań od akceptującej do odrzucającej daną sytuację. Wszystkim odpowiedziom przypisano odpowiednie wartości: „zdecydowanie nie” i „odradzał” – 1 punkt, „raczej nie” i „martwił, ale nie odradzał” – 2 punkty, „to zależy” i „trudno powiedzieć” oraz „traktował to obojętnie”, „nie wiem” – 3 punkty, „raczej tak” i „cieszył się, ale nie zachęcał” – 4 punkty, „zdecydowanie tak” i „zachęcał” – 5 punktów.

Suma uzyskanych punktów posłużyła do ustalenia poziomu stosunku respondentów do osób niepełnosprawnych. Zakres punktów możliwych do uzyskania wynosił od 10 do 50, z czego 10, określało stanowisko maksymalnie negatywne, a 50 – maksymalnie pozytywne. Tak więc niska liczba punktów oznacza brak akceptacji dla tego typu działań oraz negatywny stosunek do wchodzenia w (wymienione w pytaniach) interakcje z osobami niepełnosprawnymi. Wysoka zaś liczba punktów wskazuje na przychylne nastawienie do działań nakierowanych na wspieranie osób niepełnosprawnych, a także pozytywny do nich stosunek. Rozkład uzyskanych punktów prezentuje tabela 33.

Zakres punktów uzyskanych z dziesięciu pytań wynosił od 19 do 50. Taki rozkład odpowiedzi wskazuje na brak w badanej zbiorowości osób o negatywnym stosunku do względem niepełnosprawnych. Najmniejsza liczba punktów jaką odnotowano w badaniu wynosiła 19. Średnia punktów dla całej badanej zbiorowości wyniosła 40,65.

Jednak tak duża skala stosunku do niepełnosprawnych jak punktowa (od 19 do 50) byłaby zbyt obszerna, a przy analizie uwzględniającej dodatkowe zmienne za mało czytelna. Dlatego też dla celów analitycznych skala ta została zawężona do trzech kategorii. Tak więc badani, którzy uzyskali liczbę punktów mieszczących się w zakresie 19-34, zostali zakwalifikowani do osób o stosunku obojętnym; ci, którzy najczęściej wyrażali się w sposób umiarkowanie pozytywny, a suma uzyskanych punktów mieściła się w zakresie od 35 do 44, zostali zaliczeni do osób cechujących się stosunkiem przychylnym. Ostatnia kategoria to osoby posiadające najbardziej pozytywne nastawienie do osób niepełnosprawnych oraz do działań nakierowanych na niesienie pomocy tej grupie społecznej. Liczba uzyskanych punktów wynosiła od 45 do 50 a ten typ stosunku do niepełnosprawnych został określony jako zaangażowany. Tak zgrupowane typy stosunku do niepełnosprawnych przedstawia w układzie frekwencji i procentowym tabela 33.

Tabela 33. Typy stosunku do osób niepełnosprawnych

Punkty	Częstości	Procenty
Ogółem	2104	100,0
Obojętny	209	9,9
Przychylny	1442	68,6
Zaangażowany	453	21,5

W badanej populacji zdecydowanie przeważa typ przychylny stosunku do niepełnosprawnych (68,6%). Dwa pozostałe typy są reprezentowane przez znacznie mniejszą część respondentów: typ zaangażowany przez 21,5%, natomiast typ obojętny, określający osoby z największym dystansem do niepełnosprawnych, przez 9,9% badanych.

Trzeba podkreślić, że typy znajdujące się na skali antytetycznej nie osiągają wartości krańcowej; zarówno „obojętny”, jak i „zaangażowany” jedynie zbliżają się do swoich najbardziej jaskrawych postaci, aby je osiągnąć typ „obojętny” musiałby uzyskać 10 punktów, a „zaangażowany” 50.

Demograficzno-społeczna charakterystyka typów

Wybrane zmienne demograficzno-społeczne zostały przedstawione za pomocą wykresów zamieszczonych po zbiorczych opisach charakterystyk typów stosunku do osób niepełnosprawnych.

- Typ obojętny

Tworzony wyraźnie częściej przez mężczyzn niż kobiety, raczej przez ludzi najstarszych, z traumatycznymi doświadczeniami rodzinnymi w postaci separacji i śmierci współmałżonka. Typ ten jest religijnie indyferentny bądź niewierzący, rzadko lub w ogóle niepraktykujący. Charakterystyczną cechą tego typu jest niski poziom wykształcenia, sporadycznie przekraczający etap zasadniczej szkoły zawodowej. Niski poziom wykształcenia określa rodzaj wykonywanego zawodu, ludzie tego typu są więc najczęściej robotnikami, rolnikami oraz pracownikami policji i ochrony. Mieszkają w małych miasteczkach i na wsiach; źle oceniają swoją sytuację materialną, wynika to zapewne z faktu, że często nigdzie nie pracują, a ponadto pochodzą z rodzin wielodzietnych.

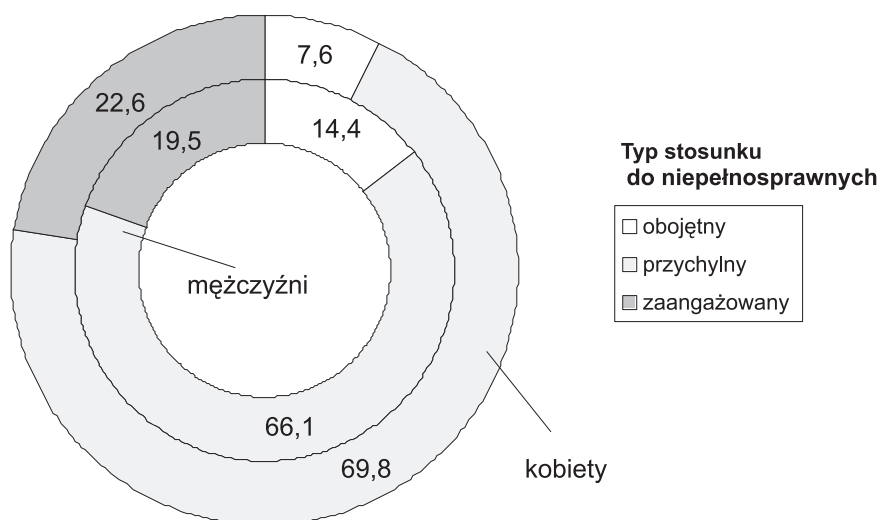
- Typ przychylny

Nieznacznie częściej są to kobiety niż mężczyźni. Osoby tyleż najmłodsze co i najstarsze, o zróżnicowanym stanie cywilnym, a więc zarówno panny, jak i kawalerowie, osoby w związkach małżeńskich, jak też ludzie owdowiali. Ich stosunek do Boga waha się od „wierzącego” poprzez „niezdecydowanego” do „obojętnego”. Analogicznie rzecz wygląda z praktykami religijnymi, osoby tego typu praktykują zarówno „systematycznie”, jak i „niesystematycznie” lub „rzadko” bądź „wcale”. Jeśli chodzi o ich wykształcenie, to dominują osoby z co najmniej średnim. Wśród wykonywanych zawodów dużo osób to kupcy i przedsiębiorcy, urzędnicy i nauczyciele, ale także pracownicy handlu i usług. Nie wyróżnia ich miejsce zamieszkania, jest to zarówno wieś, jak i różnej wielkości miasta. Swoją sytuację oceniają jako co najmniej dobrą, co o tyle nie dziwi, że większość z osób tego typu pracuje zawodowo, jest na emeryturze lub rencie oraz, co ciekawe, uczy się. Nie charakteryzuje ich jakiś jeden typ gospodarstwa domowego, bowiem w zbliżonym do siebie stopniu są to gospodarstwa skupiające różne liczby osób, najrzadziej 7 i więcej.

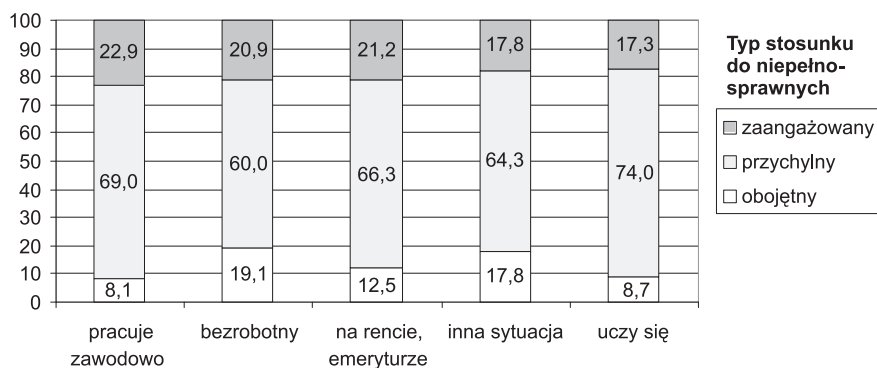
- Typ zaangażowany

Osoby tego typu nieco częściej są kobietami niż mężczyznami, w sile wieku, a więc od 25 do 44 lat. Co ciekawe, to ich stan cywilny, są to przede wszystkim osoby po rozwodach i nieco rzadziej – żyjący w związkach małżeńskich. Głęboko wierzą

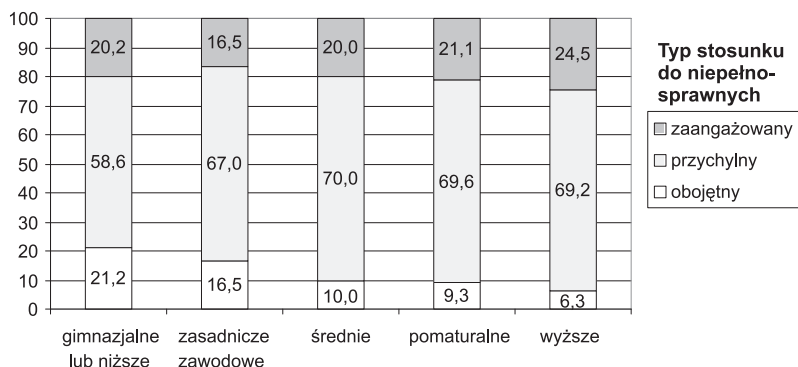
w Boga, a wiara ta znajduje potwierdzenie w regularnych praktykach religijnych. Osoby tego typu charakteryzuje wysoki poziom wykształcenia, ale, co warto zaznaczyć, pewna, nie najmniejsza część, to ludzie o najniższym jego poziomie. Bardzo interesujący jest fakt, że wśród wykonywanych zawodów dominują policjanci i pracownicy ochrony oraz duchowni. Typ ten zamieszkuje głównie miasta powyżej 20 tys. Mieszkańców, a jego stan materialny jest różny, przede wszystkim dobry, ale też średni i zły. Powyższa ocena jest zrozumiała w świetle statusu zawodowego osób tego typu. Najczęściej są czynne zawodowo, pobierają rentę lub emeryturę, ale też są bezrobotnymi. Mieszkają w różnej wielkości gospodarstwach domowych.

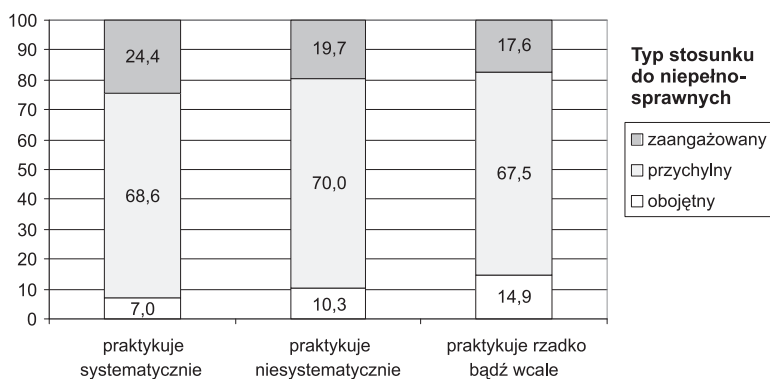
Wykres 4. Typy stosunku do niepełnosprawnych wg płci (w %)

Wykres 5. Typy stosunku do niepełnosprawnych wg sytuacji zawodowej (w%)

Wykres 6. Typy stosunku do niepełnosprawnych wg wykształcenia (w%)

Wykres 7. Typy stosunku do niepełnosprawnych wg praktyk religijnych (w%)

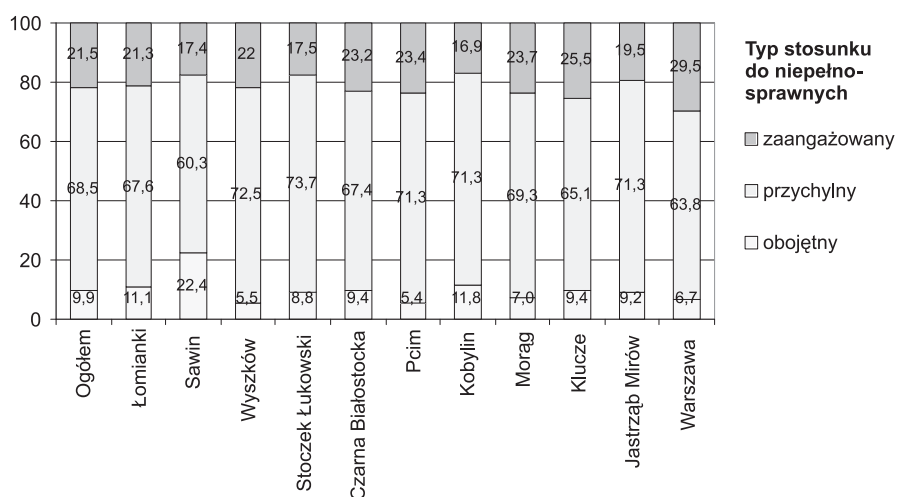
Rozkład typów w poszczególnych gminach

Rozkład typów w poszczególnych gminach jest zróżnicowany. Wyróżnione i opisane typy obrazujące stosunek badanych do osób niepełnosprawnych w każdej z badanych gmin ilustruje tablica 34 oraz wykres 8.

We wszystkich gminach dominuje typ „przychylny”. Jednak szczegółowa analiza ujawnia dosyć duże różnice między gminami. Najwięcej osób tego typu – w porównaniu do pozostałych gmin – widać w Stoczku Łukowskim (73,7%) oraz Wyszku (72,5%), najmniej zaś w Sawinie (60,3%).

Tabela 34. Badani wg typów stosunku do niepełnosprawnych i gmin (w %)

Typ	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb-Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Obojętny	9,9	11,1	22,4	5,5	8,8	9,4	5,4	11,8	7,0	9,4	9,2	6,7
Przychylny	68,5	67,6	60,3	72,5	73,7	67,4	71,3	71,3	69,3	65,1	71,3	63,8
Zaangażowany	21,5	21,3	17,4	22,0	17,5	23,2	23,4	16,9	23,7	25,5	19,5	29,5

Wykres 8. Badani wg typów stosunku do niepełnosprawnych i gmin (w%)

Nieco więcej niż piąta część badanych znalazła się w typie „zaangażowanym”. Badane gminy można podzielić – z punktu widzenia rozkładów tego typu – na dwie grupy. Pierwsza, to gminy: Wyszaków, Czarna Białostocka, Pcim, Morąg, Klucze, w których odsetek osób utrzymuje się na poziomie przekraczającym średnią dla typu. W tej grupie z odsetkiem 25,5 wyróżniają się Klucze. Druga, to pozostałe gminy: Łomianki, Sawin, Stoczek Łukowski, Kobylin i Jastrząb-Mirów z odsetkiem poniżej średniej dla tego typu. W tym zbiorze gmin szczególnie niski wskaźnik 16,9% zanotowano w Kobylinie.

Najmniej liczny jest typ „obojętny”, buduje go około 10% badanych. W trzech gminach: Łomianki, Kobylin, Sawin odsetek osób „obojętnych” przekracza średnią

dla tego typu. O ile w dwóch pierwszych nieznacznie, to w Sawinie osób „obojętnych” jest ponad dwa razy więcej niż średnia dla tego typu. W pozostałych gminach odsetek „obojętnych” zawiera się w przedziale od 5,4 w Sawinie, do 9,4 w Czarnej Białostockiej i Kluczach.

Rozkład typów oraz ich proporcje w gminach można interpretować zarówno jako ogólny wskaźnik diagnozujący „atmosferę społeczną” wobec osób niepełnosprawnych zamieszkujących na terenie gminy, jak i wobec inicjatyw gminnych na rzecz tych osób. Ogólnie mówiąc, otrzymane wyniki jednoznacznie wskazują na przyjazną atmosferę społeczną we wszystkich badanych gminach, sprzyjającą powołaniu spółdzielni dla niepełnosprawnych.

Gdyby stosunek do niepełnosprawnych typów „przychylnego” i „zaangażowanego” potraktować łącznie, a upoważnienie do łącznego traktowania tych dwóch typów zaczerpnięto z przekonania, że typ „przychylny” to potencjalny typ „zaangażowanego”, tylko wystarczy stworzyć mu odpowiednie warunki, to można wydzielić trzy grupy gmin. Pierwsza skupia te, w których widać najniższy poziom stosunku pozytywnego: Sawin, Kobylin, Łomianki (odpowiednio: 77,7, 88,2, 88,9%). Druga grupa, składająca się z Czarnej Białostockiej, Kluczy, Jastrzębia-Mirowa i Stoczka Łukowskiego, zbiera gminy o środkowym poziomie pozytywnego stosunku (odpowiednio: 90,6%, 90,6%, 90,8%, 91,2%). Trzecia grupa to gminy o najwyższym poziomie stosunku pozytywnego: Wyszaków, Pcim, Morąg (odpowiednio: 94,5, 94,7, 93,0%). Różnice między poszczególnymi grupami gmin nie są duże, pokazują jednak pewien poziom atmosfery społecznej. W dalszych etapach analiz zobaczymy, jakie podejście do różnych szczegółowych kwestii prezentują określone typy stosunku do niepełnosprawnych.

STOSUNEK DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH

W tym miejscu przedstawione zostaną szczegółowe zagadnienia, pokazujące stosunek do niepełnosprawnych analizowany z punktu widzenia typów. Skupiono się na takich kwestiach, jak problemy i pomoc niepełnosprawnym, wyobrażenia dotyczące bezrobocia, pracy i ułatwień w jej zdobyciu, a także wiedzy o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych oraz stereotypów związanych z niepełnosprawnością.

Wyobrażenia dotyczące problemów i formy pomocy niepełnosprawnym

Dwie kwestie zostaną podjęte w tym podrozdziale. Pierwsza dotyczy wyobrażeń trudności, jakie napotykają niepełnosprawni w swoim codziennym życiu. Druga zaś, to w jaki sposób, zdaniem badanych, należałoby pomóc niepełnosprawnym. Wyniki prezentują tabele 35 i 36.

Tabela 35. *Opinie nt., co stanowi największe utrudnienie dla osób niepełnosprawnych, wg typów stosunku do niepełnosprawnych (w %)*

Rodzaj utrudnienia	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Bariery architektoniczne	40,1	22,0	42,3	41,5
Brak akceptacji, nietolerancja	21,5	10,0	21,8	26,0
Brak pracy	14,4	8,1	13,4	20,8
Znieczulica, ludzka mentalność	10,3	7,7	9,4	14,3
Brak pieniędzy, bieda	10,2	5,7	10,5	11,3
Izolacja społeczna, samotność	7,2	3,3	7,6	7,5
Brak wiedzy, świadomości w społ.	6,8	5,7	6,7	7,9
Korzystanie z komunikacji	6,4	3,3	7,1	5,5
Wykonywanie codziennych czynności	5,7	4,8	5,9	5,5
Choroba, niepełnosprawność	5,4	10,5	5,1	4,2
Brak dobrej opieki, zainteresowania	5,2	1,0	5,3	6,8
Dostęp do opieki zdrowotnej, rehabilitacji	5,2	3,3	5,3	5,7
Pozostałe	4,1	2,9	3,8	5,7
Biurokracja, administracja	3,2	1,0	3,4	3,5
Bariery psychiczne, lęki	3,1	2,4	3,3	3,1

Rodzaj utrudnienia	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Bezradność, brak samodzielności	2,6	3,3	2,8	1,8
Dostęp do edukacji, kultury, rozwoju	2,5	1,9	2,6	2,6
Złe, niedobre przepisy, prawo	1,8	0,5	1,5	3,5
Użalanie się nad niepełnosprawnymi	0,7	1,0	0,6	0,7

Układ odpowiedzi jest bardzo klarowny. Niemal w każdej klasie odpowiedzi dominują osoby typu „zaangażowanego”. Co o tyle nie dziwi, że osoby tego typu są daleko bardziej zorientowane w rzeczywistych problemach niepełnosprawnych niż przedstawiciele pozostałych typów, w istocie stojący poza środowiskiem niepełnosprawnych. Biorąc pod uwagę typy krańcowe, w pewnych klasach odpowiedzi przewaga jest znacząca, przykładowo: „nietolerancja” 10,0 do 26,0%, „brak dobrej opieki medycznej” 1,0 do 6,8%, „obojętność” 7,7 do 14,3%, „brak pracy” 8,1 do 20,8% czy „złe prawo” 0,5 do 3,5%.

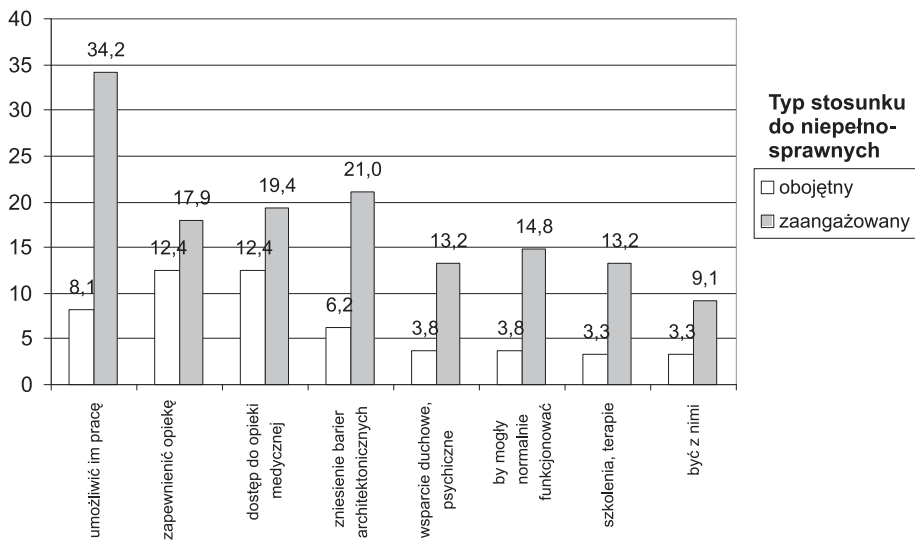
W dwóch wypadkach osoby typu „obojętnego” dominują nad pozostałymi: „bezradność” 3,3 do 1,8% oraz „sama choroba” 10,5 do 5,4%. Można przypuszczać, że częstsze wskazywanie tych utrudnień przez „obojętnych” wynika raczej z wiedzy potocznej, a nie głębszych refleksji nad problemami niepełnosprawnych. Faktycznie bowiem dla obserwatora zewnętrznego każda niepełnosprawność jest utrudnieniem samym w sobie i w pewnych sytuacjach czyni człowieka bezradnym. Jednakże dla osoby niepełnosprawnej owa niepełnosprawność jest naturalnym stanem egzystencji i nie zawsze musi być interpretowana jako utrudnienie.

Tabela 36. *Formy pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym, wg typów stosunku do niepełnosprawnych (w%)*

Formy pomocy	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Wsparcie finansowe, materialne, rzeczowe	34,9	26,3	35,0	38,6
Umożliwić im podjęcie pracy, dostosować do nich warunki pracy	24,8	8,1	24,3	34,2
Zapewnienie opieki, pomocy	18,7	12,4	19,8	17,9
Ułatwienia w dostępie do opieki medycznej, rehabilitacji	18,2	12,4	18,7	19,4
Zniesienie barier architektonicznych	14,5	6,2	13,7	21,0
Zapewnienie wsparcia duchowego, psychicznego	11,8	3,8	12,5	13,2
Zapewnienie normalnego funkcjonowania, brać udział w życiu społecznym	11,4	3,8	11,4	14,8

Formy pomocy	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Szkolenia, terapie, edukacja, rozwój	10,6	3,3	10,7	13,2
Bycie z nimi, rozmowy, kontakty, integracja	7,5	3,3	7,6	9,1
Akceptacja, dobre traktowanie	6,5	3,3	6,7	7,3
Tworzenie instytucji, poradnictwa, prawa wspomagających niepełnosprawnych	4,9	3,3	4,5	7,1
Ulgi na lekarstwa, przejazdy itp.	3,3	2,4	2,9	5,1
Ułatwienia w dostępie do urzędów, instytucji	2,1	-	2,1	2,9
Są zależne od różnych czynników i stopnia niepełnosprawności	1,4	1,9	1,3	1,5
Pozostałe formy pomocy	6,2	3,8	5,5	9,7

W tym pytaniu podobnie jak w poprzednim, rozkład odpowiedzi jest przejrzysty. Prawie w każdej klasie odpowiedzi dominują osoby typu „zaangażowanego”, a w pewnych zakresach jest to jeszcze bardziej wyraźna dominacja niż w poprzednim pytaniu. Przykładowo: „normalne funkcjonowanie” 3,8 do 14,8%, „terapia, rozwój, edukacja” 3,3 do 13,2%, „wsparcie duchowe, psychiczne” 3,8 do 13,2% czy „likwidacja barier architektonicznych” 6,2 do 21,0%.

Wykres 9. Wybrane formy pomocy wg typów obojętnego i zaangażowanego (w %)

Otrzymane wyniki potwierdzają wcześniejsze konstatacje dotyczące typów stosunku do niepełnosprawnych „obojętnego” i „zaangażowanego”. Ten drugi typ nie tylko więcej wie o życiu niepełnosprawnych, ale też adekwatniej diagnozuje ich problemy oraz formy pomocy dla nich. Wybrane formy pomocy według tych dwu typów prezentuje wykres 9.

W prezentowanych analizach pominięto osoby typu „przychylnego” nie dlatego, że są mniej istotne, a jedynie dlatego, aby rysujący się obraz był bardziej wyrazisty. Osoby typu „przychylnego” są ważne i to nie tylko dlatego, że statystycznie stanowią najliczniejszą kategorię badanych, ale przede wszystkim dlatego, że są to ludzie o pozytywnym potencjale skierowanym w stronę niepełnosprawnych i jest możliwe, aby w sprzyjających okolicznościach społecznych stali się osobami o typie „zaangażowanym”.

Praca i działania na rzecz niepełnosprawnych

Jak pokazały dwie ostatnie tabele, praca zawodowa, a właściwie jej brak, jest w świadomości pełnosprawnych istotnym problemem, z którym borykają się osoby niepełnosprawne. W świetle celu projektu, a więc powołania spółdzielni socjalnych dla niepełnosprawnych, ważne wydaje się podjęcie kilku wątków związanych z pracą zawodową. Najpierw będą to wyobrażenia dotyczące bezrobocia, następnie otwartość na zatrudnienie osoby niepełnosprawnej, wreszcie opinie dotyczące ułatwień w zdobyciu pracy. Wyniki prezentują tabele 37-40.

Tabela 37. Problem bezrobocia w zależności od niepełnosprawności w ocenie badanych, wg typów stosunku do niepełnosprawnych (w %)

Ocena	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Ten problem dotyczy zarówno niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych	43,0	33,5	42,9	47,5
To raczej problem niepełnosprawnych	31,3	19,1	30,6	39,1
To raczej problem pełnosprawnych	8,3	14,8	9,2	2,2
Nie ma problemu bezrobocia	0,4	1,9	0,3	-
Nie mama zdania	16,1	26,8	16,4	10,4
Brak danych	1,0	3,8	0,6	0,9

Jak widać z danych zawartych w tabeli, 37 większość badanych uważa, że bezrobocie to problem w równym stopniu pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych. Myśli tak blisko połowa osób typu „zaangażowanego” i jedna trzecia typu „obojętnego”. Nieco mniej niż trzecia część badanych uważa, że bezrobocie to problem

raczej osób niepełnosprawnych niż pełnosprawnych. W tym zakresie, biorąc pod uwagę dwa krańcowe typy, widać różnicę; 19,1% „obojętnych”, przy 39,1% „zaangażowanych”. Warto podkreślić, że względnie dużo osób typu „obojętnego” (14,8%) uważa bezrobocie za problem raczej pełnosprawnych, podczas kiedy tylko 2,2% osób „zaangażowanych” prezentuje taką opinię.

Tabela 38. *Opinie badanych nt. możliwość przyjęcia do pracy osoby niepełnosprawnej, wg typów stosunku do niepełnosprawnych (w %)*

Ocena	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Tak, przyjąłbym	61,2	27,8	59,2	83,2
Nie, nie przyjąłbym	2,9	13,9	2,2	0,2
Trudno powiedzieć	35,1	54,5	38,1	16,6
Brak danych	0,8	3,8	0,6	-

Tabela 38 przedstawia opinie badanych na temat możliwości przyjęcia do pracy osób niepełnosprawnych. Jak widać, rysuje się bardzo wyraźna prawidłowość: im typ bardziej zorientowany na niepełnosprawnych, tym więcej odpowiedzi pozytywnych. Przy czym różnica między typami krańcowymi jest radykalna i wynosi ponad 55%. Osoby typu „obojętnego” dominują nad pozostałymi typami w zakresie odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Tabela 39. *Opinie badanych nt. ułatwień w dostępie do pracy zawodowej dla osób niepełnosprawnych, wg typów stosunku do niepełnosprawnych (w %)*

Opinie	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy	79,3	54,1	79,1	91,4
Nie powinny mieć ułatwionego dostępu do pracy	2,4	7,7	2,2	0,4
Trudno powiedzieć	17,3	34,9	17,8	7,7
Brak danych	1,0	3,3	0,8	0,4

Podobna prawidłowość jak w przypadku zatrudnienia, ujawnia się także w opiniach dotyczących ułatwień w dostępie do pracy, pokazuje to tablica 39. Im typ bardziej zorientowany na niepełnosprawnych, tym więcej odpowiedzi pozytywnych, przy czym różnica między typami krańcowymi wynosi około 37%, choć sama w sobie znacząca, to jednak niższa niż w kwestii przyjęcia do pracy.

Tabela 40. Czy badani słyszeli o akcjach na rzecz osób niepełnosprawnych organizowanych w gminie, wg typów stosunku do niepełnosprawnych (w %)

Czy badani słyszeli o akcjach w gminie	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Tak	32,8	20,1	34,1	34,7
Nie	64,9	74,6	63,7	64,0
Brak danych	2,3	5,3	2,1	1,3

Jak pokazuje tabela 40, niespełna jedna trzecia badanych słyszała o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych. Co prawda częściej są to osoby typu „przychylnego” i „zaangażowanego” niż „obojętnego”, ale różnica, choć sięgająca 15%, nie jest już tak radykalna jak w poprzednich zagadnieniach.

Dane przedstawione w czterech ostatnich tabelach wymagają ogólniejszego komentarza. Funkcjonowanie spółdzielni socjalnych jest w praktyce kooperacją, w istotnym stopniu zależną od świadomości i wiedzy osób pełnosprawnych. W takim więc kontekście należy umieścić interpretację danych. Przede wszystkim nie należy ich interpretować negatywnie, a widzieć w nich pewne możliwości, szczególnie w odniesieniu do typu „obojętnego”, który rzadko mówi „nie”, często zaś „trudno powiedzieć”. Nie wyklucza zatem możliwości współpracy czy też stosowania ułatwień dla niepełnosprawnych, mówi „trudno powiedzieć”, ponieważ nie zna środowiska niepełnosprawnych. Nie należy oczekiwać, że je pozna, skoro niewiele na ten temat wie. Tylko jedna piąta osób typu „obojętnego” słyszała o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych. Pozostali nic o tym nie wiedzą. Zapewne z dwóch powodów, po pierwsze dlatego, że są zamknięci w sobie, niepełnosprawni ich nie interesują, po drugie – nie dotarła do nich informacja o działaniach na rzecz niepełnosprawnych. Nie należy osób typu „obojętnego” traktować jak biernych, trzeba im stworzyć odpowiednie warunki, aby zechcieli włączyć się w działania na rzecz niepełnosprawnych.

Pomoc innym

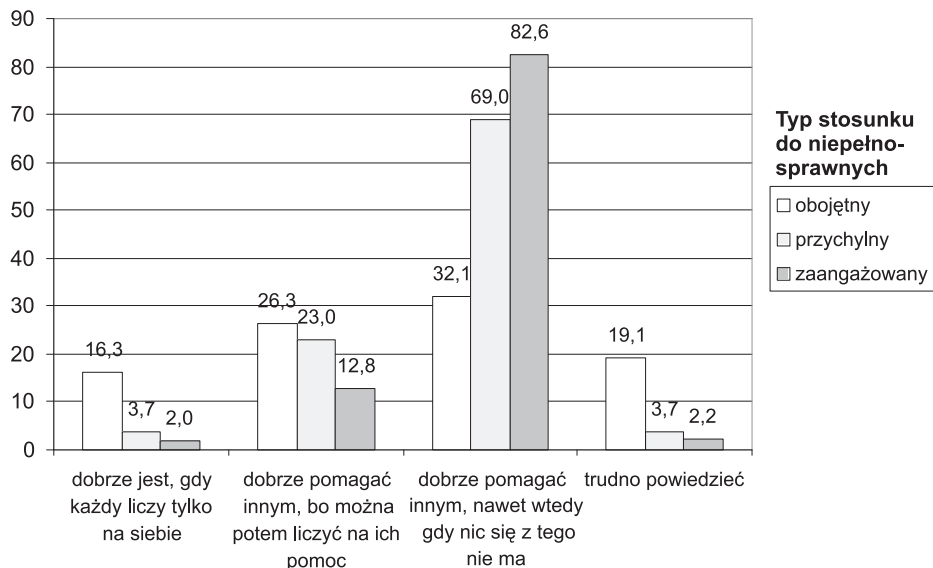
Czy warto pomagać innym ludziom? Jeżeli tak, to jaka jest motywacja do świadczenia pomocy. To pierwsze zagadnienie, które zostanie w tym podrozdziale omówione. Drugie zaś dotyczy oceny potocznej opinii, traktującej niepełnosprawność jako karę za grzechy. Wyniki przedstawiają tabele 41 i 42.

Analizując dane z tabeli 41 zauważymy, że ponad dwie trzecie badanych sądząc, że „dobrze jest pomagać innym nawet wtedy, gdy nic się z tego nie ma” prezentuje postawę autoteliczną. W tym zakresie widać, że im typ bardziej zorientowany na niepełnosprawnych, tym więcej odpowiedzi o tym charakterze. Różnica między typami krańcowymi jest bardzo duża, wynosi ponad 50%. Typ „obojętny”

natomiast dominuje nad pozostałymi w zakresie przekonań, że „dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie” i „dobrze pomagać innym, bo można potem liczyć na ich pomoc”. Także duża część „obojętnych” nie potrafiła jednoznacznie wyrazić w tym względzie swego przekonania (ponad 19% odpowiedziało „trudno powiedzieć”). Rozkład ten dobrze obrazuje wykres 10.

Tabela 41. *Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi, wg typów stosunku do niepełnosprawnych (w %)*

Opinie	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie	4,6	16,3	3,7	2,0
Dobrze pomagać innym, bo można potem liczyć na ich pomoc	21,2	26,3	23,0	12,8
Dobrze pomagać innym, nawet gdy nic się z tego nie ma	68,3	32,1	69,0	82,6
Trudno powiedzieć	4,9	19,1	3,7	2,2
Brak danych	1,1	6,2	0,6	0,4

Wykres 10. *Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi wg typów (w %)*

Ostatnie zagadnienie w tym rozdziale dotyczy opinii badanych na temat przekonania mówiącego, że „niepełnosprawność to kara za grzechy”, odpowiedzi prezentuje tabela 42. Niewiele osób przyznaje, że uważa niepełnosprawność jako

„karę za grzechy”. Wśród tych, którzy tak uważają, wyraźnie przeważają osoby typu „obojętnego” nad pozostałymi.

Tabela 42. *Opinie nt. przekonania, że „niepełnosprawność to kara za grzechy”, wg typu (w %)*

Opinia	Ogółem	Typ		
		obojętny	przychylny	zaangażowany
	N-2104	N-716	N-1388	N-1220
Tak	2,0	5,3	1,7	1,5
Nie	85,2	62,7	87,5	88,3
Trudno powiedzieć	11,9	26,3	10,5	9,5
Brak danych	0,9	5,7	0,2	0,7

Nic więc dziwnego, że w znacznej części problemów podjętych w badaniach, szczególnie dotyczących postaw wobec konkretnych stosunków społecznych z niepełnosprawnymi, typ „obojętny” wypada zdecydowanie poniżej dwóch pozostałych. Właśnie dlatego został nazwany „obojętnym”, bo jego ogólna orientacja życiowa jest egocentryczna. Widzi i interpretuje świat przez pryzmat własnych interesów, pozostałych ludzi traktując przedmiotowo, jako ewentualny środek do osiągnięcia partykularnych celów. A jeżeli część „obojętnych” spotyka na swojej drodze osoby niepełnosprawne, to wygodnie jest im myśleć, że to „kara za grzechy”, bo wówczas czują się zwolnieni z jakiegokolwiek pozytywnej działalności, wszak karzącemu Bogu nie ma sensu się sprzeciwiać.

CZĘŚĆ 3

NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW GMIN

CHARAKTERYSTYKA BADANYCH GMIN

W części trzeciej części raportu przedstawione zostaną wyniki badań analizowane z punktu widzenia poszczególnych gmin, w których badania były realizowane. Analiza zagadnień szczegółowych będzie prowadzona według takiego samego schematu jak w części ogólnej. A więc podjęta będzie problematyka niepełnosprawnych w świadomości środowiska lokalnego, stosunku do niepełnosprawnych, następnie zaprezentowana będzie świadomość problemów stojących przed niepełnosprawnymi, jak też pomoc osobom niepełnosprawnym oraz zagadnienia związane z pracą i zatrudnieniem osób niepełnosprawnych.

Charakterystyka demograficzno-społeczna mieszkańców gmin

W tym podrozdziale zaprezentowane zostaną podstawowe informacje statystyczne dotyczące gmin, liczebności próby w każdej gminie, a także charakterystyka demograficzno-społeczna mieszkańców poszczególnych gmin.

Tabela 43. Gminy według powierzchni i liczby ludności

Lp.	Miejscowość	Powiat	Województwo	Powierzchnia (w km ²)	Ludność (stan na 31.12. 2005, wg GUS)
1.	Łomianki	warszawski zach.	mazowieckie	38	21773
2.	Wyszaków	wyszkowski	mazowieckie	166	37807
3.	Sawin	chełmski	lubelskie	190	5684
4.	Pcim	myślenicki	małopolskie	89	10282
5.	Morąg	ostródzki	warmińsko-mazurskie	311	24942
6.	Czarna Białostocka	białostocki	podlaskie	207	11696
7.	Kobylin	krotoszyński	wielkopolskie	112	8035
8.	Stoczek Łukowski	łukowski	lubelskie	182	11329
9.	Klucze	olkuski	małopolskie	119	14926
10.	Jastrząb	szydłowiecki	mazowieckie	55	5086
11.	Mirów	szydłowiecki	mazowieckie	53	3811

Jak pokazuje tabela 43, gminy, w których realizowane było badanie, znajdują się w różnych powiatach. Wyjątek to sąsiadujące ze sobą gminy Jastrzęb i Mirów, które razem przystąpiły do projektu. Tak więc w dalszych analizach będą traktowane łącznie. Poszczególne gminy różnią się między sobą także powierzchnią i liczbą ludności. Największy obszar zajmują gminy: Morąg, Czarna Białostocka, Sawin i Stoczek Łukowski. Najmniejsza – to Łomianki i Pcim. Wielkość zajmowanego obszaru nie zawsze jest skorelowana dodatnio z liczbą mieszkańców. Każdą bowiem z najmniejszych gmin zamieszkuje więcej osób niż należąca do największych gminę Sawin. Nie biorąc jednak pod uwagę zajmowanego obszaru, to najbardziej liczne są gminy Wyszaków, Morąg i Łomianki.

Tabela 44. *Badani według gmin*

Gminy	Częstość	Procent
Ogółem	2104	100,0
Łomianki	216	10,3
Sawin	219	10,4
Wyszaków	236	11,2
Stoczek Łukowski	171	8,1
Czarna Białostocka	181	8,6
Pcim	167	7,9
Kobylin	195	9,3
Morąg	228	10,8
Klucze	212	10,1
Jastrzęb	117	5,6
Mirów	57	2,7
Warszawa	105	5,0

Projektując badania zakładano, że w każdej gminie badaniem objętych zostanie około 200 osób. Jak pokazuje tablica 44, nie w każdym przypadku ten postulat metodologiczny został zrealizowany. W pięciu gminach: Wyszaków, Morąg, Łomianki, Sawin, Klucze udało się zakładać liczebność nieznacznie przekroczyć, najwyraźniej w Wyszakowie. W pozostałych badaniem objęto mniej niż 200 osób, najmniej zaś w Jastrzębiu-Mirowie i Pcimiu.

W tabeli 46 widać, że nadreprezentatywność kobiet w badanej próbie widoczna jest niemal we wszystkich gminach. Wyjątek to Sawin, gdzie jest niemal tyle samo mężczyzn co kobiet. W pozostałych gminach skala tej dysproporcji jest różna. Największe dysproporcje widać w Wyszakowie, Czarnej Białostockiej i Jastrzębiu-Mirowie, gdzie w badanych zbiorowościach jest ponad 40% więcej kobiet niż mężczyzn. W pozostałych przewaga kobiet oscyluje w granicach 30%.

Tabela 45. Badani według płci i gmin

Płeć	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Mężczyźni	34,0	34,3	47,5	28,8	36,8	29,3	35,3	35,9	35,5	30,7	29,3	26,7
Kobiety	66,0	65,7	52,5	71,2	63,2	70,7	64,7	64,1	64,5	69,3	70,7	73,3

Tabela 46. Badani według grup wieku i gmin

Grupy wieku	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Do 24 lat	20,0	24,5	32,0	34,3	13,5	7,7	13,2	20,0	16,2	6,1	10,3	47,6
25-34 lat	24,5	24,1	26,0	22,9	24,0	21,0	28,7	17,4	29,8	27,8	24,1	22,9
35-44 lat	22,1	20,4	17,8	14,8	33,3	30,4	22,8	19,5	21,9	24,1	27,6	10,5
45-54 lat	20,4	16,7	13,2	16,9	13,5	27,1	22,2	18,5	25,4	28,8	27,0	12,4
55 lat i więcej	9,1	10,6	5,9	8,9	12,9	7,7	7,2	22,6	4,8	7,1	5,7	5,7
Brak danych	3,8	3,7	5,0	2,1	2,9	6,1	6,0	2,1	1,8	6,1	5,2	1,0

Tabela 46 ujawnia, że z punktu widzenia wieku badana próba jest dosyć zrównoważona, z wyjątkiem ludzi najstarszych, których liczba jest zdecydowanie niższa niż w pozostałych kategoriach. Szczegółowa analiza danych pokazuje jednak, że Sawin i Wyszaków to gminy „najmłodsze”, w których odsetek osób do 24 roku życia oscyluje wokół jednej trzeciej populacji. Natomiast Czarna Białostocka, Klucze i Jastrząb-Mirów należą do gmin „najstarszych”, gdzie odsetek osób między 45-54 rokiem życia zbliża się do 30% badanej populacji. Najwięcej osób powyżej 55 roku życia najwięcej jest w Kobylinie. Ich liczebność ponaddwukrotnie przewyższa średnią dla tej kategorii.

Jak widać z tabeli 47, wśród ogółu badanych najliczniej reprezentowane są osoby będące w związkach małżeńskich. W rozbiciu na gminy widać, że najwięcej jest takich osób w Stoczku Łukowskim (71,9%), Jastrzębiu-Mirowie (69,0%), Kluczach (68,4%) i Czarnej Białostockiej (68,0%). Najmniej zaś w Łomiankach (44,4%) i Kobylinie (51,3%). Kawalerów i panny szczególnie często badano w Sawinie (42,5%),

Wyszkowie (42,4%) i Łomiankach (47,2%). Jest to jedyna gmina, gdzie wśród badanych jest więcej kawalerów i panien niż osób w związkach małżeńskich. Co ciekawe, w Kobylinie jedna dziesiąta badanych to wdowy i wdowcy. Ten wskaźnik jest ponad trzy razy wyższy niż średnia dla tej klasy odpowiedzi. Osób po rozwodach, na tle pozostałych gmin, jest nieco więcej w Łomiankach i Kluczach.

Tabela 47. *Badani według stanu cywilnego i gmin*

Stan cywilny	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Kawaler, panna	34,2	47,2	42,5	42,4	24,0	23,2	29,3	35,4	29,4	20,8	25,9	63,8
Żonaty, zamężna	58,2	44,4	50,2	51,7	71,9	68,0	67,1	51,3	61,4	68,4	69,0	32,4
Wdowiec, wdowa	3,2	2,8	1,4	1,7	2,3	4,4	2,4	9,7	3,9	2,8	2,3	-
Rozwiedziony, rozwiedziona	2,6	4,2	3,2	3,0	0,6	2,2	1,2	1,0	3,5	4,2	1,7	2,9
W separacji	0,9	0,5	2,3	-	1,2	-	-	1,5	0,4	1,9	1,1	-
Brak danych	1,0	0,9	0,5	1,3	-	2,2	-	1,0	1,3	1,9	-	1,0

Tabela 48. *Badani według poziomu wykształcenia i gmin*

Wykształcenie	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Gimnazjalne lub niższe	4,9	1,9	12,8	5,9	7,0	4,4	6,6	6,2	0,9	0,9	4,6	2,9
Zasadnicze zawodowe	9,5	4,2	11,4	3,8	19,3	9,9	12,0	14,9	10,1	7,1	9,2	2,9
Średnie	30,6	36,6	34,7	32,2	30,4	30,4	24,6	33,8	31,1	25,9	21,8	32,4
Pomaturalne	14,9	20,8	16,4	16,9	14,6	7,7	13,8	14,4	14,9	12,3	9,2	24,8
Wyższe	39,1	35,6	23,7	39,4	28,1	45,3	43,1	29,7	42,1	52,4	55,2	36,2
Brak danych	1,0	0,9	0,9	1,7	0,6	2,2	-	1,0	0,9	1,4	-	1,0

Tabela 48 pokazuje, że w gminach Klucze i Jastrząb-Mirów ponad połowa badanych legitymuje się wykształceniem wyższym. Jest to około dwa razy więcej niż w takich gminach, jak Sawin i Stoczek Łukowski, gdzie odsetek osób z wykształceniem wyższym jest najniższy. Jednocześnie dwie ostatnie gminy charakteryzuje duża liczba osób o niskim poziomie wykształcenia.

Sytuacja społeczno-zawodowa badanych

Następnym elementem charakterystyki demograficzno-społecznej badanych jest pokazanie ich przynależności i sytuacji społeczno zawodowej, liczby osób zamieszkałych w gospodarstwie domowym, a także ocena własnej sytuacji materialnej z punktu widzenia poszczególnych gmin.

We wszystkich gminach dominują osoby wykonujące zawody o charakterze umysłowym: urzędnicy i nauczyciele. Jednak szczegółowa analiza ujawnia, że między poszczególnymi gminami widać dosyć duże różnice. W takich gminach, jak Wyszaków, Morąg, Klucze odsetek urzędników przekracza jedną trzecią próby. Natomiast w Sawinie i Stoczku Łukowskim nie sięga 20% próby. Podobnie z nauczycielami. Są gminy, takie jak Jastrząb – Mirów, gdzie odsetek nauczycieli wśród badanych jest imponujący, sięgający 40% populacji. I są takie, w których nauczyciele stanowią zdecydowaną mniejszość zawodową, poniżej 10% próby, jak w Łomiankach, Sawinie czy Wyszakowie.

Liczba robotników niemal we wszystkich gminach jest do siebie zbliżona. Wyjątek to Łomianki i Wyszaków, gdzie jest ich nieco mniej. Pracowników handlu i usług oraz kupców i przedsiębiorców więcej od przeciętnej widać w Łomiankach, Wyszakowie oraz Morągu, rolników zaś w Sawinie i Stoczku Łukowskim. Zwraca uwagę względnie wysoki odsetek duchownych zanotowany w Łomiankach.

Tabela 49. Badani według przynależności do grupy społeczno-zawodowej i gmin

Grupa społeczno-zawodowa	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Urzędnicy	28,1	31,5	18,7	38,1	18,7	26,5	25,7	19,5	34,6	37,7	29,9	20,0
Nauczyciele	18,2	8,8	5,9	7,6	21,6	27,1	29,9	17,4	15,4	17,9	39,7	20,0
Robotnicy	10,9	7,4	12,3	3,8	13,5	12,7	13,2	11,8	10,5	14,2	13,8	7,6
Pracownicy handlu i usług	10,2	16,2	6,8	17,8	9,9	8,3	3,6	8,7	19,7	1,9	1,1	15,2

Grupa społeczno-zawodowa	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirow	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Kupcy, przedsiębiorcy	5,0	8,8	4,1	10,2	2,3	1,7	3,0	5,1	7,9	2,8	2,9	1,9
Rolnicy	4,6	0,5	13,7	-	16,4	2,2	7,2	7,2	0,9	-	2,3	1,0
Policjanci, pracownicy ochrony	1,5	2,8	1,8	2,5	1,8	1,7	-	1,5	0,4	0,9	1,7	1,0
Duchowni	0,8	3,7	1,4	-	-	1,1	0,6	1,0	-	0,5	-	-
Inni	20,7	20,4	34,7	19,9	15,8	18,8	16,8	27,7	10,5	24,1	8,6	33,3
Brak danych	0,1	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Ogólnie mówiąc, rysujące się różnice w rozkładzie zawodów wynikają z charakteru gminy. Jednostki miejskie dają więcej możliwości wykonywania zawodów związanych z handlem i usługami oraz przedsiębiorczością, w gminach wiejskich, co oczywiste, więcej osób pracuje bezpośrednio w rolnictwie lub w zawodach okołorolniczych.

Tabela 50. Badani wg sytuacji zawodowej i gmin

Sytuacja zawodowa	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirow	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Pracuje zawodowo	67,7	64,4	43,8	71,2	59,6	72,4	67,7	56,9	83,8	82,1	77,0	62,9
Uczy się	11,0	14,8	22,4	14,4	6,4	3,3	9,0	12,3	4,4	4,2	8,0	25,7
Na rencie, emeryturze	8,7	9,7	8,2	3,8	13,5	14,4	12,6	19,0	4,4	3,8	3,4	4,8
bezrobotny	5,5	2,8	12,3	3,8	8,2	4,4	4,8	5,6	3,5	5,7	5,7	1,9
Inna sytuacja	6,1	7,4	11,9	6,4	11,1	3,3	5,4	5,6	3,5	3,3	4,6	3,8
Brak danych	1,0	0,9	1,4	0,4	1,2	2,2	0,6	0,5	0,4	0,9	1,1	1,0

W tabelicy 50 pokazano sytuację zawodową badanych. Jej analiza w poszczególnych gminach pokazuje, że przy ogólnie wysokim poziomie aktywności badanych widać różnice między gminami. Blisko dwa razy więcej osób jest czynnych zawodowo w Morągu i Kluczach niż w Sawinie, gdzie częściej od przeciętnej widać respondentów uczących się i bezrobotnych. Renciści i emerycie to specyfika przede wszystkim Kobyлина i w nieco mniejszym wymiarze Czarnej Białostockiej, Stoczka Łukowskiego oraz Pcimia.

Tabela 51. *Badani według liczby osób w gospodarstwie i gmin*

Liczba osób w gospodarstwie	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirowski	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
1-2 osoby	15,9	17,1	12,8	16,5	15,2	24,3	6,0	17,4	20,2	16,0	9,2	20,0
3-4 osoby	49,8	48,1	52,1	54,2	36,3	45,9	44,9	36,4	57,9	54,2	58,0	60,0
5-6 osób	23,6	23,1	24,7	22,5	33,3	22,1	28,7	34,4	13,2	18,4	23,6	16,2
7 i więcej	9,9	10,6	10,0	6,4	15,2	5,5	18,6	11,3	8,8	10,8	7,5	3,8
Brak danych	0,8	0,9	0,5	0,4	-	2,2	1,8	0,5	-	0,5	1,7	-

Spoglądając na liczbę osób w gospodarstwie domowym (tabela 51), warto zauważyć, że najczęściej gospodarstw domowych 1-2-osobowych widać w Czarnej Białostockiej (24,3%) i Morągu (20,2%). Model składający się z 3-4 osób to specyfika przede wszystkim Jastrzębia-Mirowskiego (58,0%), Morąga (57,9%). Gospodarstwa powyżej 5 osób to cecha wyróżniająca badanych ze Stoczka Łukowskiego (odpowiednio 33,3 i 15,2%), Kobyлина (odpowiednio 34,4 i 11,3%) oraz Pcimia (odpowiednio 28,7 i 18,6%).

Tabela 52. *Badani według oceny własnej sytuacji materialnej i gmin*

Ocena własnej sytuacji materialnej	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirowski	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Dobra	28,9	38,0	30,6	29,2	18,1	24,3	35,3	27,2	23,2	27,4	28,7	41,0
Średnia	57,6	53,2	55,7	57,2	69,6	59,1	53,3	47,7	62,7	59,4	60,9	54,2
Zła	12,6	8,8	13,2	11,9	11,7	14,4	10,8	23,6	14,0	11,8	10,3	3,8
Brak danych	0,9	-	0,5	1,7	0,6	2,2	0,6	1,5	-	1,4	-	1,0

Tabela 52 pokazuje wyniki autooceny sytuacji materialnej. Najczęściej – na tle pozostałych – o dobrej sytuacji materialnej mówili badani z Łomianek (38,0%), Pcimia (35,3%), Sawina (30,6%) oraz Wyszkowa (29,2%), najrzadziej oceniali tak swoją sytuację materialną badani ze Stoczka Łukowskiego (18,1%), bowiem badani z tej gminy najczęściej definiowali swój stan materialny jako średni (69,6%). Jeśli chodzi o źle oceniających, to z odsetkiem zbliżającym się do czwartej części próby zdecydowanie wyróżniają się badani z Kobyłina.

Poziom religijności i przynależność do organizacji i stowarzyszeń

Charakteryzując poziom religijności badanych w gminach, przedstawione będzie tzw. globalne wyznanie wiary, czyli ocena własnej wiary, następnie ocena własnych praktyk religijnych, a także zaangażowanie w różnego rodzaju grupy, stowarzyszenia, organizacje religijne.

Najwięcej osób składających deklarację wiary widać w Pcimiu (97,7%), Jastrzębiu -Mirowie (93,7%) i Stoczku Łukowskim (95,9%). W tych gminach widać też najwięcej osób, które swoją wiarę oceniają jako „głęboką”. Łomianki i Kobylin cechuje większy od przeciętnego odsetek „niezdecydowanych” (odpowiednio 14,4% i 13,3%). Natomiast „obojętni” i „niewierzący” to przede wszystkim mieszkańcy Sawina (7,3%), Łomianek (6,0%) i Kluczy (5,2%).

Tabela 53. Badani według stosunku do wiary i gmin

Stosunek do wiary	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząg Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Głęboko wierzący	14,5	14,8	11,4	13,1	14,0	17,1	24,0	13,3	7,9	12,7	21,3	13,3
Wierzący	73,1	63,0	75,8	76,1	81,9	69,6	73,7	69,7	78,9	74,4	72,4	62,9
Niezdecydowany	7,3	14,4	4,1	6,4	2,3	6,6	1,2	13,3	9,2	6,1	5,7	10,5
Obojętny	3,0	5,1	5,9	2,1	1,2	3,3	0,6	3,1	1,8	3,8	-	7,6
Niewierzący	0,9	0,9	1,4	0,4	0,6	1,1	-	-	0,9	1,4	-	4,8
Brak danych	1,2	1,9	1,4	1,3	-	2,2	0,6	0,5	1,3	1,9	0,6	1,0

Tabela 54. Badani według praktyk religijnych i gmin

Praktyki religijne	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Praktykuje systematycznie	47,3	36,1	32,9	43,2	56,7	55,2	76,0	66,7	28,1	45,3	52,9	35,2
Praktykuje niesystematycznie	33,7	33,8	44,3	37,3	35,7	29,3	19,0	19,0	45,6	36,8	36,8	25,7
Praktykuje rzadko bądź wcale	17,5	27,8	21,0	16,9	7,6	13,8	7,2	13,8	24,6	16,0	9,2	38,1
Brak danych	1,5	2,3	1,8	2,5	-	1,7	0,6	0,5	1,8	1,9	1,1	1,0

Analizując praktyki religijne w poszczególnych gminach widać, że wśród „praktykujących systematycznie” przodują badani z Pcimia (76,0%) i Kobylina (66,7%). Natomiast wśród „praktykujących rzadko lub wcale” respondenci z Łomianek (27,8%), Morąga (24,6%) i Sawina (21,0%).

Łączna analiza danych o autoocenie wiary i praktykach religijnych pokazuje, że największa spójność w znaczeniu korelacji pozytywnej, to cecha badanych z Pcimia, gdzie wysokiemu poziomowi wiary odpowiada wysoki poziom praktyk religijnych. Natomiast spójność w znaczeniu korelacji negatywnej ujawniła się w Łomiankach i Sawinie, gdzie względnie niskiemu poziomowi wiary towarzyszy adekwatny poziom praktyk religijnych.

NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW GMIN

Analizy rozpoczyna przedstawienie wyników badań dotyczących wybranych aspektów świadomości społeczności lokalnych odnośnie osób niepełnosprawnych. Badane więc będzie pojęcie „niepełnosprawności, jakim posługują się respondenci, kontakty z osobami niepełnosprawnymi, następnie wiedza o liczebności niepełnosprawnych w gminie, a także wiedza o działalności Urzędu Gminy na rzecz niepełnosprawnych oraz ocena tej działalności. Zebrane wyniki przedstawione zostaną z punktu widzenia poszczególnych gmin, w których badania były realizowane.

Pojęcia niepełnosprawności

Zadając półotwarte pytanie: „Kto według Pana(i) jest osobą niepełnosprawną?”, chciano się dowiedzieć, jakimi pojęciami posługują się respondenci określając niepełnosprawność. Badany mógł wybrać kilka odpowiedzi z przedstawionej listy, jak też dopisać własną. Wyniki przedstawia tabela 55.

Tabela 55. Kto jest osobą niepełnosprawną, wg gmin (w %)

Rodzaj schorzenia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząg Mirow	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Osoba dotknięta paraliżem	90,0	94,0	80,8	88,6	93,0	93,9	90,4	90,3	93,0	89,2	85,1	95,2
Osoba niewidoma	85,2	85,6	77,2	85,2	83,6	85,6	83,8	89,2	88,6	88,2	81,6	89,5
Osoba głucha	78,5	76,4	76,7	77,5	77,8	76,8	74,3	79,0	83,3	85,8	73,0	81,8
Osoba upośledzona umysłowo	77,9	76,9	74,4	74,6	79,5	76,2	77,2	74,9	80,7	85,4	75,3	85,7
Osoba chora psychicznie	50,8	41,7	57,7	44,9	60,2	50,8	51,5	46,2	53,9	53,8	50,0	49,5

Rodzaj schorzenia	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Osoba z widocznym uszkodzeniem ciała	50,4	46,8	49,3	36,0	56,1	49,7	56,3	46,2	57,0	61,3	49,4	47,6
Osoba z poważną chorobą serca	24,4	16,2	24,7	26,3	28,1	21,0	22,8	26,9	28,9	19,5	26,7	24,4
Osoba z problemami alkoholowymi	6,8	5,6	7,8	5,1	3,5	4,4	4,2	9,2	9,2	9,4	6,3	10,5
Narkoman	5,9	6,5	5,9	3,4	2,9	3,3	3,0	9,2	8,8	7,5	5,7	9,5
Inne	4,2	1,9	1,4	5,5	2,9	6,1	5,4	4,6	4,4	5,7	2,3	7,6
Osoba trwale bezrobotna	2,9	3,2	4,1	1,3	1,8	1,1	1,8	2,1	5,3	4,7	1,7	4,8
Nie wiem	0,7	0,5	4,1	0,4	-	-	-	0,5	-	0,5	0,6	-

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 56, w każdej z badanych gmin najczęściej jako niepełnosprawność wskazywany był „paraliż”, przy czym różnice między krańcowymi gminami były znaczące, w Stoczku Łukowskim, Wyszkowie i Morągu odsetek wskazań nie był niższy niż 93%, podczas gdy w Łomiankach przekroczył nieco 80%. W grupie kontrolnej stosowny wskaźnik był najwyższy i wynosił 95,2%. „Brak wzroku” to druga pod względem liczebności cecha niepełnosprawności. W tym wypadku najwięcej wskazań widać w Kobylinie, Morągu, Kluczach (po około 88%), najmniej zaś w Sawinie (77%). W grupie kontrolnej wskaźnik zbliżył się do 90%. Trzecia cecha to „brak słuchu”. Najczęściej mówili o tym mieszkańcy Kluczy (85,8%), najrzadziej zaś Pcimia (74,3%). W grupie kontrolnej wskaźnik wynosił 81,9%. Nieznacznie mniej osób niż „brak słuchu” widzi niepełnosprawność w „upośledzeniu umysłowym”, najczęściej, w porównaniu do pozostałych gmin, byli to mieszkańcy Kluczy (85,4%) – najrzadziej zaś badani z Sawina, Wyszkowa, Kobyliny (po ok. 74%). W grupie kontrolnej odsetek odpowiedzi przekroczył 85%.

Na bardzo zbliżonym do siebie poziomie wskazywali badani na „widoczne uszkodzenie ciała” i „chorobę psychiczną”. W pierwszym wypadku dominują nad pozostałymi mieszkańcy Kluczy (61,3%), szczególnie nad badanymi z Wyszkowa, gdzie stosowny odsetek wyniósł 36. W drugim wypadku mieszkańcy Stoczka Łukowskiego (60,2%) dominują przede wszystkim nad mieszkańcami z Łomianek (41,7%). W grupie kontrolnej otrzymano odpowiednio 47,6% i 49,5%.

W wypadku pozostałych klas odpowiedzi, jak: „choroba serca” „alkoholizm”, „narkomania”, „bezrobocie” widać zdecydowanie mniej wskazań. Jednak w tych klasach odpowiedzi rysują się także dość wyraźne różnice między gminami. I tak w wypadku „choroby serca” dominują na pozostałych odpowiedzi respondentów z Kluczy, Morąga, Stoczek Łukowski (po ponad 28%). Blisko 13% osób mniej z Łomianek znalazło się w tej klasie. Odnośnie „alkoholizmu”, „narkomanii” i „bezrobocia”, to najczęściej znaleźli się badani z Kobylina, Morąga i Kluczy, najrzadziej zaś ze Stoczka Łukowskiego i Czarnej Białostockiej.

Tabela 56. Opinie na temat przekonania „niepełnosprawność to kara za grzechy”, według gmin

Opinia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząg Mirow	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Tak	2,0	0,9	1,4	2,1	1,8	1,7	6,0	3,1	1,3	2,4	0,6	1,9
Nie	85,2	88,0	76,7	92,8	78,4	85,6	77,8	85,1	85,5	85,8	89,7	93,3
Trudno powiedzieć	11,9	9,7	21,0	4,2	18,7	10,5	16,2	11,8	11,8	85,8	9,2	3,8
Brak danych	0,9	1,4	0,9	0,8	1,2	2,2	-	-	1,3	-	0,6	1,0

Jako uzupełnienie informacji o pojęciach, którymi badani opisują osoby niepełnosprawne, było pytanie: „Czy bliskie jest Panu(i) przekonanie, że niepełnosprawność to „kara za grzechy”. Było to zamknięte pytanie. Badani mogli udzielić odpowiedzi: „tak”, „nie”, „trudno powiedzieć”. Wyniki prezentuje tabela 57.

Przyglądając się otrzymanym wynikom, zainteresowano się przede wszystkim odpowiedziami, w których widać rozumienie niepełnosprawności jako „kary za grzechy”. Co prawda niewiele osób udzieliło odpowiedzi pozytywnych, ale rozkład odpowiedzi z punktu widzenia poszczególnych gmin jest interesujący, w tym znaczeniu, że o ile w większości gmin odsetek odpowiedzi „tak” waha się od 1 do 3, to w jednym wypadku, gminy Pcim, osiąga poziom 6. W grupie kontrolnej wynosi 1,9%.

Niepełnosprawni w gminie

Następna kwestia poddana analizie zawiera się w trzech problemach: po pierwsze, wyobrażenia pełnosprawnych, co do liczby niepełnosprawnych w gminie. Po drugie, znajomość działalności gminy na rzecz niepełnosprawnych. Po trzecie, ocena tej działalności. Otrzymane wyniki pokazują trzy tabele 57-60.

Tabela 57. Liczba osób niepełnosprawnych w gminie w ocenie mieszkańców, według gmin

Liczba niepełnosprawnych	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb-Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
1-5	2,7	1,4	7,8	1,3	-	1,7	2,4	2,1	0,4	2,4	9,2	-
6-20	9,6	6,5	14,2	4,2	7,6	14,4	14,4	17,4	2,6	3,3	17,8	5,7
21-50	17,5	17,1	15,1	10,2	28,1	19,3	22,8	19,5	7,9	21,7	23,6	10,5
51-100	37,3	33,8	36,1	54,7	35,1	37,0	31,7	34,4	52,6	53,8	9,2	5,7
Powyżej 100	7,4	7,9	3,7	0,4	9,9	6,1	10,2	3,6	2,6	5,2	5,2	49,5
Nie wiem	24,1	31,0	21,9	28,8	18,1	20,4	17,4	21,5	33,8	12,3	33,3	23,8
Brak danych	1,4	2,3	1,4	0,4	1,2	1,1	1,2	1,5	-	1,4	1,7	4,8

Z danych w tabeli 57 widzimy, że najczęściej badani szacują liczbę niepełnosprawnych na 51-100 osób. Szczegółowa analiza pokazuje, że im większa gmina, tym więcej wskazań w tym zakresie, i tak w Wyszkowie, Morągu i Kluczach odsetek wskazań przekracza 50. Natomiast w gminach mniejszych, takich jak Pcim, Łomianki, Stoczek Łukowski, Sawin oscyluje w granicach jednej trzeciej badanych. Wyjątkiem są dwie małe gminy razem badane Jastrząb-Mirów, gdzie niepełna 10% badanych szacuje liczbę niepełnosprawnych na 51-100%.

Drugą, pod względem liczebności, kategorię tworzą odpowiedzi szacujące liczbę niepełnosprawnych w przedziale 21-50 osób. W tym wypadku także dominują odpowiedzi respondentów z większych gmin (Wyszków 28,1%, Klucze 23,6%) nad mniejszymi (Kobylin 7,9%, Sawin 10,2%, Jastrząb-Mirów 10,5%).

Mieszkańcy małych gmin częściej od tych z dużych wskazywali na mniejsze liczebności osób niepełnosprawnych. Widać to w wypadku przedziału 6-20 osób i 1-5 osób. W Sawinie blisko 8% badanych sądzi, że w gminie mieszka 1-5 osób niepełnosprawnych. Podczas gdy w Morągu niespełna 0,5% osób podaje taki szacunek. Podobnie jest w wypadku przedziału 6-20 osób. W takich gminach, jak Jastrząb-Mirów czy Kobylin wskazania przekraczają 17%, podczas gdy w Morągu, Kluczach, Wyszkowie sięgają najwyżej 4%. Trzeba też zauważyć, że względnie duża część badanych nie udzieliła odpowiedzi. Szczególnie w Morągu (33,8%), Jastrzębiu-Mirowie (33,3%), Łomiankach (31,0%), Wyszkowie (28,8%).

Trudno otrzymanych wyników nie skomentować, bowiem w każdej badanej gminie respondenci szacowali radykalnie zaniżone liczebności osób niepełnosprawnych¹. Stawiając pytanie o liczbę osób niepełnosprawnych chodziło nie tyle o sprawdzenie statystycznej wiedzy mieszkańców gmin, ile o wyobrażenia dotyczące liczebności osób niepełnosprawnych. Innymi słowy, czy osoby niepełnosprawne są z jednej strony społecznie widoczne, z drugiej zaś – dostrzegane przez pełnosprawnych. Można sądzić, że badani postąpili logicznie szacując wyższe liczebności w większych gminach, w mniejszych zaś – niższe. To, co może budzić zainteresowanie, to wysokie wskaźniki odpowiedzi „nie wiem”, ponieważ oznacza to, że respondenci nie mają żadnej wiedzy na ten temat i nie są w stanie podać nawet zupełnie hipotetycznej liczby. Jest to zrozumiałe w dużych gminach, zastanawia natomiast w gminach małych, gdzie w zasadzie wszyscy, przynajmniej z widzenia, się znają. Mogło na to wpłynąć kilka czynników. Po pierwsze, brak elementarnego rozeznania co do środowiska ludzi niepełnosprawnych. Po drugie, brak szerokich,

1 Jakie są faktyczne liczby niepełnosprawnych w badanych gminach pokazuje tabela 58. Dane pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w 2002 r. Wg pojęć i definicji przyjętych w metodologii NSP osoba niepełnosprawna: *to osoba, która posiadała odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiadała, lecz odczuwała ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa)*. W badaniu oraz w tablicy zbiorowość ta jest podzielona na dwie grupy: osoby niepełnosprawne prawnie – są to osoby, które posiadały aktualne orzeczenie wydane przez odpowiedni organ uprawniony do tego, oraz osoby niepełnosprawne tylko biologicznie – są to osoby, które nie posiadały takiego orzeczenia, ale miały bądź odczuwały całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania podstawowych czynności.

Tabela 58. Liczba osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie w gminach (dane GUS)

Gminy	Osoby niepełnosprawne ogółem			Osoby niepełnosprawne prawnie			Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie		
	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
Łomianki	1707	880	827	1350	753	597	357	127	230
Sawin	1656	732	924	1293	582	711	363	150	213
Wyszków	4099	2025	2074	3242	1681	1561	857	344	513
Stoczek Łukowski	1591	814	777	1232	675	557	359	139	220
Czarna Białostocka	1455	693	762	1122	557	565	333	136	197
Pcim	2352	1105	1247	2229	1052	1177	123	53	70
Kobylin	1338	659	679	1204	601	603	134	58	76
Morąg	3700	1753	1947	3134	1534	1600	566	219	347
Klucze	2824	1307	1517	2527	1188	1339	297	119	178
Jastrząb	509	263	246	388	217	171	121	46	75
Mirów	417	222	195	367	208	159	50	14	36

spektakularnych działań ze strony gminy na rzecz niepełnosprawnych albo niechęć do udziału w nich. Po trzecie, ukrywanie niepełnosprawnych członków rodziny, wynikające m.in. ze wstydu przed lokalną opinią publiczną.

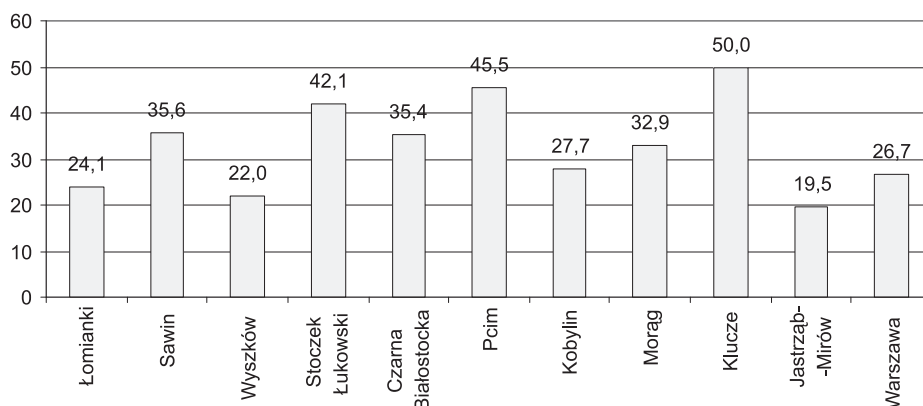
Drugi z badanych problemów odnosi się do wiedzy o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych. Wyniki prezentuje tabela 59.

Tabela 59. Czy badani słyszeli o akcjach na rzecz osób niepełnosprawnych organizowanych w gminie, wg gmin

Czy słyszeli o akcjach w gminie?	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb-Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Tak	32,8	24,1	35,6	22,0	42,1	35,4	45,5	27,7	32,9	50,0	19,5	26,7
Nie	64,9	74,1	62,6	78,0	53,8	61,9	51,5	71,3	64,5	46,7	76,4	72,4
Brak danych	2,3	1,9	1,8	-	4,1	2,8	3,0	1,0	2,6	2,6	4,0	1,0

Ja widać z tabeli 60, układ odpowiedzi – w wymiarze ogólnym – jest klarowny. Zdecydowana większość (blisko dwie trzecie) nie słyszała o działaniach gminy na rzecz osób niepełnosprawnych. Można więc przyjąć, że pozostała część respondentów – pomijając brak odpowiedzi – słyszała o działaniach gminy skierowanych do osób niepełnosprawnych. Otrzymane wyniki można interpretować negatywnie, czyli analizować rozkłady tych, którzy nic nie słyszeli, można też postąpić odwrotnie – pozytywnie, patrząc na rozkłady tych, którzy deklarują wiedzę o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych, są one dobrze widoczne szczególnie na wykresie 10. Z tej drugiej perspektywy widać trzy gminy, które na tle pozostałych zdecydowanie wyróżniają się, są to Klucze, Pcim i Stoczek Łukowski; odpowiednie wskaźniki wyniosły tam 50,0, 45,5, 42,1%. Jak widać, szczególnie Klucze charakteryzuje bardzo wysoki – w porównaniu do pozostałych gmin – wskaźnik wiedzy o działaniach gminy. Na przeciwległym krańcu znajdują się takie gminy, jak: Jastrząb-Mirów, Wyszków czy Łomianki, gdzie wskaźniki wynoszą odpowiednio: 19,5, 22,0 i 24,1%.

Trzeba przyznać, że ankieterzy w swoich sprawozdaniach sygnalizowali dużą aktywność władz gminy Klucze, widoczną nie tylko w rozmowach z osobami odpowiedzialnymi za gminę, ale także w podjętych już inicjatywach, jak też, co być może najważniejsze z punktu widzenia celu projektu, w wypowiedziach respondentów, na ogół posiadających wiedzę o działaniach gminy. Odwrotna sytuacja zaistniała w Łomiankach, gdzie już na etapie realizacji badań ankieterzy sygnalizowali zdziwienie i niedowierzanie respondentów na wieść o aktywności gminy nie tylko skierowanej do niepełnosprawnych, ale aktywności na rzecz społeczności lokalnej w ogóle.

Wykres 11. Badani, którzy słyszeli o akcjach na rzecz niepełnosprawnych w gminie, wg gmin (w %)

Następna kwestia dotyczy oceny pracy Urzędu Gminy w zakresie pomocy społecznej. Postawione pytanie miało charakter zamknięty i zawierało skalę ocen od „bardzo dobrze”, poprzez „raczej dobrze”, „ani dobrze, ani źle”, na „zdecydowanie źle” skończywszy. Była też możliwość „nie mam zdania/nie wiem”. Wyniki prezentuje tabela 60.

Ocena aktywności gminy na rzecz niepełnosprawnych jest spójna z wiedzą na temat aktywności gminy (tab. 60). Tam bowiem, gdzie gminy faktycznie są aktywne i mieszkańcy to widzą, wzór odpowiedzi jest klarowny; wysoki odsetek ocen co najmniej dobrych (Klucze 76,3%, Stoczek Łukowski 49,1%) i niski odsetek ocen negatywnych (Klucze 7,0%, Stoczek Łukowski 7,6%). W tych gminach, w których mieszkańcy nie dostrzegają jakiejś specjalnej aktywności, ujawnia się niski odsetek ocen co najmniej dobrych (Wyszaków 16,6, Łomianki 18,1, Morąg 19,7), względnie wysoki negatywnych (Wyszaków 15,3, Łomianki 12,5, Morąg 15,3). Jednocześnie w tych gminach widać bardzo wysoki odsetek odpowiedzi „nie mam zdania” (Wyszaków 49,6, Łomianki 54,6, Morąg 43,0).

Tabela 60. Ocena pracy Urzędu Gminy w zakresie pomocy społecznej, według gmin

Ocena działania pracy Urzędu Gminy	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pćim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb-Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Bardzo dobrze	7,6	1,4	13,2	1,3	15,8	5,5	5,4	3,6	3,9	17,9	13,8	-
Raczej dobrze	24,8	16,7	25,6	15,3	33,3	29,3	26,3	31,8	15,8	38,7	31,0	5,7

Ocena działania pracy Urzędu Gminy	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Ani dobrze, ani źle	16,8	12,0	17,8	17,4	12,9	14,4	23,4	17,9	20,2	13,7	14,4	24,8
Raczej źle	6,7	6,9	7,8	8,5	4,1	3,3	4,8	8,2	7,5	4,2	6,9	14,3
Zdecydowanie źle	4,6	5,6	2,3	6,8	3,5	5,0	4,8	5,1	8,3	2,8	-	5,7
Nie mam zdania	38,2	54,6	32,4	49,6	28,7	40,3	34,7	33,3	43,0	22,2	32,8	48,6
Brak danych	1,2	2,8	0,9	1,3	1,8	2,2	0,6	-	1,3	0,5	1,1	1,0

Warto jeszcze zwrócić uwagę na odpowiedzi krańcowe, czyli „bardzo dobrze” i „bardzo źle”. W pierwszej klasie odpowiedzi zdecydowanym liderem jest gmina Klucze (17,9%), nieco w tyle pozostaje Stoczek Łukowski (15,8%). Zdecydowanie odległe są gminy Wyszków (1,3%) i Łomianki (1,4%). W drugiej klasie na czołowe miejsce wysuwa się Morąg i Wyszków (odpowiednio 8,3 i 6,8% odpowiedzi „zdecydowanie źle”).

STOSUNEK MIESZKAŃCÓW GMIN DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Celem projektu jest powołanie spółdzielni socjalnych. Bardzo ważna dla powodzenia tej inicjatywy jest przychylność i wsparcie najbliższego otoczenia społecznego, w którym spółdzielnia będzie funkcjonowała, a więc gminy. w związku z tym interesujące są trzy zagadnienia. Po pierwsze, odczucia ludzi spotykających w życiu codziennym osobę niepełnosprawną. Po drugie, poziom dystansu wobec niepełnosprawnych. Po trzecie, opinie dotyczące uprzywilejowania osób niepełnosprawnych.

Odczucia wobec niepełnosprawnych

Ludzie, widząc osoby niepełnosprawne, w różny sposób reagują. Chcąc poznać odczucia badanych, postawiono pytanie „Jakie ma Pan(i) odczucia, kiedy widzi osobę niepełnosprawną?”. Było to wieloczęłowe, półotwarte pytanie. Wyniki przedstawia tabela 61.

Tabela 61. Odczucia respondentów na widok osoby niepełnosprawnej, według gmin

Rodzaj odczucia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząg Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Współczucie	82,8	78,2	74,0	86,0	85,4	80,7	82,6	83,6	85,5	84,0	88,5	83,8
Chęć niesienia pomocy	72,1	66,2	65,8	68,6	70,8	78,5	73,7	68,2	72,8	81,1	77,6	73,3
Żal	58,1	50,0	54,8	55,9	58,5	54,7	63,5	60,5	64,9	61,3	62,6	49,5
Poczucie niesprawiedliwości	53,8	53,2	42,9	57,2	60,2	53,6	54,5	52,8	57,0	52,8	48,9	62,9
Lęk	10,2	8,3	9,6	14,0	7,6	6,6	9,0	10,3	11,4	15,1	12,1	3,8
Zażenowanie	8,6	8,3	10,0	6,8	11,1	6,6	6,6	5,6	9,2	12,3	12,1	2,9
Inne odczucie	4,3	5,6	1,4	4,7	3,5	2,8	3,0	4,6	6,6	2,4	1,7	15,2
Złość	3,4	2,8	6,4	4,7	2,3	1,7	2,4	2,1	4,8	4,7	1,1	1,9
Wstyd	3,2	3,2	5,9	4,7	2,3	2,8	2,4	2,6	3,5	1,9	1,7	3,8

Rodzaj odczucia	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Obojętność	2,4	2,3	4,6	1,3	0,6	2,8	1,8	6,2	1,3	2,8	1,1	1,0
Niechęć	1,7	2,3	4,6	1,3	2,9	0,6	1,2	1,0	1,3	1,4	1,1	-
Odraza	1,5	0,9	3,7	1,7	2,9	0,6	1,2	0,5	1,8	0,9	1,1	-

Jak pokazują wyniki przedstawiony w tabeli 61, trudno jest znaleźć jakiś statystyczny wzór układający się z odpowiedzi. Dominują – w każdej z badanych gmin – odczucia empatyczne, przede wszystkim „współczucie” i „chęć niesienia pomocy”. Przy ogólnie bardzo wysokim poziomie wskazań, w odniesieniu do pierwszej z klas odpowiedzi, wyróżniają się następujące gminy: Jastrząb–Mirów (88,5%), Wyszków (86,0%), Morąg (85,5%). Nie licząc pierwszej z wymienionych, pozostałe to te, których aktywność na rzecz niepełnosprawnych jest nisko oceniona. Jest to dośyć istotna informacja, wskazuje bowiem na pewien istniejący potencjał społeczny, przynajmniej na poziomie deklaratywnym. W przypadku drugiej z klas, wyróżniają się Klucze (81,1%), słabo zaś wypadają Łomianki (66,2%), Sawin (65,8%), Wyszków(68,5%) i Kobylin (68,2%). Innymi słowy, tam, gdzie gmina działa na rzecz niepełnosprawnych, widać wyższy odsetek odpowiedzi sugerujących chęć praktycznego działania, tam zaś gdzie taka działalność ogranicza się do obowiązkowego minimum, wola pomocy mieszkańców słabnie.

Ponad połowa badanych mieszkańców gmin widząc osobę niepełnosprawną czuje „żal” i „niesprawiedliwość”. W pierwszym wypadku najczęściej „czują” tak mieszkańcy Morąga (64,9%), Pcimia (63,5%), najrzadziej Łomianek (50,0%). W drugim przypadku, wyróżniają się ci ze Stoczka Łukowskiego (60,2%), Wyszkowa (57,2%) i Morąga (57,0%). Najrzadziej, w porównaniu do pozostałych, takie odczucia mają badani z Sawina (42,9%).

Pozostałe „odczucia” w wymiarze ogólnym oscylują w granicach około 10% wskazań. Taka sytuacja odnosi się do „lęku”, który najczęściej – w porównaniu do pozostałych – towarzyszy mieszkańcom Kluczy (15,1%), Wyszkowa (14,0%) i Jastrzębia-Mirowa (12,1%), najrzadziej zaś mieszkańcom Czarnej Białostockiej (6,6%) .

Jeśli chodzi o pozostałe odczucia: „wstydy”, „obojętność”, „złość”, „niechęć”, „odraza”, to niemal we wszystkich wymienionych klasach dominują nad pozostałymi mieszkańcy Sawina. Z punktu widzenia analizy statystycznej, nie idzie tu o wielkie liczebności. Jednak zagregowanie typu odczuć może sugerować traumatyczny stosunek do niepełnosprawnych, charakteryzujący pewną częśći mieszkańców tej gminy.

Dystans wobec niepełnosprawnych

Interesujące wydało się podjęcie wątku badawczego dotyczącego rozpoznania opinii mieszkańców gmin, co do dystansu istniejącego między światem ludzi tzw. sprawnych i niepełnosprawnych oraz możliwości jego skracania. Zadano badanym dwa zamknięte pytania: „Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i): „współmałżonkiem”, „przyjacielem”, „kolegą”, „współwłaścicielem, partnerem w działalności”, „współpracownikiem”, „gościem w domu”. Respondent mógł wybrać odpowiedź od: „zdecydowanie tak”, poprzez „raczej tak”, „to zależy”, „raczej nie”, do „zdecydowanie nie” oraz „nie wiem”. Drugie pytanie brzmiało: „Gdyby Pana(i) syn lub córka chciał(a) zawrzeć związek małżeński z osobą niepełnosprawną, to co by Pan(i) zrobił: zachęcał(a), cieszył(a) się, ale nie zachęcał(a), traktował(a) to obojętnie, martwił(a) się, ale nie doradzał(a), odradzał(a), nie wiem”. Otrzymane wyniki przedstawiają tabele 62 i 63.

Tabela 62. Dopuszczalne rodzaje związków z osobą niepełnosprawną, wg gmin

Rodzaj związku	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Kluźce	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Gość w domu	88,6	88,5	79,0	90,6	90,1	89,5	86,9	88,7	92,1	92,4	84,5	95,3
Kolega	88,0	88,9	79,5	92,0	86,0	87,9	88,1	88,2	90,8	88,2	85,6	95,2
Przyjaciół	86,3	88,0	74,5	91,1	84,2	87,2	89,3	83,6	89,4	87,3	85,1	92,4
Współpracownik	76,2	75,0	62,1	80,5	75,5	77,4	80,2	73,3	80,3	78,3	72,4	89,5
Współwłaściciel, partner w działalności	64,6	65,3	57,5	72,0	62,6	66,3	66,4	57,4	67,2	66,0	58,1	74,3
Współmałżonek, partner	25,8	22,7	26,5	26,3	21,7	30,9	25,2	25,6	24,6	30,2	24,7	25,7

Tabela 62 przedstawia tylko odpowiedzi dopuszczające ten typ relacji z osobą niepełnosprawną (są to więc zgrupowane odpowiedzi pozytywne: „zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Z ogólnego rozkładu odpowiedzi widać wyraźnie strukturę wyborów: im stosunek społeczny bardziej przelotny, tym więcej osób deklaruje otwartość: „gość w domu” (89,2%), „kolega” (88,0%), „przyjaciół” (86,4%), „współpracownik” (76,2%), „współwłaściciel firmy” (64,6%), „współmałżonek” (25,8%).

Przyglądając się wynikom szczegółowym można zauważyć, że w przypadku trzech ról, które są niezbyt szczegółowo zdefiniowane, a więc „gościa w domu”, „kolegi” i „przyjaciela” wyróżniają się mieszkańcy Wyszkowa (odpowiednio 90,6, 92,0 i 91,1%) oraz Morąga (odpowiednio 92,1, 90,8 i 89,4%). Zdecydowanie odstają natomiast mieszkańcy Sawina (odpowiednio 79,0, 79,5 i 74,5%). Podobnie rozkładają się odpowiedzi w wypadku ról zdecydowanie bardziej zdefiniowanych „współpracownika” i „współwłaściciela firmy”, dominują badani z Wyszkowa (odpowiednio 80,5 i 72,0%) i Morąga (odpowiednio 80,3 i 67,2%). Najmniej osób otwartych na te formy współpracy widać w Sawinie (odpowiednio 62,1 i 57,5%). Warto wskazać w tym miejscu wyniki z grupy kontrolnej, gdzie stosowne odsetki wyraźnie przekraczają te otrzymane z gmin (odpowiednio 89,5 i 74,3). Wreszcie, deklaracje dotyczące roli współmałżonka – najbardziej z wymienionych sformalizowanej, pokazują dwie dominujące w tym zakresie gminy: Czarną Białostocką (30,9%) i Klucze (30,2%), natomiast Stoczek Łukowski i Łomianki charakteryzuje najniższy odsetek deklaracji małżeńskich (odpowiednio 21,7 i 22,7).

Jeżeli skonfrontujemy przedstawione wyniki z najwyższym – z pośród badanych – wskaźnikiem odpowiedzi negatywnych (odpowiednio 19,3% i 23,1%), to można zaryzykować stwierdzenie, że w tych gminach rysuje się wyraźna polaryzacja postaw wobec najbardziej zobowiązującego stosunku społecznego, jakim jest małżeństwo.

Uszczegółowienie poprzedniego problemu znajdziemy w analizie odpowiedzi na pytanie o reakcję rodziców na wybór osoby niepełnosprawnej na współmałżonka. Wyniki zawiera tabela 63.

Tabela 63. Stosunek do zawarcia związku małżeńskiego z osobą niepełnosprawną, wg gmin

Rodzaj stosunku	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Zachęta	2,2	3,2	3,2	2,1	2,3	1,7	2,4	3,1	1,3	1,4	0,6	2,9
Cieszył się, ale nie zachęcał	5,8	6,0	5,9	5,5	2,9	8,3	7,2	2,1	4,8	5,7	5,7	13,3
Traktował to obojętnie	5,7	5,6	8,7	5,1	4,7	7,2	4,8	3,6	5,7	3,8	6,3	8,6
Martwił się, ale nie odradzał	31,7	27,3	22,8	31,4	40,4	32,0	33,5	31,8	33,3	29,7	36,2	34,3
Odradzał	6,1	9,3	7,3	5,1	5,8	5,5	6,6	8,7	3,5	4,2	7,5	2,9
Nie wiem	38,9	33,3	41,6	37,7	34,5	35,9	40,7	40,0	43,0	49,1	39,1	24,8

Rodzaj stosunku	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Nie dotyczy	8,8	13,0	9,6	12,7	8,2	8,3	4,2	10,8	7,9	5,7	4,0	12,4
Brak danych	0,8	2,3	0,9	0,4	1,2	1,1	0,6	-	0,4	0,5	0,6	1,0

Jak pokazuje ta tabela blisko czwarta część badanych „nie wie” jakby zareago-
wała na decyzję dziecka o zawarciu związku małżeńskiego z osobą niepełnosprawną.
Szczególnie dużo takich osób ujawniło się w Kluczach (49,1%), mało nato-
miast w Łomiankach (33,3%). Udzielenie odpowiedzi „nie wiem” wydaje się o tyle
zrozumiałe, że w żadnym miejscu kwestionariusza nie została podana definicja
niepełnosprawności. Wydaje się więc, że respondenci udzielali takich odpowiedzi,
ponieważ swój stosunek do decyzji dziecka uzależniali od konkretnej sytuacji, na
przykład rodzaju i zakresu niepełnosprawności.

Blisko jedna trzecia badanych „martwiłaby się, ale nie odradzała”. Dominu-
ją w tym zakresie, nad pozostałymi gminami, mieszkańcy Stoczka Łukowskiego
(40,4%), szczególnie zaś nad tymi z Sawina (22,8%)

Mała część badanych udziela odpowiedzi krańcowych: „zachęcał” – „odradzał”.
A ponieważ są one radykalne, warto więc przynajmniej ogólnie na nie spojrzeć.
Widać bowiem, że w tych miejscowościach, gdzie jest więcej niż w pozostałych
deklaracji pozytywnych, odsetek deklaracji negatywnych jest wyższy. Przykłado-
wo: Łomianki, Sawin, Kobylin deklaracji pozytywnych odpowiednio 3,2, 3,2,3,1%,
negatywnych odpowiednio 9,3, 7,3 8,7%. Co prawda wskaźniki statystyczne w tym
zakresie nie są wysokie, mogą jednak sugerować zjawisko polaryzacji postaw, a
więc tworzenia się barier dzielących obie społeczności.

PROBLEMY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW GMIN

Podjęty wątek zawiera się w dwóch kwestiach: wyobrażeń dotyczących trudności jakie napotykają osoby niepełnosprawne, a także postrzegania bezrobocia wśród niepełnosprawnych.

Problemy osób niepełnosprawnych

Pierwsze zagadnienie mieści się w otwartym pytaniu: „Co Pana(i) zdaniem najbardziej utrudnia życie osobom niepełnosprawnym”. W efekcie analizy jakościowej odpowiedzi powstało 16 klas. Uznano bowiem, że kosztem liczebności poszczególnych klas ważne jest – możliwie jak najszersze ukazanie spektrum problemów postrzeganych przez pełnosprawnych, jako trudności osób niepełnosprawnych. Ponadto przyjęto, że w wypadku tego pytania liczba otrzymanych odpowiedzi w danej klasie nie jest wskaźnikiem rangi problemu. Wydaje się, że w pewnych przypadkach jest wręcz przeciwnie. Niewielka liczba wypowiedzi dotyczy najbardziej ważkich problemów. Wydzielono więc następujące klasy odpowiedzi: „bariery architektoniczne”, „nietolerancja”, „obojętność”, „brak pracy”, „przemieszczenie się”, „bieda”, „biurokracja”, „brak dobrej opieki medyczno-terapeutycznej”, „samotność”, „brak zrozumienia wśród pełnosprawnych”, „bariery psychiczne, poczucie bycia innym”, „brak samodzielności, bezradność”, „utrudniony dostęp do edukacji, kultury, rozwoju”, „sama niepełnosprawność”, „złe prawo”, „czynności codzienne”. Wyniki prezentuje tabela 64.

Najczęściej wymienianym utrudnieniem w życiu niepełnosprawnych są „bariery architektoniczne”, wskazywane w gminach o charakterze miejskim: Wyszkuwie (48,3%) i Morągu (47,8%), najrzadziej zaś w małych wiejskich ośrodkach: Sawinie (25,1%) i Jastrzębiu-Mirowie (32,2%). Taki układ wyników jest zrozumiały. Miasta i ich nieprzyjazna przestrzeń urbanistyczna następcza osobom niepełnosprawnym dużo więcej kłopotów niż wieś, gdzie np. kilka wprowadzonych udogodnień niweluje problem.

Więcej niż piąta część badanych mówiła o „nietolerancji” wobec niepełnosprawnych ze strony osób pełnosprawnych. W tej klasie odpowiedzi krańcowe wskazania widać w Morągu (28,9%) i Jastrzębiu-Mirowie (15,5%).

Dosyć znaczącym problemem – pod względem statystycznym – był „brak pracy”, najczęściej wspominany w Morągu (18,9%), Pcimiu (16,8%) i Wyszkuwie (16,1%), najrzadziej zaś w Łomiankach (10,2%) i Kluczach (10,8%). Można sądzić, że w przypadku tej klasy odpowiedzi zadziałał efekt projektu, bowiem gminy prowadziły działania informacyjne związane z realizacją poszczególnych etapów projektu.

Tabela 64. *Opinie nt., co stanowi największe utrudnienie dla osób niepełnosprawnych, wg gmin*

Rodzaj utrudnienia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Bariery architektoniczne	40,1	36,6	25,1	48,3	40,4	43,1	39,5	43,1	47,8	42,0	32,2	42,9
Brak akceptacji, nietolerancja	21,6	19,4	18,7	23,3	19,3	23,2	24,6	19,0	28,9	19,3	15,5	27,6
Brak pracy	14,4	10,2	15,1	16,1	12,3	14,9	16,8	13,3	18,9	10,8	14,4	17,1
Znieczulica, ludzka mentalność	10,3	13,0	5,0	10,6	7,6	6,6	11,4	12,3	11,8	9,4	8,6	21,9
Brak pieniędzy, bieda	10,2	5,6	11,4	6,8	7,6	11,0	13,2	13,3	11,8	14,2	10,3	5,7
Izolacja społeczna, samotność	7,2	4,6	3,7	5,1	8,2	7,2	9,6	5,1	8,3	11,3	9,8	7,6
Brak wiedzy, świadomości w społeczeństwie	6,8	9,3	4,1	6,4	5,8	9,4	5,4	7,2	8,3	9,4	2,3	6,7
Korzystanie z komunikacji	6,4	5,6	5,9	4,2	5,8	3,3	7,2	6,2	2,6	5,7	10,9	21,0
Wykonywanie codziennych czynności	5,7	3,7	9,1	4,2	4,7	3,9	7,2	5,1	6,1	3,3	10,9	4,8
Choroba, niepełnosprawność	5,4	4,2	9,1	4,2	13,5	6,6	9,0	3,6	2,6	1,9	1,7	4,8
Brak dobrej opieki, zainteresowania	5,2	5,1	4,1	3,0	6,4	5,5	4,8	5,6	6,6	2,8	6,9	9,5
Dostęp do opieki zdrowotnej, rehabilitacji	5,2	4,2	6,4	5,5	3,5	5,5	5,4	5,1	4,8	4,2	8,0	3,8
Pozostałe	4,1	3,2	4,1	5,9	5,3	5,0	2,4	3,1	2,2	4,2	2,9	9,5
Biurokracja, administracja	3,2	3,7	-	2,5	2,3	3,9	4,8	3,1	3,1	3,8	5,2	3,8
Bariery psychiczne, lęki	3,1	2,8	2,3	5,5	2,9	3,3	1,2	3,6	0,4	2,8	4,0	7,6

Rodzaj utrudnienia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Bezradność, brak samodzielności	2,6	3,2	6,4	1,3	1,8	1,1	2,4	3,6	1,8	0,9	3,4	2,9
Dostęp do edukacji, kultury, rozwoju	2,5	3,7	0,5	5,1	2,9	3,3	1,8	3,6	3,1	1,4	-	1,0
Złe, niedobre przepisy, prawo	1,8	1,9	0,5	1,7	0,6	3,9	0,6	3,1	0,9	1,9	2,3	3,8
Użalanie się nad niepełnosprawnymi	0,7	0,5	0,5	0,4	-	1,1	0,6	1,5	0,4	0,9	-	1,9

Pozostałe klasy odpowiedzi, ze względu na stosunkowo niewielkie odsetki, można podzielić na dwie grupy, biorąc za kryterium element statystyczny. Pierwsza to te, których poziom wskazań zawierał się w przedziale 1 – 5%, druga, to 6 – 10%. W drugim przypadku chodzi o „obojętność”, „biedę” „samotność”. Najczęściej na te problemy zwracali uwagę mieszkańcy: Łomianek, Pcimia, Morąga, Kobylina i Kluczy, najrzadziej zaś Sawina i Wyszkowa. Jeśli natomiast chodzi o klasy, które zyskały od 1 do 5% wyborów, czyli: „brak dobrej opieki medyczno-terapeutycznej”, „brak zrozumienia wśród pełnosprawnych”, „bariery psychiczne, poczucie bycia innym”, „brak samodzielności, bezradność”, „utrudniony dostęp do edukacji, kultury, rozwoju”, „sama niepełnosprawność”, „złe prawo”, „czynności codzienne”, to warto zwrócić na nie uwagę, ponieważ choć niezbyt liczne, to jakościowo bardzo ważne, podejmują bowiem trudne problemy, które w potocznej świadomości stosunkowo rzadko funkcjonują. Wśród gmin, w których przedstawione problemy lokują się wysoko, znalazły się przede wszystkim Sawin i Jastrząb-Mirów, ale też w mniejszym zakresie Stoczek Łukowski i Czarna Białostocka.

Niepełnosprawni a bezrobocie

Intencją pytań dotyczących bezrobocia było poznanie opinii respondentów, co do zakresu tego zjawiska na terenie gmin, zarówno w znaczeniu ogólnym, jak też w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. W pierwszym z pytań interesowano się, czy bezrobocie w równym stopniu dotyczy kobiet i mężczyzn, w drugim – osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych. Zebrane wyniki zawierają tabele 65 i 66.

Tabela 65. Problem bezrobocia w zależności od płci w ocenie badanych, wg gmin

Ocena	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrzęb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Ten problem dotyczy obu płci	61,8	56,9	54,8	63,6	65,5	70,7	60,5	62,1	65,8	58,0	63,8	58,1
To raczej problem mężczyzn	4,1	6,9	2,7	3,0	2,9	1,7	6,6	10,3	2,6	1,4	1,1	8,6
To raczej problem kobiet	21,4	16,2	16,4	23,3	22,8	19,9	21,0	15,4	24,1	31,1	27,6	15,2
Nie ma problemu bezrobocia	0,7	0,9	1,4	2,5	-	-	-	1,5	-	-	-	1,0
Nie mam zdania	11,4	19,0	23,7	7,6	8,2	7,2	10,2	10,8	6,6	9,4	7,5	15,2
Brak danych	0,5	-	0,9	-	0,6	0,6	1,8	-	0,9	-	-	1,9

Jak pokazuje tabela 65, badani najczęściej badani, że bezrobocie „to problem w równym stopniu kobiet, jak i mężczyzn”. Jednak szczegółowy rozkład odpowiedzi ujawnia dosyć duże różnice między niektórymi gminami; najwięcej osób myśli w ten sam sposób w Czarnej Białostockiej (70,7%), najmniej zaś w Sawinie (54,8%).

Ponad jedną piątą badanych uważa, że bezrobocie to „problem raczej kobiet niż mężczyzn”. Szczególnie często myślą tak mieszkańcy Kluczy (31,1%) i Jastrzębia – Mirowa (27,6%), stosunkowo rzadko takie deklaracje składają badani z Sawina (16,4%). Relatywnie spory odsetek badanych (11,4) nie ma w tej kwestii wyrobionego zdania. Najwięcej takich osób pochodzi z Sawina (23,7%) oraz Łomianek (19,0%), najmniej zaś z Morąga (6,6%).

Jak na tym tle wyglądają poglądy badanych na bezrobocie niepełnosprawnych pokazuje tabela 66.

W wymiarze ogólnym najczęściej badani uważają, że brak pracy „to problem w równym stopniu niepełnosprawnych i pełnosprawnych” (43,0%). Szczegółowa analiza ujawnia jednak bardzo duże rozbieżności między niektórymi gminami. Kiedy w Morągu (57,5%), Czarnej Białostockiej (55,2%) i Kluczach (54,2%) sądzi tak ponad połowa badanych, to w Łomiankach odsetek ten sięga ledwie 30.

Tabela 66. Problem bezrobocia w zależności od niepełnosprawności w ocenie badanych, wg gmin

Ocena	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Ten problem dotyczy zarówno niepełnosprawnych jak i pełnosprawnych	43,0	29,6	34,2	40,7	40,4	55,2	37,1	43,6	57,5	54,2	48,3	21,9
To raczej problem niepełnosprawnych	31,3	38,0	22,4	36,4	31,0	25,4	41,3	25,6	21,5	30,2	26,4	61,0
To raczej problem pełnosprawnych	8,3	10,2	10,5	3,8	17,5	6,1	3,6	13,8	7,5	6,1	8,0	1,9
Nie ma problemu bezrobocia	0,4	0,5	1,4	1,3	-	-	-	0,5	-	-	-	1,0
Nie mam zdania	16,1	21,8	30,1	16,9	10,5	11,6	15,6	16,4	12,3	9,0	16,1	13,3
Brak danych	1,0	-	1,4	0,8	0,6	1,7	2,4	-	1,3	0,5	1,1	1,0

Blisko jedna trzecia respondentów uważa, że bezrobocie to problem przede wszystkim osób niepełnosprawnych, co ciekawe, że w wypadku dwóch gmin – Łomianki i Pcimia – odsetek wskazań w tej klasie odpowiedzi przewyższa te z klasy poprzedniej. Inaczej mówiąc, w tych gminach więcej osób sądzi, że bezrobocie to problem bardziej niepełnosprawnych niż pełnosprawnych.

Względnie duża część badanych „nie ma zdania” na ten temat. Są to, podobnie jak w wypadku bezrobocia ogólnie pojętego, przede wszystkim mieszkańcy Sawina (30,1%).

Ogólnie biorąc, otrzymane wyniki w większości gmin budzą zdziwienie. Jedynie w Łomiankach i Sawinie proporcje odpowiedzi wydają się zgodne ze zdrowym rozsądkiem i stanem faktycznym.

POMOC OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM

Spoleczności lokalne powinny angażować się w pomoc osobom niepełnosprawnym. W tym miejscu analizie poddano kilka zagadnień związanych ze świadczeniem wsparcia skierowanego do niepełnosprawnych. Interesowano się poznaniem ogólnego nastawienia wobec pomocy innym ludziom i przekonań co do szczególnej opieki nad niepełnosprawnymi. Pytano także o instytucje, które przede wszystkim winny takiego wsparcia udzielać a także o bardziej szczegółowe problemy jak formy i sens udzielania pomocy.

Specjalna pomoc i opieka

Zagadnienie, które zostanie przedstawione, zawiera się w dwóch pytaniach: „Jak Pan(i) sądzi, czy osoby niepełnosprawne powinny się objąć specjalną opieką i pomocą?”. Było to pytanie zamknięte. Respondenci mogli wybrać następujące odpowiedzi: „zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie”, „trudno powiedzieć”. Drugie pytanie, o charakterze półotwartym, dotyczyło instytucji, które powinny się taką pomocą zajmować. Badani mogli przy każdej wymienionej instytucji, jak: „państwo”, „powiat”, „gmina”, „Kościół”, „rodzina”, „organizacje pozarządowe”, „sąsiedzi”, „inne, jakie”, wybrać odpowiedzi: „tak”, „nie”, „trudno powiedzieć”. Otrzymane wyniki prezentują dwie kolejne tabele 67 i 68.

Tabela 67. *Opinie nt., czy osoby niepełnosprawne powinny być objęte specjalną opieką lub pomocą, wg gmin*

Opinia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Kluźce	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Zdecydowanie tak	70,7	72,2	49,3	67,8	70,2	74,6	83,2	68,7	75,4	68,4	81,0	73,3
Raczej tak	25,0	22,2	31,1	28,4	28,7	23,8	15,0	27,7	22,8	29,2	17,8	24,8
Raczej nie	0,8	2,3	1,8	0,8	0,6	-	0,6	1,0	0,4	-	-	1,0
Zdecydowanie nie	0,5	0,9	1,4	0,8	-	0,6	0,6	0,5	-	0,5	-	-

Opinia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pćim	Kobylin	Morağ	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Trudno powiedzieć	2,8	1,9	15,5	1,7	0,6	1,1	-	2,1	1,3	1,9	0,6	1,0
Brak danych	0,3	0,5	0,9	0,4	-	-	0,6	-	-	-	0,6	-

Jak pokazują dane w tabeli 67, opinie dotyczące specjalnej opieki i pomocy skierowanej do osób niepełnosprawnych są wśród mieszkańców badanych gmin jednoznacznie pozytywne. Przy ogólnie bardzo wysokim poziomie odpowiedzi pozytywnych, wyjątek stanowi gmina Sawin, gdzie „tylko” 80% mieszkańców udzieliło odpowiedzi pozytywnych, (w Stoczku Łukowskim 98,9%). W Sawinie szczególnie dużo osób – w porównaniu do pozostałych gmin – udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć” (15,5%), podczas gdy w pozostałych gminach odsetek tego typu odpowiedzi raczej nie przekroczył 2.

Tabela 68. Instytucje, które powinny zajmować się pomocą osobom niepełnosprawnym, wg gmin

Instytucje	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pćim	Kobylin	Morağ	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Państwo	86,6	82,9	68,9	87,3	90,1	90,1	92,2	85,6	89,9	90,1	89,7	91,4
Gmina	81,7	80,6	65,3	80,1	83,0	87,8	92,2	79,5	82,9	88,7	81,0	80,0
Rodzina	81,3	78,2	65,8	78,8	83,6	84,5	90,4	82,1	84,2	85,8	79,9	86,7
Powiat	68,5	63,0	53,9	74,6	69,6	70,7	74,9	65,1	74,6	74,1	71,8	58,1
Kościół	63,9	66,2	51,6	65,3	69,0	63,5	73,1	64,6	64,0	66,5	57,5	62,9
Organizacje pozarządowe	63,3	62,5	46,1	62,7	60,2	60,8	70,7	64,1	70,6	76,9	54,6	68,6
Sąsiedzi	42,1	38,0	36,5	40,7	49,1	43,1	43,1	39,0	43,0	47,6	39,1	47,6
Inne organizacje	4,0	3,7	2,3	6,4	3,5	3,9	3,6	3,6	3,1	2,4	4,6	10,5

Ogólnie patrząc na otrzymane wyniki badań (tab. 68), trzy instytucje przede wszystkim powinny się zajmować pomocą dla osób niepełnosprawnych: państwo,

gmina i rodzina. W poszczególnych gminach różna jest jednak skala uznawania tych instytucji. O ile w wypadku „państwa” odpowiedzi respondentów niemal ze wszystkich gmin utrzymują się na wysokim, zrównoważonym poziomie oscylującym w granicach 90% (wyjątek stanowią mieszkańcy Sawina, gdzie wyraźnie mniej osób wskazało na państwo), o tyle w odniesieniu do gminy i rodziny widać już nieco większe zróżnicowanie odpowiedzi. Z jednej strony, takie gminy jak Pcim, Klucze i Czarna Białostocka, gdzie odsetek wskazań był najwyższy (odpowiednio 92,2, 90,1, 90,1), z drugiej zaś – Sawin i Kobylin z najniższym odsetkiem wyborów (odpowiednio 65,3 i 79,5). Podobnie jest w wypadku „rodziny”. Są gminy zdecydowanie akcentujące jej funkcje opiekuńcze, jak Pcim (90,4%), i takie, które przydają jej mniejsze znaczenie, jak Sawin (65,8%).

Podobnym poziomem wyborów, ale niższym niż poprzednie, ciszą się powiat, Kościół i organizacje pozarządowe. W wypadku powiatu i Kościoła różnica między gminami najczęściej i najrzadziej wskazującymi te instytucje (Sawin, Pcim) była znacząca i przekraczała 20%. Jeszcze większa różnica ujawnia się w odniesieniu do organizacji pozarządowych (Sawin, Klucze), wynosi bowiem ponad 30%.

Najmniejsze znaczenie jako instytucji pomocowej nadają badani sąsiadom. Jednak w Kluczach i Stoczku Łukowskim odsetek wyborów zbliża się do 50, natomiast w Sawinie wynosi 36,5.

Reasumując: otrzymane wyniki sugerują, że w społecznościach lokalnych postępuje proces powolnego przełamania schematu myślenia monopolistycznego. Co prawda państwo jest nadal głównym adresatem roszczeń, ale jednocześnie spadła ranga powiatu na rzecz gminy i organizacji pozarządowych. Na tle otrzymanych wyników słabo wypadają sąsiedzi, co może świadczyć o niedostatecznym wykształceniu się „wspólnoty sąsiedzkiej”, zarówno w znaczeniu ogólnym, jak i formy świadczenia wzajemnej pomocy.

Formy pomocy

Wiadomo już, jakie instytucje przede wszystkim powinny pomagać niepełnosprawnym i jaką hierarchię ważności nadali tym instytucjom mieszkańcy poszczególnych gmin. Równie ważne jest poznanie oczekiwań związanych z pomocą. W związku z tym postawiono pytanie: „Na czym przede wszystkim powinna polegać pomoc udzielana osobom niepełnosprawnym?”. Było to pytanie otwarte. W wyniku analizy otrzymanych odpowiedzi, powstało 14 klas: „normalne funkcjonowanie”, „akceptacja”, „zniesienie barier architektonicznych”, „pomoc w znalezieniu, zapewnieniu pracy”, „wsparcie finansowe”, „terapia, WTZ”, „codzienna opieka”, „ulgi na przejazdy, lekarstwa”, „wsparcie psychiczne i duchowe”, „bycie z nimi”, „ułatwiony dostęp do opieki medycznej”, „tworzenie instytucji wspomagających, poradnictwo”, „lepszy dostęp do urzędów”, „pomoc uwzględniająca typ i stopień niepełnosprawności”, „inne”. Podobnie jak w wypadku pytania o trudności życiowe osób niepełnosprawnych (tab. 65), starano się uwzględnić problemy szczegółowe, mniejszą wagę przywiązując do liczebności każdej z wyróżnionych klas odpowiedzi.

Pierwszorzędną formą pomocy – zdaniem mieszkańców gmin – jest „wsparcie finansowe”. Najczęściej mówili o tym mieszkańcy Kobylina (44,6%) i Pcimia (41,9%), najrzadziej zaś Łomianek (25,5%) i Wyszkowa (28,0%). Wyraźnie mniej osób jako pomoc niepełnosprawnym upatruje w „daniu bądź umożliwieniu pracy”. Różnica między krańcowymi gminami (Morąg 33,8%, Sawin 12,8%) jest bardzo duża, wynosi bowiem ponad 20%. Na „codzienną opiekę” i „ułatwiony dostęp do opieki medycznej” wskazuje podobny do siebie odsetek osób. W obu klasach odpowiedzi nie ma wyraźnych różnic między gminami. Zwraca jedynie uwagę fakt, że respondenci z grupy kontrolnej częściej od pozostałych akcentowali „opiekę codzienną”. „Bariery architektoniczne”, to następny pod względem liczebności obszar świadczenia pomocy, wskazywany najczęściej przez badanych z Wyszkowa (20,8%) i Morağa (19,7%), najrzadziej zaś z Sawina (3,7%) i Jastrzębia – Mirowa (9,8%). Wynik ten jest spójny z wcześniej prezentowanymi odpowiedziami na pytanie o utrudnienia spotykane przez osoby niepełnosprawne (zob. tab. 64). W obu wypadkach największe gminy o charakterze miejskim wysoko stawiały – jako utrudnienie i obszar pomocy – bariery architektoniczne, zaś małe gminy wiejskie w tym zakresie nie widzą specjalnego problemu. W odniesieniu do „wsparcia psychicznego i duchowego”, „normalnego funkcjonowania”, „terapii, WTZ” oraz „bycia z nimi” widać, że między poszczególnymi gminami brakuje wyrazistych różnic.

Tabela 69. *Formy pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym, według gmin*

Formy pomocy	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząg Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Wsparcie finansowe, materialne, rzeczowe	34,9	25,5	37,0	28,0	39,2	38,2	41,9	44,6	30,3	34,0	36,8	31,4
Umożliwić im podjęcie pracy, dostosować do nich warunki pracy	24,8	23,1	12,8	31,4	32,2	27,6	23,4	26,2	33,8	19,3	21,3	19,0
Zapewnienie opieki, pomocy	18,7	19,4	13,7	18,2	21,1	14,9	18,0	16,4	17,1	18,9	25,3	28,6
Ułatwienia w dostępie do opieki medycznej, rehabilitacji	18,2	13,9	17,4	14,0	17,0	14,9	20,4	25,1	25,0	17,0	22,4	10,5

CZĘŚĆ 3. NIEPEŁNOSPRAWNI W ŚWIADOMOŚCI MIESZKAŃCÓW GMIN

Formy pomocy	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Zniesienie barier architektonicznych	14,5	15,7	3,7	20,8	11,7	16,0	15,6	15,9	19,7	12,7	9,8	19,0
Zapewnić wsparcie duchowe, psychiczne	11,8	9,3	11,9	11,0	10,5	8,3	13,2	10,8	10,5	14,6	13,8	20,0
By mogły normalnie funkcjonować, brać udział w życiu społecznym	11,4	10,6	6,4	12,3	11,1	13,3	15,6	7,7	10,5	11,3	11,5	21,0
Szkolenia, terapie, edukacja, rozwój	10,6	9,3	6,4	10,6	14,6	13,3	12,0	7,2	12,3	10,4	8,0	15,2
Być z nimi, rozmowy, kontakty, integracja	7,5	7,4	8,7	8,5	5,3	6,1	10,8	7,7	4,8	6,6	6,3	12,4
Akceptować je, dobrze traktować	6,5	5,6	2,3	4,7	8,8	4,4	7,8	7,2	7,0	10,8	5,2	9,5
Tworzenie instytucji, poradnictwa, prawa wspomagających niepełnosprawnych	4,9	4,6	5,5	3,4	2,3	6,6	4,8	4,1	7,5	7,1	2,3	5,7
Ulgi na lekarstwa, przejazdy itp.	3,3	3,7	4,6	4,7	1,8	4,4	3,6	3,1	3,9	1,9	1,1	2,9
Ułatwienia w dostępie do urzędów, instytucji	2,1	-	2,7	2,5	1,2	1,7	1,2	1,0	1,3	1,9	3,4	9,5
Są zależne od różnych czynników i stopnia niepełnosprawności	1,4	0,9	-	1,7	2,9	1,1	-	2,1	0,9	1,4	1,1	5,7
Pozostałe formy pomocy	6,2	5,6	5,0	8,9	4,1	9,9	8,4	5,1	7,5	3,8	4,6	4,8

Pozostałe sposoby świadczenia pomocy, choć wymienione były przez stosunkowo mało liczne grupy respondentów, wydają się jednak być ważne, począwszy od „akceptacji”, najczęściej wymienianej w Kluczach (10,8%), poprzez rozwiązania systemowe (przyjazne prawo) szczególnie doceniane w Czarnej Białostockiej (6,6%), Morągu (7,5%) i Kluczach (7,1%), różnego typu ulgi, wyżej od pozostałych punktowane w Sawinie (4,6%) i Wyszkowie (4,7%), skończywszy na dostępności urzędów i dostosowywaniu pomocy do stopnia i charakteru niepełnosprawności.

Czy warto pomagać

Aby poznać nastawienia badanych wobec świadczenia pomocy, zarówno pojętego ogólnie, jak też zorientowanego na osoby niepełnosprawne, postawiono badanym dwa pytania zamknięte. Pierwsze: „Istnieją różne opinie na temat udzielania pomocy drugiemu człowiekowi, która z przedstawionych opinii odpowiada Panu(i) najbardziej?”. Badani mogli wybrać jedną z czterech odpowiedzi: „dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie”, „dobrze jest pomagać innym, bo można potem liczyć na pomoc z ich strony”, „dobrze jest pomagać innym, nawet wtedy, gdy samemu nic się z tego nie ma”, „trudno powiedzieć”. Drugie pytanie brzmiało: „Jak Pan(i) sądzi, czy warto pomagać osobom niepełnosprawnym?”. Respondenci mogli wybrać jedną z następujących odpowiedzi: „tak, zdecydowanie warto”, „raczej warto”, „to zależy od sytuacji”, „raczej nie warto”, „nie, zdecydowanie nie warto”. Wyniki przedstawiają tabele 70 i 71.

Tabela 70. *Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi, wg gmin*

Opinie	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie	4,6	8,3	7,3	3,4	2,3	2,2	5,4	4,6	3,9	5,2	4,6	-
Dobrze pomagać innym, bo można potem liczyć na ich pomoc	21,2	13,0	30,1	16,1	26,3	24,3	24,6	20,5	18,4	17,0	28,2	15,2
Dobrze pomagać innym nawet wtedy, gdy nic się z tego nie ma	68,3	71,3	49,8	75,0	65,5	70,2	67,1	69,7	71,5	71,2	62,6	81,9

Opinie	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirow	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Trudno powiedzieć	4,9	5,6	11,9	3,0	5,3	1,7	2,4	4,6	5,3	5,7	4,6	1,9
Brak danych	1,1	1,9	0,9	2,5	0,6	1,7	0,6	0,5	0,9	0,9	-	1,0

Jak pokazują wyniki przedstawione w tabelicy 70, ponad dwie trzecie badanych sądzi, że „dobrze pomagać innym nawet wtedy, gdy nic się z tego nie ma”. Najwyższy, w porównaniu do pozostałych gmin odsetek tego typu odpowiedzi jest w Wyszakowie (75,0), najmniejszy w Sawinie (49,8). Jednocześnie mieszkańcy tej miejscowości częściej niż pozostali udzielali odpowiedzi typu: „dobrze jest, gdy każdy może liczyć na siebie” oraz „dobrze pomagać innym, bo można potem liczyć na ich pomoc”, a także „trudno powiedzieć”. Na podstawie otrzymanych wyników można sądzić, że na tle pozostałych gmin mieszkańcy Sawina wyróżniają się stosunkowo niskim stopniem orientacji autotelicznej.

Jakie są opinie o pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym pokazuje tabela 71.

Tabela 71. Opinie nt. udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym, wg gmin

Opinia	Ogółem	Gmina										
		Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirow	Warszawa
		N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174
Tak, zdecydowanie warto	77,4	76,9	62,6	76,3	78,9	82,9	85,6	70,3	82,0	77,4	85,1	78,1
Raczej warto	11,8	10,2	21,5	9,3	12,9	6,6	6,6	17,9	11,0	10,8	10,3	10,5
To zależy od sytuacji	9,6	11,6	14,6	13,1	7,6	9,4	6,6	10,3	6,6	9,4	4,0	11,4
Raczej nie warto	0,3	0,9	0,9	0,4	-	-	-	-	-	0,5	-	-
Zdecydowanie nie warto	0,1	-	-	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-
Brak danych	0,8	0,5	0,5	0,4	0,6	1,1	1,2	1,5	0,4	1,9	0,6	-

Otrzymane w tabeli o udzielaniu pomocy niepełnosprawnym wyniki są jednoznaczne, we wszystkich gminach zdecydowanie dominują odpowiedzi pozytywne. Różnice można zauważyć jedynie w stopniu zdecydowania i to jedynie w dwóch gminach: Sawinie i Kobylinie, gdzie w porównaniu do pozostałych gmin widać więcej odpowiedzi „raczej warto”. Równocześnie w Sawinie i Wyszkanie względnie dużo osób, w porównaniu do pozostałych gmin, uzależnia świadczenie pomocy od konkretnej sytuacji. Wspominane różnice w niczym jednak nie podważają wyraźnie przychylniej postawy pełnosprawnych wobec pomocy skierowanej do niepełnosprawnych.

NIEPEŁNOSPRAWNI A PRACA

Celem projektu jest powołanie spółdzielni socjalnych dla niepełnosprawnych. W analizach otoczenia społecznego, w którym spółdzielnie będą funkcjonowały, nie może zabraknąć tematów związanych z pracą osób niepełnosprawnych. W związku z tym zainteresowano się następującymi problemami szczegółowymi: współpracą pełnosprawnych z niepełnosprawnymi, opiniami o ułatwieniach w dostępie do pracy osób niepełnosprawnych, a także opiniami o zatrudnieniu niepełnosprawnych.

Kwestia jest o tyle ważna, że jak pokazują doświadczenia krajów, gdzie spółdzielczość socjalna zorientowana na niepełnosprawnych jest dobrze rozwinięta, jednym z kluczowych warunków powodzenia takich działań jest otwartość na współpracę pełnosprawnych.

Współpraca z niepełnosprawnymi

Podejmując ten wątek badawczy chciano poznać, czy respondenci kiedykolwiek współpracowali z osobami niepełnosprawnymi, na czym ta współpraca polegała i jak wygląda obecnie w poszczególnych gminach. W pierwszym wypadku postawiono pytanie zamknięte z możliwością udzielenia odpowiedzi: „tak”, „nie”, „trudno powiedzieć”. W drugim – pytanie miało charakter otwarte. W wyniku analizy otrzymanych odpowiedzi powstało 6 klas: „proste prace fizyczne” (montaż, pakowanie, porządki, praca w rolnictwie, dozorca, pomoc w kuchni itp.), „usługi i handel” (introligator, krawiec, kierowca, sprzedawca), „edukacja i rehabilitacja” (warsztaty plastyczne, nauczyciel, opieka nad dziećmi niepełnosprawnymi, WTZ, masaż, rehabilitacja), „proste prace biurowe” (goniec, recepcjonista, archiwum), „zaawansowane prace umysłowe” (księgowy, obsługa komputera, informatyk, programista) oraz „inne”. Wyniki prezentuje tabela 73.

Większość badanych – blisko dwie trzecie – nie współpracowała z niepełnosprawnymi. Wśród tych, którzy deklarowali współpracę, można wydzielić trzy grupy gmin. Pierwsza, jednoelementowa, to Klucze, gdzie odsetek deklaracji o współpracy zbliża się do połowy badanej populacji, w zasadzie deklasując pozostałe gminy. Drugą grupę tworzy Wyszków, Stoczek Łukowski, Czarna Białostocka, Pcim i Morąg, gdzie poziom deklaracji o współpracy oscyluje w granicach trzeciej części badanej populacji, wreszcie trzecia grupa składająca się z Łomianek, Sawina, Kobyлина i Jastrzębia-Mirowa, gdzie odsetek deklarowanej współpracy jest najniższy, wahający się na poziomie jednej czwartej populacji.

Tabela 72. Doświadczenie badanych we współpracy z osobami niepełnosprawnymi, według gmin

Czy pracował z osobą niepełnosprawną	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Tak	31,3	26,4	24,7	30,5	29,8	35,9	34,1	24,6	33,3	47,2	21,2	39,0
Nie	63,6	70,8	64,8	64,0	66,1	60,2	59,9	67,2	62,3	50,9	74,1	57,1
Trudno powiedzieć	4,0	2,3	10,0	4,2	2,9	2,2	5,4	7,2	3,1	0,9	1,7	2,9
Brak danych	1,1	0,5	0,5	1,3	1,2	1,7	0,6	1,0	1,3	0,9	2,9	1,0

Specyfiką zatrudniania niepełnosprawnych jest wykonywanie „prostych prac fizycznych” (7,1%). Przewodzą w tym Czarna Białostocka (14,1%), Stoczek Łukowski (11,9%) i Pcim (10,8%). W minimalnym zakresie ten typ pracy charakteryzuje badanych z Jastrzębia –Mirowa (4%) i Morąga (3,4%). Nieco mniej osób niż proste prace fizyczne wykonuje „proste prace umysłowe” (5,1%), najczęściej, w porównaniu do pozostałych gmin, są to osoby z Kluczy (8,5%) i Wyszkowa (6,4%), najrzadziej zaś z Sawina (1,4%). Mniej więcej tyle samo osób znajduje zatrudnienie w „edukacji i rehabilitacji” co wykonując „zaawansowane prace umysłowe” (po ok. 3,5%). W pierwszym przypadku dominują osoby z gminy Klucze (7,1%), Morąg (6,9%) i Czarna Białostocka (6,7%), w drugim – z gminy Klucze (6,2%), Morąg (6%) i Wyszków (5,1%).

Chociaż „zaawansowane prace umysłowe” wykonuje niewielu badanych, to widać, że większe miejskie gminy lepiej wykorzystują potencjał intelektualny osób niepełnosprawnych. Wiąże się to zapewne z większymi możliwościami zatrudniania niepełnosprawnych i bardziej zróżnicowaną ofertą pracy.

Praca dla niepełnosprawnych

Następne zagadnienia szczegółowe związane z pracą zawodową osób niepełnosprawnych zawierają dwa pytania: „Czy osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do uzyskania pracy zawodowej?” oraz „Gdyby to od Pana(i) zależało, to czy przyjąłby/przyjęłaby Pan(i) do pracy osobę niepełnosprawną?”. Oba pytania były zamknięte i zawierały trzy możliwości odpowiedzi: „tak”, „nie”, „trudno powiedzieć.” Wyniki przedstawiają tabele 73 i 74.

Tabela 73. *Opinie badanych nt. ułatwień w dostępie do pracy zawodowej osób niepełnosprawnych, według gmin*

Opinie	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Klucze	Jastrzęb-Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy	79,3	79,2	64,8	77,5	83,0	85,1	82,6	82,1	77,6	82,5	86,2	72,4
Nie powinny mieć ułatwionego dostępu do pracy	2,4	6,0	2,3	3,0	0,6	1,7	1,2	2,6	1,8	1,4	1,1	4,8
Trudno powiedzieć	17,3	14,4	32,4	16,5	16,4	12,2	15,6	15,4	19,3	15,1	11,5	21,0
Brak danych	1,0	0,5	0,5	3,0	-	1,1	0,6	-	1,3	0,9	1,1	1,9

Jak widać z tabeli 74, opinie badanych są jednoznaczne. Blisko 80% respondentów uznaje, że osoby niepełnosprawne powinny być uprzywilejowane w dostępie do pracy. Przy ogólnie wysokim i zrównoważonym poziomie akceptacji uprzywilejowania niepełnosprawnych w niemal wszystkich gminach, wyjątek stanowią mieszkańcy Sawina, którzy rzadziej od pozostałych znaleźli się w tej klasie odpowiedzi. Różnica między najwyższym wynikiem (Jastrzęb-Mirów 86,2%) a wynikiem z Sawina wynosi ponad 21%. Nic więc dziwnego, że respondenci z Sawina przodują wśród tych, którym „trudno powiedzieć”, czy należy uprzywilejowywać w dostępie do pracy niepełnosprawnych.

Otrzymane wyniki prezentowane w tabeli 74 są spójne z tymi z tabeli 73, bowiem wśród około 61% osób, które zatrudniłyby niepełnosprawnego, wyróżniają się badani z Jastrzębia-Mirowa (69,0%), Czarnej Białostockiej (69,1%) i Kluczy (66,0%), czyli tych gmin, w których akceptacja dla przywilejów w zatrudnianiu niepełnosprawnych była bardzo wysoka. W Sawinie natomiast wyraźnie mniej niż połowa badanych przyjęłaby niepełnosprawnego do pracy. Najczęściej spośród badanych gmin mieszkańcy Sawina (7,3%) mówią zdecydowane „nie” dla pracy niepełnosprawnych.

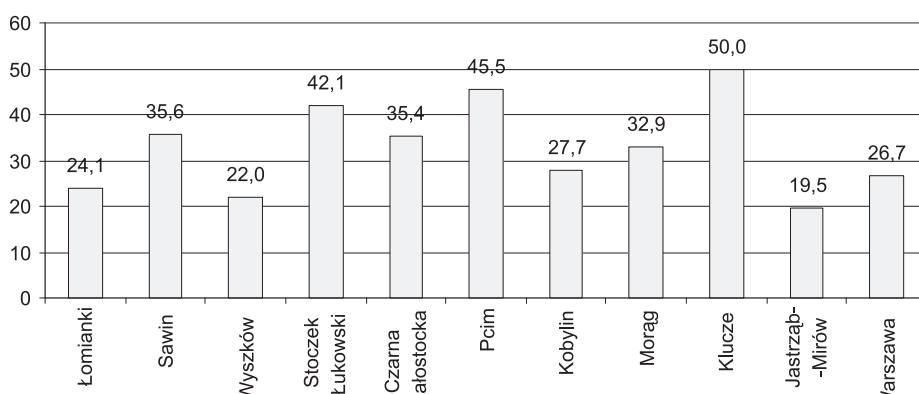
Tabela 74. *Opinie badanych nt. możliwość przyjęcia do pracy osoby niepełnosprawnej, według gmin*

Ocena	Gmina											
	Ogółem	Łomianki	Sawin	Wyszaków	Stoczek Łukowski	Czarna Białostocka	Pcim	Kobylin	Morąg	Kłucze	Jastrząb Mirów	Warszawa
	N -2104	N -216	N -219	N -236	N -171	N -181	N -167	N -195	N -228	N -212	N -174	N -105
Tak, przyjąłbym	61,2	62,0	45,2	55,9	61,4	69,1	65,3	56,9	63,6	66,0	69,0	64,8
Nie, nie przyjąłbym	2,9	2,8	7,3	6,8	2,9	-	1,8	1,0	1,3	1,9	3,4	1,0
Trudno powiedzieć	35,1	34,3	46,1	36,9	35,7	30,4	31,1	42,0	34,2	32,1	26,4	32,4
Brak danych	0,8	0,9	1,4	0,4	-	0,6	1,8	-	0,9	-	1,1	1,9

Można zatem przypuszczać, że w tej konkretnej sprawie, pracy dla osób niepełnosprawnych, w Sawinie panuje stosunkowo mało przychylna atmosfera społeczna.

STOSUNEK DO NIEPEŁNOSPRAWNYCH – PODSUMOWANIE

Jako podsumowanie tego rozdziału prezentuje się zbiorczy wykres ilustrujący stosunek do niepełnosprawnych w poszczególnych gminach. Podstawę do jego sporządzenia stanowi suma uzyskanych punktów za określone odpowiedzi na pytania diagnozujące stosunek respondentów do niepełnosprawnych².

Wykres 12. Średnia liczba uzyskanych punktów obrazująca stosunek do niepełnosprawnych, według gmin

Pierwsza – między gminami nie ma wielkich różnic, co faktycznie oznacza, że nie ma zdecydowanych liderów i wyraźnych outsiderów. Bardziej drobiazgową analizę wykresu pokazuje, że można wyróżnić trzy grupy gmin. Pierwsza grupa, to Pcim, Morąg i Czarna Białostocka – gminy te otrzymały najwięcej punktów. Druga grupa, z nieznacznie mniejszą liczbą punktów, to Myszów, Klucze, Łomianki, Jastrząb-Mirów i Stoczek Łukowski. Wreszcie trzecia grupa, to gmina Kobylin i Sawin z najmniejszą liczbą punktów.

Można więc konstatować, że badane gminy nie przypadkowo trafiły do projektu, jest bowiem w nich potencjał społeczny pozytywnie zorientowany na niepełnosprawnych, sprzyjający realizacji założonych celów.

² Szczegółowy rozkład punktów oraz zasady ich przyznawania znajdują się w części 2 oraz tabeli nr 33.

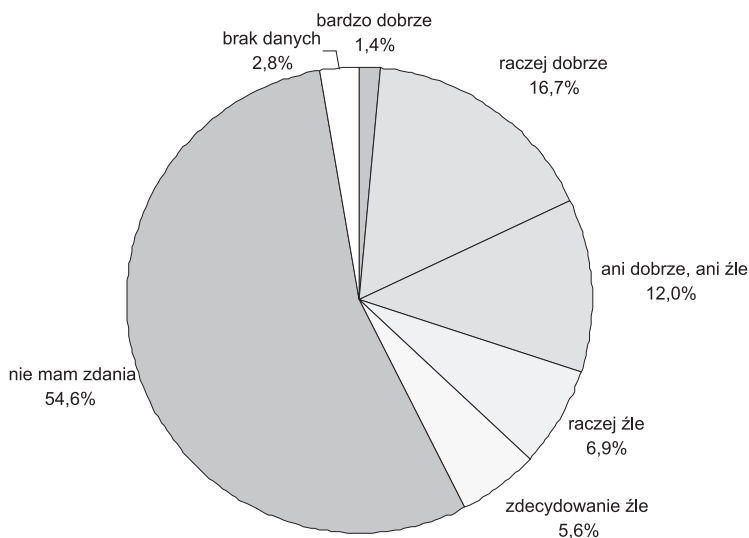
CZEŚĆ 4

NIEPEŁNOSPRAWNI W GMINACH – PRÓBA SYNTEZY

W rozdziale tym przedstawiona zostanie charakterystyka poszczególnych gmin, w których realizowane były badania. W opisie gmin zostaną uwzględnione informacje kwestionariuszowe, które były już prezentowane w rozdziale drugim, oraz te, które wcześniej zostały pominięte. Przedstawione zostaną także dane wynikające z analizy wtórnej, postaw wobec niepełnosprawnych, przedstawionej w postaci typów. Opisując gminy, szczególną uwagę zwrócono na uchwycenie, tam gdzie umożliwia to materiał empiryczny, cech charakterystycznych dla danej społeczności lokalnej. W wypadku pytań otwartych, jako ilustracja przedstawione będą typowe dla gminy i dla podjętego w pytaniu problemu wypowiedzi respondentów.

ŁOMIANKI

Gmina ta należy do tych, w których odsetek osób zaangażowanych społecznie należy do najwyższych. Są to przede wszystkim różne stowarzyszenia i wspólnoty religijne. Bardzo mało osób interesuje się też sprawami gminy: „nie interesuję się i tak zrobią, co będą chcieli” (K, 29, w, p), ci zaś, którzy wyrażają zainteresowanie, wskazują głównie na problematykę budowlano-remontową, „stan dróg, kanalizacja” (K, 53, śr, r)¹, edukacyjną i oświatową „edukacja i sport” (M, 41, w, ż) oraz infrastrukturę i inwestycje „co, gdzie i kiedy nam zbudują” (M, 68, z, ż). Interującym zagadnieniem były oceny aktywności gminy w zakresie pomocy społecznej. Wykres 12 pokazuje, jakie opinie wyrażali mieszkańcy Łomianek.

Wykres 13. Ocena działania Urzędu Gminy w Łomiankach w zakresie pomocy społecznej

Jak widać, najczęściej (54,6%) badani nie mają na ten temat zadania. Nieco mniej niż jedna piąta co najmniej dobrze ocenia pracę gminy. Względnie dużo osób wystawia gminie tyleż ocen negatywnych co i neutralnych.

Dla mieszkańców Łomianek osoba niepełnosprawna to przede wszystkim ktoś „pozbawiony wzroku”, „sparaliżowany”, „głuchy” i „upośledzony umysłowo”. Rzadziej zaś jest to osoba z „widocznym uszkodzeniem ciała” i „chora psychicznie”. Niewielu badanych z tej gminy sądzi, że osobami niepełnosprawnymi są „alkoholicy”, „narkomani” i „trwale bezrobotni”. Bardzo mało osób uważa, że

¹ Skrótly oznaczają: K-kobieta, M-mężczyzna; liczba – wiek; w, pom, śr, zas, pd - wykształcenie, odpowiednio: wyższe, pomaturalne, średnie, zasadnicze, podstawowe; z, ż, p, k, r, wd – stan cywilny, odpowiednio: zamężna, żonaty, panna, kawaler, rozwódka, rozwodnik, wdowa, wdowiec.

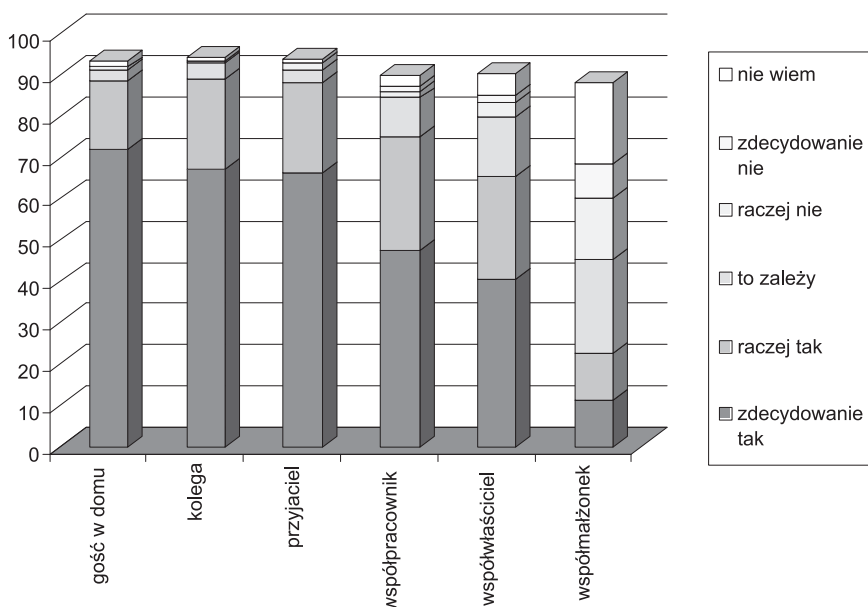
niepełnosprawność to „kara za grzechy”. Co charakterystyczne dla tej gminy, to po pierwsze, względnie wysoki odsetek osób niepotrafiących oszacować liczby niepełnosprawnych w gminie; po drugie, względnie wysoki odsetek tych, którzy sądzą, że liczba niepełnosprawnych w gminie przekracza 100 osób. Nic jednak dziwnego, że znaczna część badanych nie ma rozeznania, co do liczby niepełnosprawnych, bowiem jedynie jedna czwarta respondentów słyszała o jakichś działaniach Urzędu Gminy skierowanych do osób niepełnosprawnych. Jest to jeden z najniższych wskaźników spośród badanych gmin. Oto przykłady typowych odpowiedzi: „zbiórka pieniędzy”, „promowanie w społeczeństwie”, że „osoby niepełnosprawne to normalni, dobrzy ludzie” (K, 22, śr, p), „nigdy o niczym nie słyszałem” (M, 45, zas, ż). Konsekwencją braku wiedzy o interesujących nas działaniach jest najwyższy, spośród badanych gmin, odsetek osób niepotrafiących ocenić tej aktywności. Wśród tych, którzy wystawiają oceny gminie, nieznacznie przeważają ci „pozytywni” nad „negatywnymi”.

Wśród badanych mieszkańców Łomianek dominującymi odczuciami związanymi z osobami niepełnosprawnymi są: „współczucie”, „chęć niesienia pomocy”, „poczucie niesprawiedliwości” oraz „żał”. O takich odczuciach mówiła co najmniej połowa badanej grupy. Dużo rzadziej widok osoby niepełnosprawnej budzi w badanych odczucia lękowe i negatywne. Kiedy jednak ogólne refleksje i odczucia związane z osobą niepełnosprawną przełożone zostaną na pytania dotyczące konkretnych sytuacji, to okazuje się, że im stosunek społeczny do niepełnosprawnych jest bardziej powierzchowny, mniej zobowiązujący, tym więcej osób składa deklaracje pozytywne. Rozkład odpowiedzi pokazuje wykres 13.

Przytłaczająca większość badanych widzi osobę niepełnosprawną jako „gościa w domu”, „kolegę” i „przyjaciela”. Wyraźnie mniej osób zgadza się, aby niepełnosprawny był „współpracownikiem” i „współwłaścicielem firmy”. Jednak w wypadku małżeństwa, czyli jednego z najbardziej trwałych stosunków społecznych, odsetek deklaracji pozytywnych spada do tego stopnia, że deklaracje negatywne nieznacznie dominują nad pozytywnymi. Jest to jedyna gmina, gdzie taka sytuacja ma miejsce. Podobnie niski poziom akceptacji zyskuje małżeństwo własnego dziecka z osobą niepełnosprawną. Jedna trzecia badanych z tej gminy nie wie jakby zareagowała na taką sytuację, nieco mniej osób „martwiłoby się, ale nie odradzało”. Co jednak najbardziej charakterystyczne, to najwyższy wskaźnik odpowiedzi negatywnych i jeden z najwyższych odpowiedzi pozytywnych.

Badanych z Łomianek charakteryzuje stereotypowe rozumienie trudności, jakie w swoim życiu napotykają osoby niepełnosprawne. Wskazują więc przede wszystkim na „bariery architektoniczne”, „brak tolerancji”, „obojętność otoczenia”, „brak pracy” i „brak świadomości społecznej”. Wyraźnie rzadziej myślą, że dla osób niepełnosprawnych problemem mogą być „bariery psychiczne”, „nieodstateczna opieka medyczna” czy „sam fakt bycia osobą niepełnosprawną”. Oto przykłady typowych odpowiedzi: „poruszanie się, nawiązywanie kontaktów z otoczeniem” (K, 43, w, z), „złe traktowanie, niechęć innych ludzi, ignorancja, niezrozumienie” (K, 25, śr, p). O ile wypowiedzi wskazujące na brak pracy, jako problem niepełnosprawnych, podejmował najniższy, spośród badanych gmin, odsetek osób,

o tyle większość badanych uważa, że bezrobocie dotyka w równym stopniu kobiety i mężczyzn. Jeśli natomiast chodzi o bezrobocie osób niepełnosprawnych, to otrzymany wynik jest bardzo klarowny, pokazujący, że największa grupa badanych sądzi, że problem braku pracy dotyka przede wszystkim osoby niepełnosprawne. W porównaniu do pozostałych gmin jest to jeden z najwyższych wskaźników.

Wykres 14. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Łomianki (w %)

Zdecydowana większość osób z tej gminy sądzi, że osoby niepełnosprawne powinny być otoczone specjalną opieką i pomocą, świadczoną przede wszystkim przez „państwo”, „gminę” i „rodzinę”, rzadziej przez „Kościół”, „powiat” i „organizacje pozarządowe”. Stosunkowo mało osób mówiło o „sąsiadach” jako tych, którzy mogą pomagać osobom niepełnosprawnym. Pomoc ta powinna polegać na „wspieraniu finansowym”. Mówiła o tym jedna czwarta badanych mieszkańców. Trzeba dodać, że w porównaniu do pozostałych gmin jest to najniższy wskaźnik. Ważną formą pomocy jest także „praca” i „opieka codzienna”. Badani akcentowali także „dostęp do opieki medycznej”, „stworzenie warunków do normalnego funkcjonowania”, w równym stopniu „wspieranie psychiczne” i „warsztaty terapii zajęciowej”, jak też „bycie z nimi”, „akceptację”, „przyjazne prawo” i „różnego rodzaju ulgi komunikacyjne”. Oto przykłady typowych odpowiedzi: „warunki pracy muszą być dostosowane do osób niepełnosprawnych” (K, 32, w, z), „trzeba byłoby sprawdzić stan niepełnosprawności i dostosować pracę do możliwości konkretnej osoby” (K, 25, śr, p)

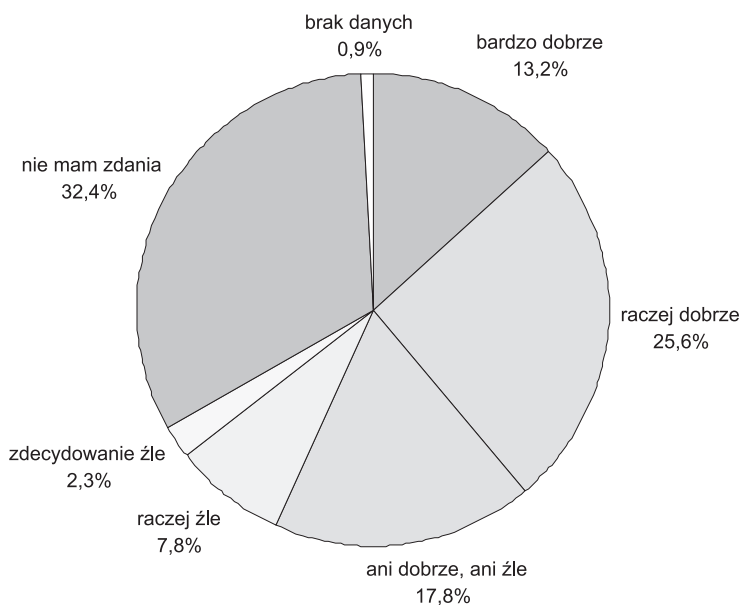
Ogólnie badani z Łomianek charakteryzują się wysokim odsetkiem wskazań na bezinteresowne świadczenie pomocy innym ludziom. Chociaż widać też większą niż w innych gminach grupę osób, które uważają, że „można liczyć tylko na siebie”. Także w wypadku pomocy zorientowanej na osoby niepełnosprawne widać klarowny obraz, blisko 90% respondentów sądzi, że „warto pomagać niepełnosprawnym”.

Równocześnie owym deklaracjom towarzyszy – w przypadku zdecydowanej większości badanych – brak praktycznego współdziałania z niepełnosprawnymi. Innymi słowy, pomagać trzeba, ale robić to powinni inni ludzie. Wśród jednej czwartej osób współpracujących z niepełnosprawnymi najczęstszymi formami były „proste prace fizyczne” i „proste prace biurowe”. Rzadziej „usługi i handel” oraz „edukacja i rehabilitacja”. Najmniej osób współpracowało w formie „zaawansowanych prac biurowych”. Otrzymany w tym zakresie odsetek - w porównaniu z pozostałymi gminami - jest jednym z najniższych. Przykłady odpowiedzi: „z tą osobą współpracowałam w fundacji, która zajmowała się różnymi działaniami i akcjami np. pomoc w Domach Dziecka” (K, 21, pom, p), „praca biurowa, obsługa komputera, prace porządkowe” (K,53, śr, r).

Pomimo mizernych doświadczeń ze współpracy z niepełnosprawnymi, zdecydowana większość badanych sądzi, że powinni być oni uprzywilejowani, bowiem „warunki pracy muszą być dostosowane do osób niepełnosprawnych” (K, 32, w, z), jak też „osoby takie potrzebują specjalnych warunków do poruszania się i funkcjonowania” (K, 20, śr, p). Większość badanych przyjęłaby osobę niepełnosprawną do pracy.

SAWIN

Podobnie jak w większości badanych gmin, także w Sawinie niewielu respondentów wykazuje zaangażowanie społeczne o charakterze charytatywnym. Jednak odsetek odpowiedzi pozytywnych lokuje Sawin wśród tych o najwyższym poziomie aktywności swoich mieszkańców. W równym stopniu są to różnego rodzaju stowarzyszenia oświatowe, co i grupy religijne. Zainteresowanie sprawami gminy ogranicza się do takich zagadnień, jak „kultura , rozrywka”, „infrastruktura, inwestycje i rozwój”, „promocja gminy, nowe inwestycje” (M, 37, w, ż) oraz „opieka socjalna, pomoc”, „ pomoc potrzebującym, działalność na rzecz uzdolnionej młodzieży” (K, 42, w, z). Jeśli chodzi o oceny aktywności gminy w zakresie pomocy społecznej, to rozkład odpowiedzi pokazuje wykres 15.

Wykres 15. Ocena działania Urzędu Gminy w Sawinie w zakresie pomocy społecznej

Na wykresie 15 widać, że najwięcej osób (38,8%) ocenia działalność gminy co najmniej dobrze, z czego znacząca część (13,2%) nawet „bardzo dobrze”. Stosunkowo nieliczni mieszkańcy Sawina wystawili gminie oceny negatywne. Na tle pozostałych gmin, odsetek osób które powstrzymały się od wyrażenia swojego zdania utrzymuje się na poziomie średnim.

Dla badanych z tej gminy osoba niepełnosprawna to przede wszystkim ktoś „sparaliżowany”, „niewidomy”, „głuchy” i „upośledzony umysłowo”. Dla dosyć du-

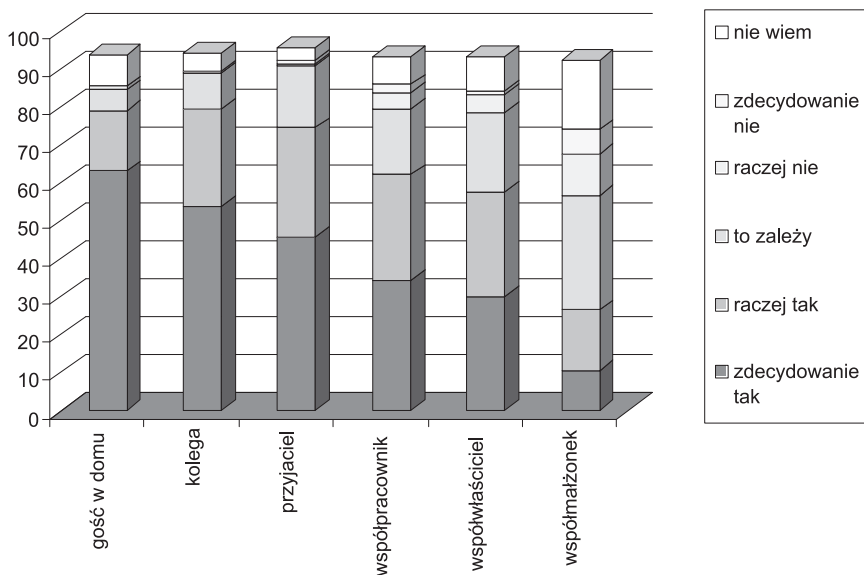
żej części mieszkańców tej gminy taką osobę charakteryzuje „choroba psychiczna” i „widoczne uszkodzenie ciała.” Dla blisko jednej czwartej badanych „choroba serca” jest cechą osoby niepełnosprawnej. Względnie duża część badanych sądzi, że osobami niepełnosprawnymi są „alkoholicy” i „bezrobotni”. Stosunkowo niewielu badanych uważa, że niepełnosprawność to „kara za grzechy”. Jeśli natomiast chodzi o wyobrażenia dotyczące liczebności niepełnosprawnych w gminie, to największa część badanych – ponad jedna trzecia, szacuje, że jest ich od 51 do 100 osób, jednocześnie w tej gminie widać jeden z najwyższych – spośród badanych gmin - wskaźników osób wskazujących na minimalną liczbę niepełnosprawnych. Nieco więcej niż trzecia część badanych przyznaje, że słyszała o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych i blisko cztery razy częściej oceniają tę działalność pozytywnie niż negatywnie. Przykłady odpowiedzi: „pomoc w gospodarstwie domowym” (M, 47, w, ż), „caritas, świetlica terapeutyczna” (K, 21, śr, p).

Mieszkańcy Sawina widząc osobę niepełnosprawną najczęściej odczuwają „współczucie”, „chęć niesienia pomocy”, „żal” i „poczucie niesprawiedliwości”. Dużo rzadziej cechują ich odczucia negatywne i lękowe, lecz choć ogólnie niskie, to odsetki wskazań takich odczuć, jak „wstyd”, „złość”, „niechęć” i „odraza” – spośród badanych gmin – są najwyższe. W Sawinie, podobnie jak w Łomiankach, pozytywnym odczuciom związanym z widokiem osoby niepełnosprawnej towarzyszy dystans wobec nawiązywania z nimi trwałych stosunków społecznych. Rozkład akceptacji dla różnego typu stosunków społecznych przedstawia wykres 15.

Dominuje więc otwartość na koleżeństwo z niepełnosprawnymi, goszczenie ich w domu, przyjaźń z nimi. Jednak w każdym przypadku odsetki wskazań są najniższe w porównaniu z pozostałymi gminami. Podobnie rzecz wygląda w odniesieniu do bardziej trwałych kontaktów: współwłaściciela firmy i współpracownika, przy ogólnie niższym poziomie wskazań. Otrzymane wyniki są najniższe w stosunku do pozostałych gmin. Ostrożny optymizm sugerują jedynie odpowiedzi dotyczące małżeństwa, gdzie deklaracje pozytywne przewyższają negatywne. Jednak, ogólnie pozytywne wyniki podważa względnie wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych – „to zależy”. Na uwagę zasługuje fakt, że w wypadku małżeństwa własnego dziecka z osobą niepełnosprawną, przy ogólnie niskim poziomie wskazań, odsetek osób w tej gminie traktujący ten wybór obojętnie jest najwyższy spośród badanych gmin, jednocześnie najmniej osób, w porównaniu do pozostałych gmin, „martwiłoby się, ale nie odradzało” takiej decyzji.

Mieszkańcy Sawina trudności stojących przed osobami niepełnosprawnymi upatrują najczęściej w istnieniu „barier architektonicznych”, „nietolerancji”, „braku pracy” i „biedzie”. Na tle pozostałych gmin odsetek odpowiedzi mówiący o dwóch pierwszych trudnościach jest wyraźnie niższy. Co bardzo charakterystyczne dla tej społeczności, to wyraźniejsze niż w pozostałych gminach akcentowanie mniej stereotypowo pojmowanych trudności stojących przed niepełnosprawnymi, a bardziej takich, które wynikają z głębszej znajomości ich życia, jak „niedostateczna opieka medyczna i rehabilitacyjna”, „bariery psychiczne”, „brak samodzielności”, „życie codzienne” czy też „sama choroba”. Dla ilustracji przykłady typowych odpowiedzi: „dofinansowanie, pomoc w wykonywaniu czynności dnia codziennego,

opory psychiczne” (K, 21, śr, p), „pomoc finansowa, pomoc w znalezieniu pracy, pomoc w wykonywaniu prac w domu, pomoc w dotarciu do urzędów, sklepów itd.” (M, 47, w, ż).

Wykres 16. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Sawin (w %)

Większość mieszkańców Sawina sądzi, że bezrobocie w równym stopniu dotyczy zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Analogicznie myślą badani w odniesieniu do pełnosprawnych i niepełnosprawnych, przeważa bowiem zdecydowanie przekonanie, że brak pracy w równym stopniu dotyczy obie kategorie społeczne.

W tej gminie przeważają opinie, że osoby niepełnosprawne powinny być otoczone szczególną opieką. Jednak odsetek wskazań pozytywnych jest najniższy w porównaniu do pozostałych gmin. Równocześnie, ponadpięciokrotnie częściej niż średnia dla tej klasy odpowiedzi, mieszkańcy Sawina odpowiadali „trudno powiedzieć”. Zdaniem badanych, opiekę nad niepełnosprawnymi świadczyć powinno tyleż państwo, co gmina i rodzina, rzadziej Kościół, organizacje pozarządowe i sąsiedzi. Warto dodać, że na tle pozostałych gmin, w każdej klasie odpowiedzi odsetek wskazań był najniższy.

Dla respondentów pomoc, to głównie „wsparcie finansowe”, wyraźnie rzadziej badani myśleli o „łatwym dostępie do opieki medycznej”, „opiece codziennej” czy „wspieraniu psychicznym”. Co charakterystyczne, to bardzo niskie notowania pomocy rozumianej jako niwelowanie barier architektonicznych. Jest o tyle zrozumiałe, że Sawin to typowa gmina wiejska o niskim poziomie urbanizacji, a więc i

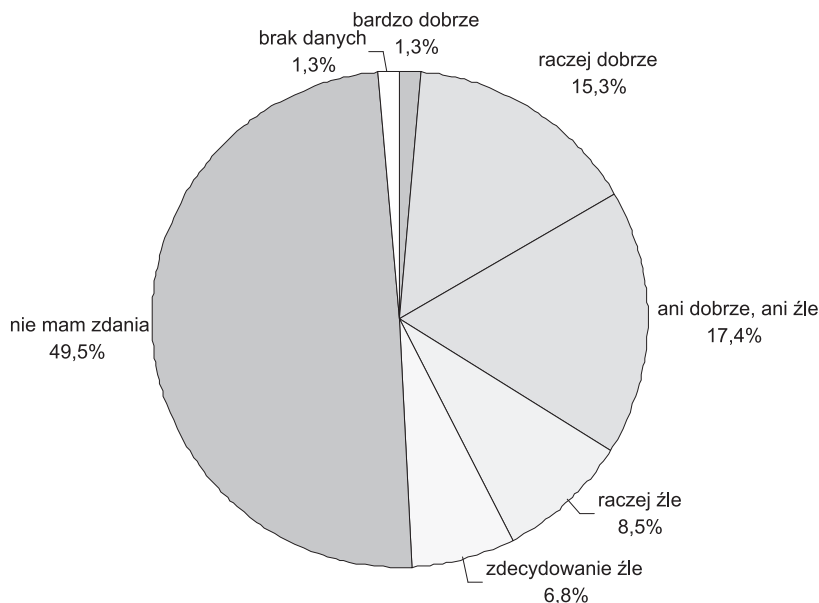
o stosunkowo niewielkiej liczbie przeszkód stojących przed niepełnosprawnymi. Oto typowe przykłady odpowiedzi: „trudność w znalezieniu pracy, problemy w wykonaniu czynności dnia codziennego, brak akceptacji ze strony innych ludzi” (M, 47, w, ż), „zacofanie społeczeństwa” (K, 27, w, p).

W omawianej populacji rysuje się niespójność między diagnozą problemów stojących przed niepełnosprawnymi a formami świadczonego wsparcia. O ile w pierwszym przypadku mieszkańcy Sawina wyróżnili się przywoływaniem takich problemów, które świadczą o ich znajomości realiów życia osobistego i społecznego osób niepełnosprawnych, to nie widać kontynuacji owej diagnozy w katalogu sposobów świadczenia pomocy niepełnosprawnym.

Stosunkowo mało osób z tej gminy przyznaje się do postawy altruistycznej, świadczenia pomocy bez oczekiwania na rewanż. Otrzymany odsetek odpowiedzi jest – na tle pozostałych gmin – najniższy, nie przekracza bowiem połowy badanej populacji. Co zrozumiałe, mieszkańcy Sawina częściej od innych, przyznają się do postawy *do ut des*, ja tobie ty mnie, albo nie potrafią odpowiedzieć na to pytanie. To ogólnie utylitarne nastawienie do świadczenia pomocy w pewnym stopniu przekłada się na stosunek do osób niepełnosprawnych, choć zdecydowana większość mieszkańców Sawina uważa, że warto pomagać osobom niepełnosprawnym; te dwa fakty zwracają uwagę. Po pierwsze, niewielki jest odsetek odpowiedzi pozytywnych, choć ogólnie wysoki, to w porównaniu do pozostałych gmin jest najniższy. Po drugie, odpowiedzi zdecydowanie pozytywne jest wyraźnie mniej niż w pozostałych badanych gminach. Względnie słaba orientacja altruistyczna znajduje odbicie - jako przyczyna lub skutek - w niskim odsetku osób deklarujących współpracę z niepełnosprawnymi. Owa współpraca to działania głównie w zakresie prostych prac biurowych, prostych prac fizycznych i zaawansowanych prac biurowych. Przykładowo: „lekkie prace fizyczne” (M, 33, śr, ż), „praca z komputerem” (K, 26, w, p). Niski - w porównaniu do pozostałych gmin – jest też stopień akceptacji uprzywilejowania niepełnosprawnych w dostępie do pracy. Ci jednak, którzy sądzą, że niepełnosprawni winni być uprzywilejowani, mówią m.in. o tym, że: „łatwiej byłoby im załatwić wiele spraw” (M, 37, w, ż), „osobom niepełnosprawnym trudno jest załatwić wiele spraw, takie uprzywilejowanie w wielu sytuacjach pomogłoby im rozwiązać wiele problemów” (K, 24, w, p) oraz o otwartości polegającej na przyjęciu osoby niepełnosprawnej do pracy. W tej kwestii Sawin to jedyna gmina, w której odpowiedzi pozytywne udzieliła mniej niż połowa mieszkańców.

WYSZKÓW

Wyszków należy do tych miast, gdzie zaangażowanie społeczne – spośród badanych - należy do najniższych. Około 2% badanych deklaruje przynależność do „stowarzyszeń oświatowych i pomocy szkole”. Podobnie nikłe jest zainteresowanie działaniem gminy. Wyróżnia się jedynie problematyka związana z „infrastrukturą, inwestycjami i rozwojem”, „rozwojem budownictwa mieszkaniowego” (K, 49, pom, z) oraz „kultura i rozrywka”, „nauka” (M, 45, w, ż). Dominują jednak takie odpowiedzi: „niczym się nie interesuję” lub „nie interesuję się sprawami gminy”. Ocenę działań gminy w zakresie pomocy społecznej pokazuje wykres 17.

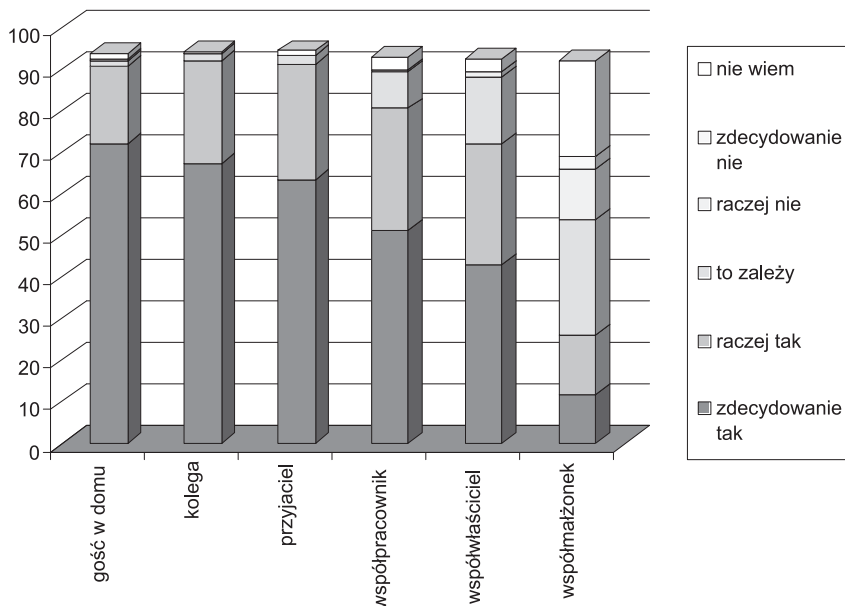
Wykres 17. Ocena działania Urzędu Gminy w Wyszkowie w zakresie pomocy społecznej

Jak pokazuje wykres 16, połowa badanych uchyliła się od odpowiedzi. Wśród tych, którzy wyrazili swoje opinie, mniej więcej równoliczne klasy odpowiedzi tworzą ci, którzy wystawili zarówno oceny pozytywne, jak i negatywne oraz neutralne. Trzeba jednak podkreślić, że grupa osób źle oceniających pracę gminy, na tle pozostałych gmin, należy do najliczniejszych.

Największa część respondentów z tego miasta sądzi, że osoba niepełnosprawna to ktoś „sparaliżowany”. Przy czym odsetek tego typu odpowiedzi – w porównaniu do pozostałych gmin – należy do najwyższych. Rzadziej badani wskazywali na „brak wzroku”, „słuchu” i „upośledzenie umysłowe”, jeszcze rzadziej na „chorobę psychiczną” oraz „widoczne uszkodzenie ciała”. W ostatnim przypadku zanoto-

wany odsetek odpowiedzi jest – spośród badanych gmin – najniższy. Nieco więcej niż jedna czwarta badanych sądzi, że cechą niepełnosprawności jest „choroba serca”. Stosunkowo niewielu respondentów upatruje niepełnosprawności w „alkoholizmie”, „narkomanii” i „bezrobociu”, także niewielu interpretuje niepełnosprawność jako „karę za grzechy”. Ponad połowa badanych szacuje, że liczba niepełnosprawnych w mieście zawiera się w przedziale 51-100. Drugą pod względem liczebności klasę odpowiedzi tworzą ci, którzy sądzą, że liczba niepełnosprawnych oscyluje między 21 a 50 osób. Niewiele więcej niż jedna czwarta badanych słyszała o działaniach skierowanych do osób niepełnosprawnych inicjowanych przez Urząd Miasta. Przykładowo: „budowa chodników dla ruchu wózków inwalidzkich, podjazdów do urzędów, instytucji itp” (M, 47, w, ż), „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy” (K, 46, zas, z). Nic więc dziwnego, że połowa badanych nie potrafiła ocenić jakości tych działań. Spośród osób, które wystawiły oceny, zwraca uwagę bardzo mały odsetek ocen pozytywnych, względnie duży zaś negatywnych. Jest to jedyny przypadek wśród badanych, gdzie oceny pozytywne i negatywne są niemal na identycznym poziomie. W każdym innym przypadku oceny pozytywne co najmniej wyraźnie przeważały nad negatywnymi.

Dominującym odczuciem spowodowanym widokiem osoby niepełnosprawnej jest „współczucie”, zdecydowanie rzadziej pojawia się „chęć niesienia pomocy”, „poczucie niesprawiedliwości” i „żal”. Wyraźniej niż w większości pozostałych gmin, badani sygnalizowali „lęk”, „wstyd” i „złość”. Respondenci z Wyszkowa częściej od tych z pozostałych gmin są gotowi wchodzić w różnego rodzaju stosunki społeczne. Układ odpowiedzi ilustruje wykres 18.

Wykres 18. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Wyszków (w %)

Widać na nim, że najpopularniejsze są przede wszystkim stosunki koleżeńskie i przyjacielskie, ale badani chętnie też widzą osobę niepełnosprawną jako gościa w domu, współpracownika i współwłaściciela firmy. W ostatnim przypadku pozytywnie wyróżniają się na tle pozostałych gmin. Owa otwartość załamuje się, kiedy chodzi o małżeństwo z osobą niepełnosprawną, a także w wypadku małżeństwa własnego dziecka. W tym zakresie otrzymane wyniki są zupełnie przeciętne, bowiem większość badanych „martwiłaby się, ale nie odradzała” lub „nie ma zdania” w tej kwestii.

Blisko połowa badanych z Wyszkowa trudności stojące przed niepełnosprawnymi widzi w „barierach architektonicznych”. Jest to najwyższy odsetek spośród badanych gmin. Jest on o tyle zrozumiały, że Wyszków był największym – w badanej próbie – miastem, stąd też i tego typu trudność w najwyższym stopniu została przez respondentów zauważona. Względnie duża część badanych – blisko jedna czwarta – mówiła o „nietolerancji”, mniej o „braku pracy” i „obojętności”. Pozostałe rodzaje trudności podało mniej niż 10% badanych. Wśród uzyskanych danych zwracają uwagę dwa wyniki: jeden z najniższych odsetków odpowiedzi mówiących o „biedzie” i najwyższy odsetek tych, którzy mówili o „trudnościach w dostępie do edukacji i kultury”. Przykłady typowych odpowiedzi: „brak tolerancji oraz nieprzystosowanie różnych instytucji do ich kalectwa” (K, 42, w, r), „brak podjazdów dla wózków inwalidzkich, brak zrozumienia u ludzi” (K, 33, w, z).

Zdecydowana większość osób z Wyszkowa sądzi, że bezrobocie to problem dotyczący w równym stopniu kobiety i mężczyzn. Podobnie wygląda rozkład odpowiedzi z punktu widzenia osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych. Mniej więcej równoliczne są grupy osób uważające, że bezrobocie to problem w równym stopniu dotyczący osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych oraz sądzących, że w pierwszym rzędzie jest to problem niepełnosprawnych.

Bardzo dużo osób uważa, że niepełnosprawnych należy otoczyć specjalną opieką. Winnym takiej opieki jest „państwo”, „gmina”, „rodzina”, „powiat”, „Kościół”, „organizacje pozarządowe” i „sąsiedzi”.

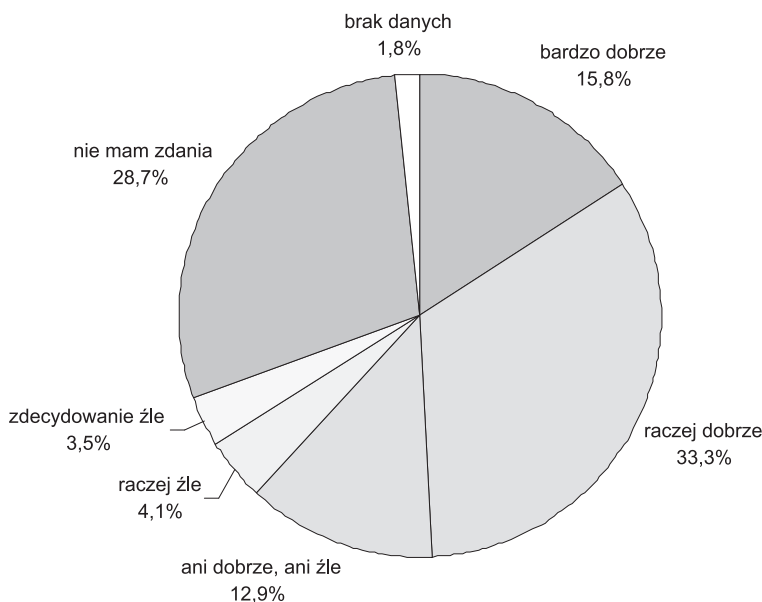
Pierwszoplanową formą pomocy jest umożliwienie podjęcia pracy. Jednocześnie otrzymany odsetek tego typu odpowiedzi jest, na tle pozostałych gmin, jednym z najwyższych. Wybijają się także „wsparcie finansowe” oraz „bariery architektoniczne”. Jeśli chodzi o „bariery architektoniczne”, to jedna piąta badanych, która wymieniła ten sposób pomocy, lokuje Wyszków na pierwszym miejscu. Więcej niż dziesiąta część badanych mówiła o „opiece codziennej”, „łatwiejszym dostępie do opieki medycznej”, „stworzeniu warunków do normalnego rozwoju”, „wspieraniu psychicznym”, „terapii i warsztatach, WTZ” a także „byciu z nimi”. Oto przykłady odpowiedzi: „zapewnienie pomocy finansowej, praca, pomoc w leczeniu” (K, 49, śr, z), „pomoc finansowa, likwidowanie barier, zagwarantowanie pomocy fizycznej” (K 59, pom,w).

Wyszków to miasto, w którym największa grupa badanych, w porównaniu do pozostałych, składa deklaracje pomocy o charakterze altruistycznym. Ten wskaźnik nie do końca znajduje kontynuację w deklaracjach pomocy skierowanej do osób niepełnosprawnych, bowiem choć większość jednoznacznie opowiada się za

tym, że warto pomagać osobom niepełnosprawnym, to na tle pozostałych gmin odsetek odpowiedzi pozytywnych należy do najniższych. Jednocześnie stosunkowo niewielu badanych współpracowało z niepełnosprawnymi. Ta współpraca to przede wszystkim „proste prace fizyczne” i „proste prace biurowe”. Przykładowo: „obsługa komputera” (M, 33, śr, ż), „pomagała sprzątać zakład pracy” (K, 28, w, p). Większość badanych z tego miasta uważa, że niepełnosprawni powinni mieć ułatwiony dostęp do pracy. Jednocześnie ponad połowa badanych przyjęłaby osobę niepełnosprawną do pracy. Otrzymany odsetek odpowiedzi pozytywnych należy do najniższych spośród badanych gmin.

STOCZEK ŁUKOWSKI

Stoczek Łukowski należy do grupy gmin o najniższym odsetku osób zaangażowanych społecznie. Minimalna liczba osób deklaruwała przynależność do „stowarzyszeń pomocy szkole” i „ochotniczej straży pożarnej”. Podobny jest poziom zainteresowania sprawami gminy. Jedyne obszary, co do których badani przejawiają zainteresowanie, to „infrastruktura, inwestycje, rozwój”. Przykładowo: „sprawy dotyczące rozwoju gminy, drogi, pomoc uczniom i osobom niepełnosprawnym” (K, 64, w, z) oraz „edukacja, oświata, szkolnictwo”. Przykładowo: „kultura, oświata, szkolnictwo” (K, 57, zas, ż). Opinie mieszkańców Stoczka Łukowskiego o działalności gminy na rzecz pomocy społecznej prezentuje wykres 19.

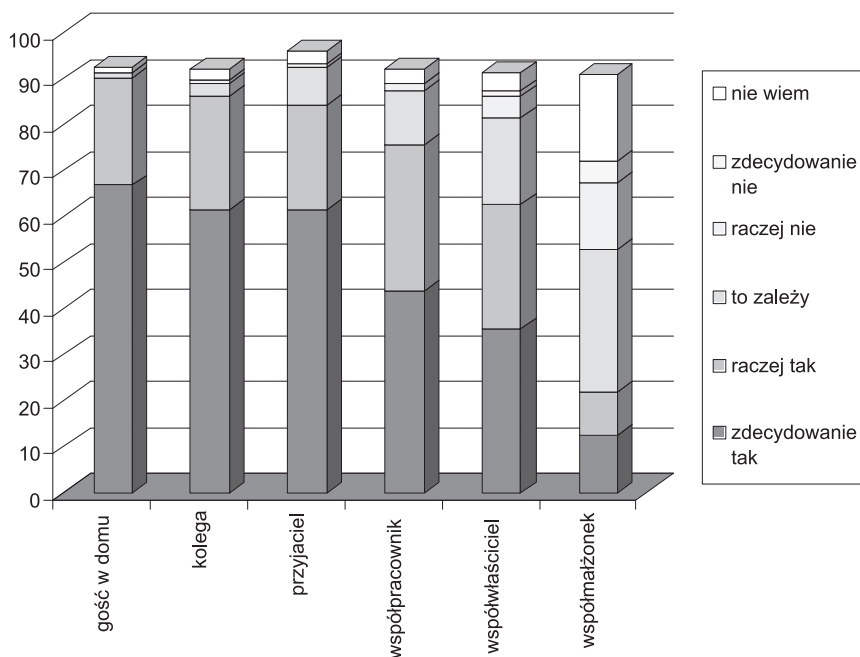

Wykres 19. Ocena działania Urzędu Gminy w Stoczku Łukowskim w zakresie pomocy społecznej

Jak widać na przedstawionym wykresie, niemal połowa mieszkańców pozytywnie ocenia pomocową działalność gminy. Jest to jeden z najwyższych wskaźników, w porównaniu do pozostałych gmin. Jednocześnie mało osób (7,6%) wystawia gminie ocenę negatywną. Co ciekawe, to niezbyt duża liczba osób badanych, które nie mają na ten temat zdania. Może to bowiem świadczyć o faktycznej działalności gminy, różnie ocenianej, ale dostrzeganej przez mieszkańców.

Respondenci z tego miasta sądzą najczęściej, że niepełnosprawność polega na „paraliżu”, „braku wzroku”, „upośledzeniu umysłowym” i „braku słuchu”. Względnie duża ich część wskazuje ponadto na „chorobę psychiczną”. Ponad jedna trzeci z nich identyfikuje niepełnosprawność z „widocznym uszkodzeniem ciała”. Jednak otrzymany odsetek odpowiedzi jest – na tle pozostałych – najniższy. Niewielu badanych sądzi, że za niepełnosprawność można uznać „alkoholizm”, „narkomanię” czy „brak pracy”. Także niewielu przyznaje, że uważa niepełnosprawność za „karę za grzechy”. Najwięcej, bo ponad jedna trzecia, sądzi, że liczba niepełnosprawnych w gminie zawiera się w przedziale 51-100 osób, ale także względnie duża ich część szacuje ich liczbę na ponad 100 osób. Stoczek Łukowski należy do grupy gmin, gdzie odsetek osób zorientowanych, co do działań urzędu na rzecz niepełnosprawnych, należy do najwyższych. Przykładowo: „Zakład Aktywności Zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej” (K, 26, śr, p). Jednocześnie w tej gminie zanotowano jeden z najwyższych wskaźników pozytywnych ocen działalności na rzecz niepełnosprawnych i jeden z najniższych ocen negatywnych.

Widok osoby niepełnosprawnej budzi wśród mieszkańców tej gminy najpierw „współczucie” potem „chęć niesienia pomocy”, następnie zaś „poczucie niesprawiedliwości” i „żal”. Zwraca uwagę fakt, że w odniesieniu do takiego odczucia jak „obojętność” otrzymany wynik to 0,6%, podczas gdy średnia dla tej klasy odpowiedzi wynosi 2,4%. Odwrotnie rzecz wygląda w stosunku do „odrazy”, średnia dla klasy odpowiedzi wynosząca 1,5% została przekroczona dwukrotnie.

Wykres 20. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Stoczek Łukowski (w %)

Jak wygląda otwartość na różnego rodzaju stosunki społeczne z niepełnosprawnymi pokazuje wykres 20. Widać na nim, że na tle pozostałych badanych gmin mieszkańcy Stoczka Łukowskiego są umiarkowanie otwarci. Najczęściej gotowi są gościć taką osobę, wejść z nią w stosunki koleżeńskie i przyjacielskie, dosyć często traktować jako współpracownika i współwłaściciela firmy. Jedynie małżeństwo z osobą niepełnosprawną jest akceptowane przez około piątą część badanych. Jest to - w porównaniu do pozostałych gmin - najniższy odsetek. Jeśli zaś chodzi o postawę wobec małżeństwa własnego dziecka z osobą niepełnosprawną, to widać najwyższy - spośród badanych gmin - odsetek tych, którzy „martwiliby się, ale nie odradzali”.

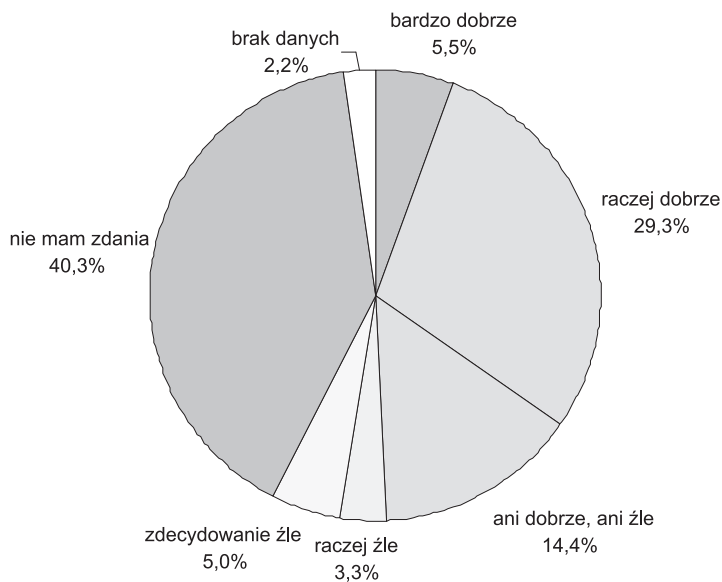
Jeśli chodzi o wyobrażenia dotyczące trudności, jakie stoją przed osobami niepełnosprawnymi, to z jednej strony badani prezentują typowy sposób myślenia, identyfikując je z „barierami architektonicznymi” czy „nietolerancją”. Z drugiej zaś strony wyraziste podkreślanie „samej choroby” czy „opieki ogólnie pojętej” wyróżnia tych badanych. Większość respondentów sądzi, że bezrobocie to problem w równym stopniu dotyczący kobiet, jak i mężczyzn, osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych. Trzeba jednak dodać, że gmina ta zalicza się do grupy gmin, w których odsetek odpowiedzi mówiących, że bezrobocie częściej dotyka niepełnosprawnych niż pełnosprawnych należy do najwyższych. Podobnie jest w odniesieniu do opieki nad niepełnosprawnymi. Zanotowano tu jeden z najwyższych odsetków deklaracji pozytywnych. Opiekę winno świadczyć „państwo”, „gmina” i „rodzina”, a także „powiat”, „Kościół” i „organizacje samorządowe”, najrzadziej zaś „sąsiedzi”.

Mieszkańcy tej gminy sądzą, że pomoc osobom niepełnosprawnym powinna polegać przede wszystkim na „wsparciu finansowym”, „pomocy materialnej oraz opiekuńczej” (M, 46, śr, ż), „pracy”, „zorganizowaniu im miejsc pracy” (K, 43, śr, z) i „opiece codziennej”, „zakupie wózków, protez, aby pomóc niepełnosprawnym ruchowo lepiej funkcjonować, ułatwić im życie codzienne” (M, 19, śr, k). W każdej z tych klas odpowiedzi gmina ta lokuje się – na tle pozostałych - wysoko. Zwraca też uwagę częstsze niż w większości gmin podkreślanie „terapii i WTZ” oraz „akceptacji”.

Badani mieszkańcy, stosunkowo rzadko prezentują postawę altruistyczną. Dość duża ich część, ponad jedna czwarta, „chce pomagać, bo potem może liczyć na pomoc innych”. Ten względnie niski wskaźnik postaw altruistycznych nie znajduje odbicia w pomocy skierowanej do osób niepełnosprawnych, bowiem odsetek deklaracji wskazujących, że warto pomagać niepełnosprawnym, należy spośród badanych gmin do najwyższych. Jednakże odsetek osób faktycznie z niepełnosprawnymi współpracujących nie jest zbyt duży. Cechą charakterystyczną tej współpracy jest wykonywanie „prostych prac fizycznych”. Przykładowo: „sprzątanie, obieranie ziemniaków” (K, 26, śr, p) czy „montaż i demontaż urządzeń elektronicznych” (M, 57, śr, ż). Większość badanych sądzi, że osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy zawodowej i gdyby to od nich zależało, przyjąłby taką osobę do pracy.

CZARNA BIAŁOSTOCKA

Gmina ta, na tle pozostałych, charakteryzuje się przeciętnym poziomem zaangażowania społecznego swoich mieszkańców. Osoby deklarujące aktywność należą przede wszystkim do różnych „stowarzyszeń pomocy szkole” oraz „stowarzyszeń lokalnych”. Na podobnym do poprzedniego poziomie jest zainteresowanie sprawami gminy. Wyróżniają się jedynie zagadnienia związane z „infrastrukturą i inwestycjami”. Przykładowo: „gospodarczym i społecznym rozwojem gminy, budową dróg i kanalizacji” (M, 35, w, ż), „edukacją, oświatą, szkolnictwem”, „taką edukacją, aby dała szansę naszej młodzieży” (K, 62, śr, w). Jak rozkładają się oceny działalności gminy w zakresie pomocy społecznej prezentuje wykres 21.

Wykres 21. Ocena działania Urzędu Gminy w Czarnej Białostockiej w zakresie pomocy społecznej

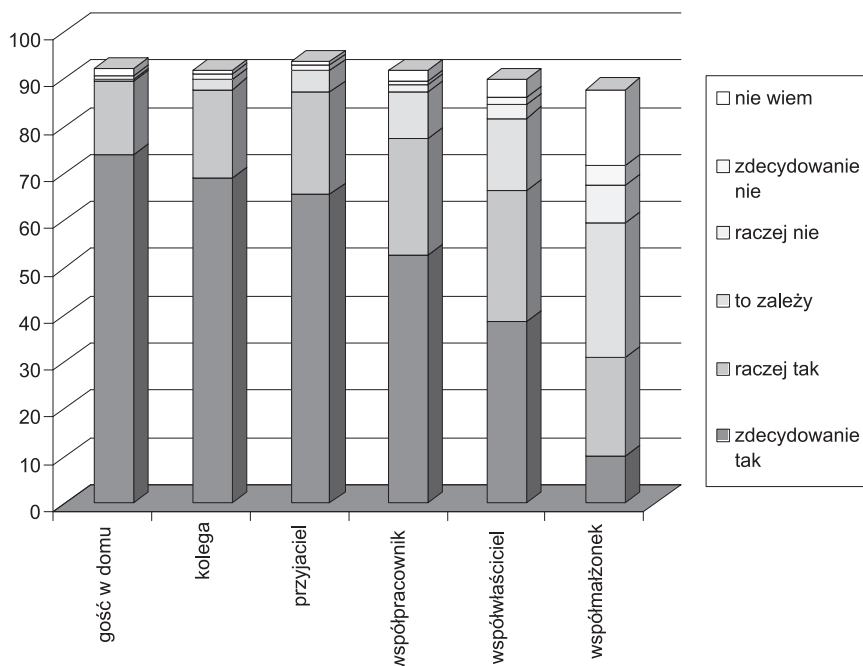
Z wykresu 21 wynika, że największa część badanych nie ma na ten temat zdania. Około jedna trzecia respondentów ocenia prace gminy pozytywnie. Względnie mało osób (8,3%) wystawia gminie notę negatywną.

Badani z tej gminy, podobnie jak w innych, niepełnosprawność najczęściej rozumieją jako „paraliż”, „brak wzroku”, „upośledzenie umysłowe”, „brak słuchu”. Połowa badanych identyfikuje niepełnosprawność z „chorobą psychiczną” i „widocznym uszkodzeniem ciała”. Niewielu respondentów sądzi, że niepełnosprawność to „kara za grzechy”. Jedna trzecia z nich szacuje liczbę niepełnosprawnych

w gminie na 51-100 osób, a około jedna czwarta - na 21-50 osób. Wiedza na temat aktywności gminy na rzecz niepełnosprawnych to cecha około jednej trzeciej badanych. Wśród różnych odpowiedzi do typowych należą „spotkania terapeutyczne, rehabilitacje” (M, 29, w, ż), „w gminie jest ośrodek dla osób niepełnosprawnych – prowadzone są zajęcia artystyczne, plastyczne” (K, 49, śr, z).

Na podobnym poziomie kształtuje się odsetek pozytywnych ocen tej działalności. Co warto zauważyć, Czarna Białostocka zalicza się do grupy gmin, o najniższym odsetku odpowiedzi negatywnie oceniających pracę gminy.

Osoba niepełnosprawna widziana przez badanego powoduje najpierw „współczucie” i „chęć niesienia pomocy”, potem „żal” i „poczucie niesprawiedliwości”. Na tle innych gmin, mieszkańcy Czarnej Białostockiej rzadziej sygnalizują odczucia negatywne: „zażenowanie”, „złość”, „niechęć” i „odraza”. Rozkład odpowiedzi dotyczących otwartości na różnego rodzaju stosunki społeczne z niepełnosprawnymi pokazuje wykres 22.

Wykres 22. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Czarna Białostocka (w %)

Badani z tej gminy najchętniej widzą osobę niepełnosprawną jako „gościa w domu” i „kolegę”, ale też „przyjaciela” i „współpracownika”. Stosunkowo rzadziej jako „współwłaściciela firmy”. Zwraca uwagę najwyższy – spośród badanych gmin – odsetek osób, które dopuszczają możliwość małżeństwa z osobą niepełnosprawną. W wypadku małżeństwa własnego dziecka, około jedna trzecia badanych „martwiłaby się, ale nie odradzała”. W porównaniu do pozostałych gmin zanotowano najwyższy odsetek badanych, którzy „cieszyli by się, ale nie zachęcali”.

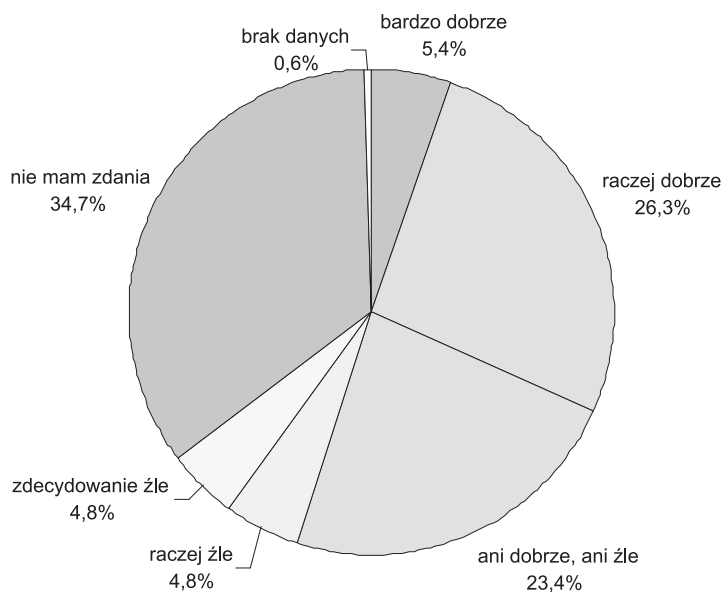
Zdaniem badanych, trudności jakie stoją przed osobami niepełnosprawnymi, to „bariery architektoniczne”, „nietolerancja”, „brak pracy” „bieda” i „brak świadomości w społeczeństwie”. Należy zauważyć częstsze niż w pozostałych gminach zwracanie uwagi na „złe prawo”. Bezrobocie to w przekonaniu zdecydowanej większości respondentów problem w równym stopniu dotyczący kobiety i mężczyzn. Podobnie większość badanych postrzega bezrobocie, jako problem w równym stopniu dotyczący sprawnych i niepełnosprawnych. Prawie wszyscy badani z tej gminy uważają, że niepełnosprawni powinni być objęci szczególną opieką świadczoną przez „państwo”, „gminę”, „rodzinę”, „powiat”, „organizacje pozarządowe”, „kościół” i „sąsiadów”.

Osobom niepełnosprawnym należy pomagać przede wszystkim poprzez „wsparcie finansowe”, „wsparcie finansowe, psychiczne, pomoc w codziennych czynnościach, odpowiednie regulacje prawne” (K, 38, w, z), „pracę”, „pomoc w znalezieniu pracy” (M, 38, w, ż). Rządziej poprzez „opiekę codzienną” i „łatwy dostęp do opieki medycznej”. Trzeba także poprzez „terapię i WTZ” stworzyć takie warunki, „aby mogły normalnie funkcjonować”.

Większość badanych z tej gminy prezentuje postawę altruistyczną, sądząc, że należy bezinteresownie pomagać innym. Znajduje to odbicie w jednoznacznym opowiedzeniu się za pomocą skierowaną do osób niepełnosprawnych. Ponad jedna trzecia badanych, a więc na tle pozostałych gmin dosyć dużo, współpracowało z osobami niepełnosprawnymi. Współpraca ta dotyczyła „prostych prac fizycznych”, „sprzątania biur” (M, śr, 57, ż), „prostych prac biurowych”, „prac biurowych” (K, 30, w, z), „edukacji i rehabilitacji” „wyszywania, tkania, haftowania, przygotowywania posiłków” (K, 41, śr, w) „wyrobów garncarskich, malowania” (M, 30, pd, k). Czarna Białostocka należy do grupy gmin, w których zanotowano jeden z najwyższych odsetków osób sądzących, że niepełnosprawni powinni mieć ułatwiony dostęp do pracy oraz gdyby mogli, to zatrudniliby osobę niepełnosprawną.

PCIM

Mieszkańców Pcimia, w zestawieniu z pozostałymi, charakteryzuje raczej niski poziom zaangażowania społecznego. Jedyny typ organizacji, do których akces zgłosiła nieco większa od minimalnej część badanych, to „stowarzyszenia pomocy niepełnosprawnym”. Podobnie jest z zainteresowaniami sprawami gminy. Wyróżnić w tym zakresie można problematykę związaną z „edukacją , oświatą, szkolnictwem”, „nauką, jej jakością i warunkami lokalowymi” (K, 29, śr, p), „infrastrukturą , inwestycjami, rozwojem”: „finansami, rozwojem gminy, środkami z UE” (K, 30, w, p), „kulturą i rozrywką”: „wyjazdami do teatru i kina, ukulturalnianiem”, a także „pomocą i opieką socjalną” (K, 31, pom, z). Ocenę mieszkańców pracy gminy w zakresie pomocy społecznej przedstawia wykres 23.

Wykres 23. Ocena działania Urzędu Gminy w Pcimiu w zakresie pomocy społecznej

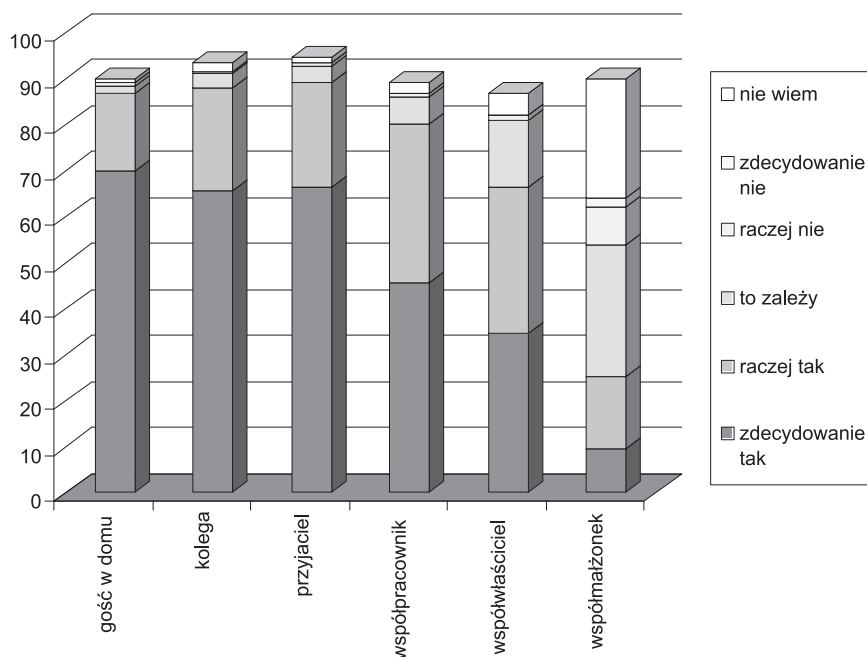
Podobnie jak w większości badanych gmin, w Pcimiu najliczniejszą grupę stanowią badani niemający zdania, co do jakości pracy gminy w zakresie pomocy społecznej. Drugą liczebnie grupę stanowią ci, którzy dobrze oceniają aktywność gminy, zaś dziesiąta ich część wystawia noty negatywne.

Respondenci z Pcimia sądzą, że niepełnosprawność to przede wszystkim „paraliż”, „brak wzroku” „upośledzenie umysłowe” i „brak słuchu”. Ponad połowa

badanych identyfikuje niepełnosprawność z „widocznym uszkodzeniem ciała” i „chorobą psychiczną”. Zwraca uwagę najwyższy spośród badanych gmin odsetek odpowiedzi, traktujących niepełnosprawność jako „karę za grzechy”. Badani mają różne wyobrażenia co do liczby osób niepełnosprawnych w gminie. Najwięcej, bo blisko jedna trzecia, sądzi, że ich liczba zawiera się w przedziale 51-100 osób. Ponad jedna dziesiąta badanych uważa, że jest ich ponad 100. Dostyc duża grupa podaje liczby minimalne: 1-5 i 6-20 osób. Na tle pozostałych gmin, otrzymane w tym zakresie wyniki w Pcimiu sugerują słabe zorientowanie badanych w problemie, czego nie można powiedzieć o wiedzy na temat działalności gminy na rzecz niepełnosprawnych. Odsetek osób deklarujących taką wiedzę zbliża się do połowy badanej populacji i należy do najwyższych. Owa wiedza dotyczy m.in. organizowania „spotkań osób niepełnosprawnych” (K, 28, śr, z) czy też „wycieczek dla dzieci niepełnosprawnych” (K, 18, gim, p). Blisko jedna trzecia badanych za aktywność na rzecz niepełnosprawnych wystawia gminie ocenę pozytywną. Jednak spora część respondentów nie ma na ten temat zdania lub ocenia gminę neutralnie.

Badani na widok osoby niepełnosprawnej reagują „współczuciem” i „chęcią niesienia pomocy”, „żalem” oraz „poczuciem niesprawiedliwości”. Dużo rzadziej cechują ich odczucia negatywne, z których szczególnie mało jest osób czujących „zażenowanie”.

Jaka jest otwartość mieszkańców Pcimia na kontakty z niepełnosprawnymi pokazuje wykres 24.

Wykres 24. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Pcim (w %)

Mieszkańcy Pcimia chętnie wejdą z osobami niepełnosprawnymi w kontakty przyjacielskie, koleżeńskie, domowe oraz jako współpracownicy. Rządziej zwiążą się z nimi jako współwłaściciele firm i współmałżonkowie. W przypadku małżeństwa własnego dziecka z osobą niepełnosprawną to jedna trzecia badanych „martwiłaby się, ale nie odradzała”, a jeszcze więcej nie wiedziałoby, jak zareagować. Na tle pozostałych gmin nieco więcej „cieszyłoby się, ale nie zachęcało” oraz „odradzałoby”.

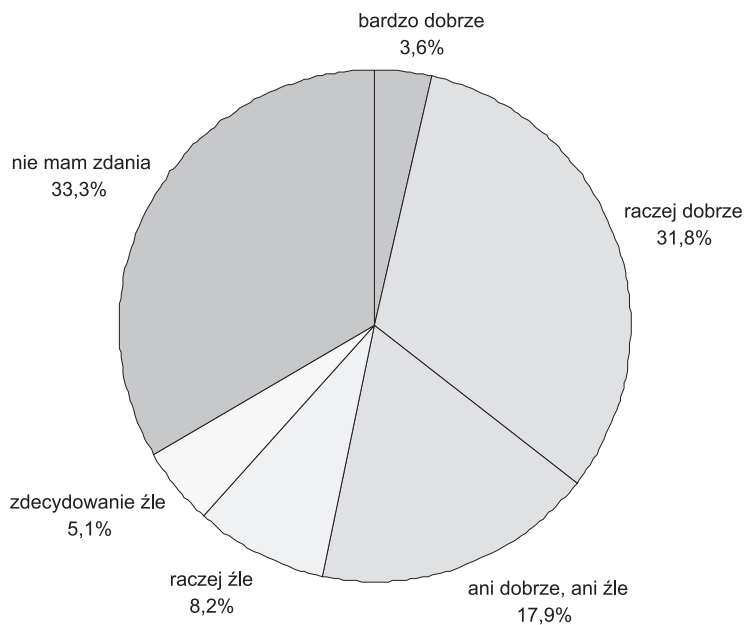
Osoby niepełnosprawne – zdaniem badanych – napotykają przede wszystkim na trudności w postaci „barier architektonicznych”, „nietolerancji”, „braku pracy”, „biedy” oraz „obojętności”. Nieco częściej od średniej dla poszczególnych klas odpowiedzi badani mówili o „trudnościach w przemieszczaniu się” i „życiu codziennym”. Większość respondentów sądzi, że bezrobocie to problem w równym stopniu dotyczący kobiety i mężczyzn. Co warto podkreślić, więcej osób z Pcimia sądzi, że brak pracy dotyczy bardziej niepełnosprawnych niż pełnosprawnych. Pcim, podobnie jak Łomianki, należy do wyjątków. Prawie wszyscy badani uważają, że osoby niepełnosprawne należy otoczyć szczególną opieką. Niemal w równym stopniu odpowiada za to „państwo”, „gmina” i „rodzina”, nieco rządziej „powiat”, „Kościół” i „organizacje pozarządowe”. Najrządziej zaś „sąsiedzi”. Na tle pozostałych gmin bardzo wysoko notowany jest „Kościół”, jako organizacja pomocowa.

Pomoc dla niepełnosprawnych to: „wsparcie finansowe”: pomoc finansowa” (M, 30, w, r), „praca”, „danie im ułatwionego dostępu i szansy na pracę (M, 35, śr, r), „łatwy dostęp do opieki medycznej”, „opieka medyczna, socjalna, społeczna, rehabilitacyjna” (K, 56, śr, z), ale w wyraźnie mniejszym i zbliżonym do siebie stopniu „opieka codzienna”, „stworzenie warunków do normalnego życia”, „likwidacja barier architektonicznych”, „wsparcie psychiczne”, „terapia WTZ”, „bycie z nimi”. Dwie trzecie badanych sądzi, że należy bezinteresownie pomagać innym. Jednocześnie w porównaniu do pozostałych gmin, najwięcej osób uważa, że „dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie”. Niemal wszyscy badani z tej gminy uważają, że warto pomagać osobom niepełnosprawnym. Jedna trzecia badanych współpracowała z niepełnosprawnymi. Współpraca ta polegała na wykonywaniu „prostych prac fizycznych”, „pakowanie różnych wyrobów” (M, 34, śr, ż), w pewnym zakresie prostych prac biurowych: „pomocniczych prac biurowych” (M, 33, w, ż) oraz w zakresie „edukacji i rehabilitacji”, „udział w warsztatach terapeutycznych” (K, 45, w, p). Zdecydowana większość badanych przyjmuje, że osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy zawodowej, a blisko dwie trzecie z nich gdyby miało taka możliwość to przyjęłoby osobę niepełnosprawną do pracy.

KOBYLIN

Na tle pozostałych badanych gmin w Kobylinie zanotowano najwyższy odsetek deklaracji przynależności do różnych wspólnot i stowarzyszeń. Przede wszystkim jest to „klub seniora” i „grupy charytatywne przy kościele, caritas, akcja katolicka”. Podobnie wysokie jest zainteresowanie sprawami gminy. Blisko jedna dziesiąta badanych mówiła, że interesuje się „wszystkim”, „każdą sprawą, którą gmina się zajmuje.” (M, 50, w, ż), niewiele mniej osób wskazywało na problematykę „infrastruktury, inwestycji, rozwoju”: „szczególnie mam zainteresowanie, co to dalej będzie jak się gmina rozwinie, kto u nas kapitał zainwestuje” „M, 42, zas, ż), względnie często badani mówili o zainteresowaniach „edukacją, oświatą, szkolnictwem”: „szkoła, kursy dla bezrobotnych”, (K,33 w, z) oraz „kulturą i rozrywką”: „działalność kulturalna” (K, 45, śr, z).

Zagadnieniem szczególnie interesującym były oceny aktywności gminy w zakresie pomocy społecznej. Wykres 25 pokazuje, jakie opinie na ten temat wyrażali mieszkańcy Kobylina.

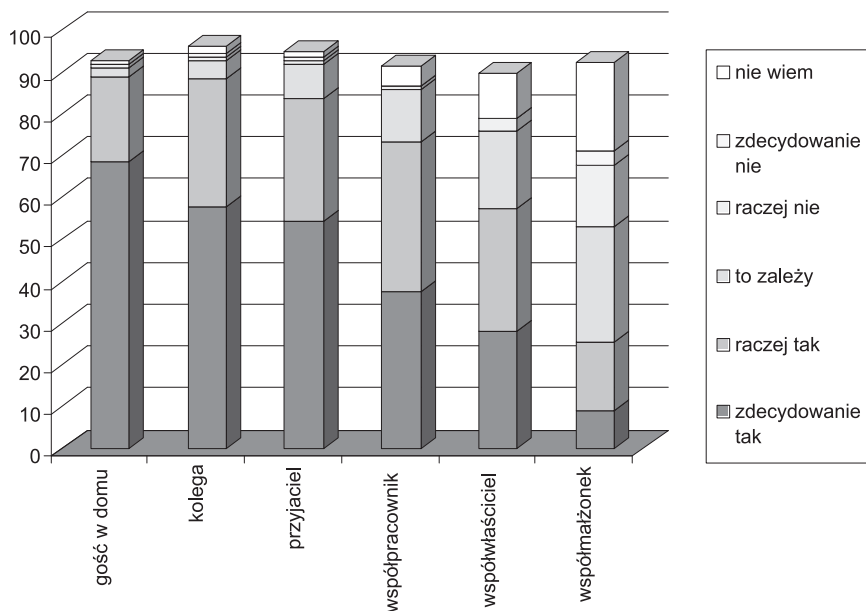

Wykres 25. Ocena działania Urzędu Gminy w Kobylinie w zakresie pomocy społecznej

Jak widać dominują badani (35,3%) z pozytywnymi opiniami na temat działalności pomocowej gminy. Trzecia część respondentów nie ma na ten temat zdania. Względnie duża część (13,3%) źle ocenia aktywność gminy.

Zdaniem badanych, niepełnosprawność to: „paraliż”, „brak wzroku”, „brak słuchu” „upośledzenie umysłowe”. Dużo rzadziej zaś „widoczne uszkodzenie ciała” oraz „choroba psychiczna”. Około jednej czwartej badanych widzi niepełnosprawność w „chorobie serca”. Zwraca uwagę względnie wysoki – w porównaniu do pozostałych gmin - odsetek odpowiedzi identyfikujących niepełnosprawność z „alkoholizmem” i „narkomanią” oraz traktowania jej jako „kary za grzechy”. Nieco ponad jedna trzecia mieszkańców ocenia, że w gminie jest 51-100 osób niepełnosprawnych, równocześnie znacząca część sądzi, iż liczba ta oscyluje w granicach 6-20 osób. Kobylin należy do grupy tych gmin, w których mieszkańcy mają słabą wiedzę o działaniach gminy na rzecz osób niepełnosprawnych. Najczęściej badani respondenci mówili o „warsztatach terapii, Wigilii dla dzieci niepełnosprawnych” (M, 39, śr, ż). Równocześnie nieco więcej od przeciętnej dla tej klasy odpowiedzi, widać ocen negatywnych.

Widok osoby niepełnosprawnej budzi wśród badanych „współczucie”, „chęć niesienia pomocy”, „żał” i „poczucie niesprawiedliwości”. Wśród odczuć negatywnych na tle pozostałych gmin uwypukliła się „obojętność”. W przypadkach pozostałych odczuć negatywnych, takich jak „zażenowanie”, „wstyd”, „niechęć” „odraza” i „złość” otrzymane odsetki są niższe od średniej dla klas odpowiedzi i należą – w porównaniu do pozostałych grup – do najniższych. Układ otwartości na stosunki społeczne z osobami niepełnosprawnymi pokazuje wykres 26.

Wykres 26. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Kobylin (w %)

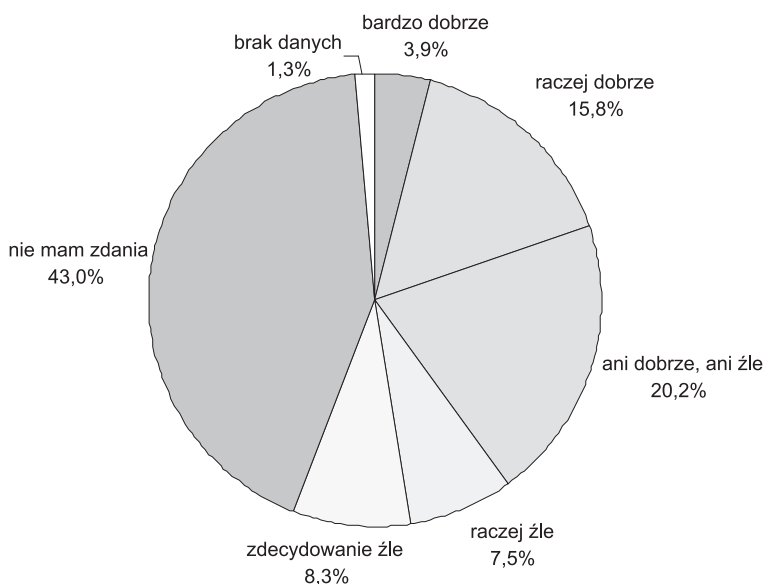
Badani z Kobylina osobę niepełnosprawną chętnie widzą jako „kolegę”, „gościa w domu” i „przyjaciela”, nawet „współpracownika”. Wyraźnie rzadziej zaś jako „współwłaściciela firmy”. W tym zakresie zanotowany odsetek odpowiedzi pozytywnych należy do najniższych. Jako „współmałżonka” widzi osobę niepełnosprawną czwarta część badanych. Jeśli chodzi o stosunek do małżeństwa własnego dziecka z osobą niepełnosprawną, to blisko trzecia część badanych „martwiłaby się, ale nie odradzała”. Zwraca uwagę jeden z najwyższych – na tle pozostałych gmin – odsetek tych, którzy „odradzaliby” taki związek.

Badani z Kobylina sądzą, że najczęściej spotykają trudnością są „bariery architektoniczne”. Wyraźnie rzadziej mówią o „nietolerancji”, „biedzie” i „braku pracy”, a także o „obojętności”. W porównaniu do odpowiedzi z pozostałych gmin, dosyć często mówili o „opiece ogólnie pojętej”, „braku samodzielności”, „edukacji i kulturze” oraz „złym prawie”.

Podobnie jak w pozostałych gminach, większość badanych sądzi, że bezrobocie to w równym stopniu problem kobiet i mężczyzn. Analogicznie w przypadku pełnosprawnych i niepełnosprawnych większość respondentów jest zdania, że problem braku pracy w równym stopniu dotyczy obu kategorii społecznych. Jedna czwarta zaś to ci, którzy uważają, że bezrobocie bardziej dotyka osoby niepełnosprawne niż pełnosprawne. Prawie wszyscy badani uważają, że osoby niepełnosprawne powinny być w szczególny sposób chronione. Odpowiada za to „państwo”, „rodzina”, „gmina”. Rządziej „powiat”, „Kościół”, „organizacje pozarządowe”, najrzadziej zaś „sąsiedzi”. Nade wszystko pomoc ta powinna polegać na „wspieraniu finansowym”. W tym zakresie otrzymany odsetek odpowiedzi – w porównaniu do pozostałych gmin – jest najwyższy i dotyczy „pracy”, „łatwiejszego dostępu do opieki medycznej”, „opieki codziennej”, niwelowania „barier architektonicznych”. Przykładowo: „opieka, pomoc w wykonywaniu podstawowych czynności (M, 62, śr, ż), „zależy to od stopnia schorzenia – stworzenie miejsca pracy, rehabilitacja, pomoc finansowa, podjazdy dla wózków” (K, 38, śr, z). Ponad dwie trzecie badanych sądzi, że należy bezinteresownie pomagać innym. Jeszcze więcej osób uważa, że warto pomagać osobom niepełnosprawnym, przy czym odpowiedzi jednoznacznych jest stosunkowo mało. Mało jest też osób współpracujących z niepełnosprawnymi, a ci którzy taką współpracą się charakteryzują najczęściej mówili o „prostych pracach fizycznych”, „pakowaniu towarów na magazynie, obsługi windy” (M, 47, śr, ż), „prostych pracach biurowych”: „archiwizowanie dokumentów biurowych, obsługa centrali telefonicznej” (K, 41, śr, z), a także o „edukacji i rehabilitacji”: „indywidualne nauczanie osoby niepełnosprawnej” (K, 38, w, p). Większość badanych sądzi, że osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy zawodowej. Jednak tylko nieco więcej niż połowa przyjąłaby taką osobę do pracy.

MORAĞ

Morağ to miasto, w którym – na tle pozostałych badanych miejscowości – wiadać jeden z najniższych odsetków osób deklarujących zaangażowanie społeczne. Jedyna organizacja, które skupia nieco więcej osób, to PCK. Na tle niskiej aktywności społecznej, zainteresowania mieszkańców działaniem gminy należy uznać za wyróżniające się. Bowiem duże grupy badanych interesują się „edukacją, oświatą, szkolnictwem”, „wychowaniem młodzieży, poprawieniu poziomu szkół” (K, 71, w, p), „infrastrukturą, inwestycjami, rozwojem”, rozwój gminy – polepszenie życia zwykłych ludzi” (K, 55, śr, z) oraz „pomocą, opieką socjalną”: „pomoc niepełnosprawnym i osobom w trudnej sytuacji życiowej, organizacje wolontariatu” (K, 41, śr, r). Jak wygląda ocena działalności gminy w zakresie pomocy społecznej prezentuje wykres 27.

Wykres 27. Ocena działania Urzędu Gminy w Morağu w zakresie pomocy społecznej

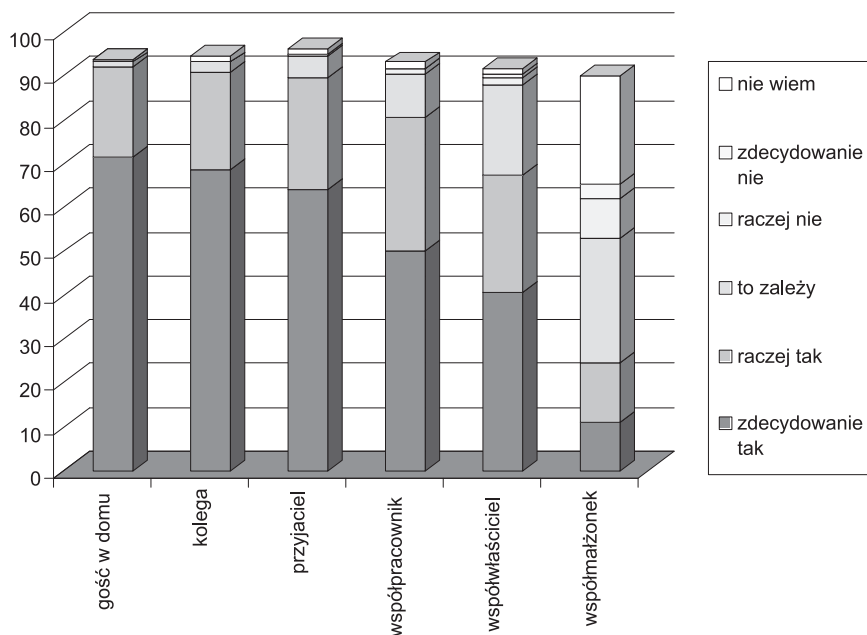
W Morağu zwraca uwagę zbliżony do siebie odsetek osób, które udzieliły odpowiedzi krańcowych, czyli wystawiły oceny co najmniej dobre (19,7%) i co najmniej złe (15,8%). Także dużo osób nie ma na ten temat zdania.

Według opinii mieszkańców Morağa, niepełnosprawność to przede wszystkim „paraliż”, „brak wzorku”, „brak słuchu”, „upośledzenie umysłowe”. Badani mówili także o „widocznym uszkodzeniu ciała” oraz „chorobie psychicznej”. Niepełno-

sprawność jako „chorobę serca”, „alkoholizm”, „narkomanię” i „bezrobocie” widzi – w porównaniu do pozostałych gmin – względnie dużo osób. Mało jest natomiast tych, którzy w niepełnosprawności upatrują „karę za grzechy”. Ponad połowa badanej grupy ocenia liczbę niepełnosprawnych na 51-100 osób. Piąta część sądzi, że liczba ta zawiera się w przedziale 21-50 osób. Duża część, na tle pozostałych gmin największa, nie ma wyobrażeń na ten temat. Liczba osób deklarujących wiedzę o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych, zbliżając się do jednej trzeciej badanej populacji, lokuje się na średnim poziomie. Badani, opisując działalność gminy, mówili m.in.: „warsztaty terapii zajęciowej, aukcje prac osób niepełnosprawnych, organizowanie spotkań integracyjnych” (K, 48, pom, z). Co ciekawe, to stosunkowo niski wskaźnik pozytywnych ocen działalności gminy i na tle pozostałych gmin – najwyższy zaś ocen negatywnych.

Osoba niepełnosprawna najczęściej budzi w mieszkańcach Morağa „współczucie”, „chęć niesienia pomocy”, „żal” i „poczucie niesprawiedliwości”. Odczucia negatywne stanowią stosunkowo niewielkie liczebnie klasy odpowiedzi.

Jak wygląda otwartość na stosunki społeczne z osobami niepełnosprawnymi pokazuje wykres 28.

Wykres 28. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Morağ (w %)

Najczęściej respondenci widzą osobę niepełnosprawną jako „gościa w domu” i „kolegę”. Rzadziej zaś jako „przyjaciela”, „współpracownika” i „współwłaściciela firmy”. W tych klasach odpowiedzi odsetki zanotowane w Morağu należą – na tle pozostałych gmin – do najwyższych. Jedynie w przypadku „małżeństwa” pozy-

tywnie odpowiedziało nieco mniej osób niż średnia dla tej klasy odpowiedzi. W przypadku małżeństwa własnego dziecka z osobą niepełnosprawną wyróżniają się dwie klasy odpowiedzi: jedna trzecia badanych „martwiłaby się, ale nie odradzała”, a jeszcze więcej „nie wie” jakby w tej sytuacji zareagowało. W przypadku ostatniej klasy odpowiedzi odsetek odpowiedzi w Morągu należy – w porównaniu do pozostałych gmin – do najwyższych.

Zdaniem największej liczby badanych, trudności, które napotykają osoby niepełnosprawne, to „bariery architektoniczne”, bardzo często podnoszona „nie-tolerancja”, a także „brak pracy”, „obojętność” i „bieda”. Pozostałe trudności nie przekroczyły 10% wskazań. Przy czym w trzech przypadkach: „brak świadomości”, „opieka ogólnie pojęta” oraz „życie codzienne” odsetek wskazań przekroczył średnią dla każdej z klas odpowiedzi. Blisko dwie trzecie badanych uważa, że bezrobocie w równym stopniu dotyczy kobiet i mężczyzn. Analogicznie w odniesieniu do osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych. Zdecydowana większość sądzi, że brak pracy w równym stopniu dotyczy obu kategorii społecznych. Na tle pozostałych gmin otrzymany odsetek odpowiedzi jest najwyższy. Niemal wszyscy badani uważają, że osoby niepełnosprawne powinny być otoczone szczególną opieką świadczoną przez „państwo”, „rodzinę”, „gminę”, „powiat”, „organizacje pozarządowe”, „Kościół” i „sąsiadów”.

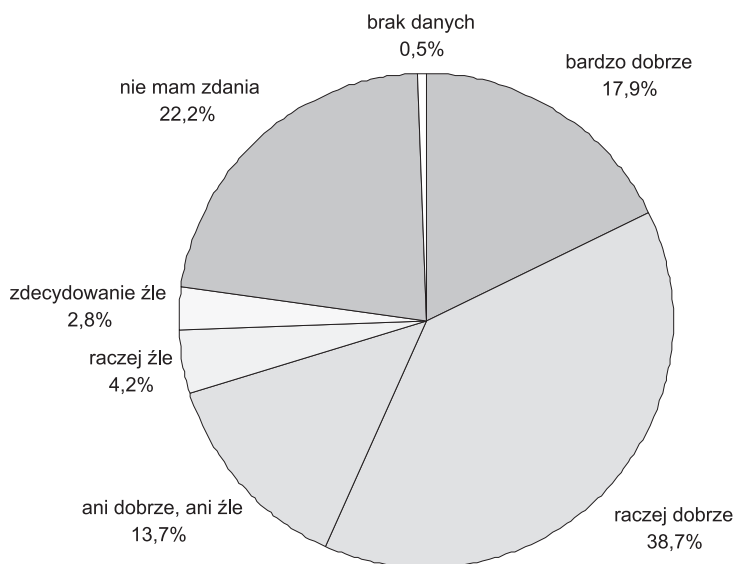
Pomoc ta, to przede wszystkim „praca”: „pomoc w znalezieniu pracy” (K, 52, śr, w) następnie „wsparcie finansowe”, „łatwiejszy dostęp do opieki medycznej”, likwidacja „barier architektonicznych”, „opieka codzienna”, „terapia, WTZ”: „na udzieleniu wsparcia, szeroko rozumianej pomocy, medycznej, psychologicznej i ekonomicznej” (M, 36, śr, ż).

Większość badanych uważa, że należy bezinteresownie pomagać innym. Ma to przełożenie zarówno na opinie dotyczące pomocy osobom niepełnosprawnym, jak i na współpracę z nimi, bowiem Morąg to gmina, w której odsetek odpowiedzi w obu przypadkach należy – w porównaniu do pozostałych gmin – do najwyższych. Współpraca to głównie „edukacja i rehabilitacja”: „współdziałanie w różnych kursach i działaniach terapeutycznych” (K, 40, w, z) oraz „proste prace biurowe”, „praca przy komputerze” (K, 37, w, z).

Większość respondentów uważa, że osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy zawodowej, a blisko dwie trzecie z nich gdyby miało taką możliwość, to przyjęłoby osobę niepełnosprawną do pracy.

KLUCZE

Badani z Kluczy należą do bardziej aktywnych społecznie. Organizacje wyróżniające się liczebnością to: „chrześcijańskie stowarzyszenie dobroczynne”, „stowarzyszenia pomocy szkole”, a także różne „stowarzyszenia lokalne”. Aktywność społeczna znajduje swoje odbicie w zainteresowaniach sprawami gminy. Stosunkowo duża liczba osób wypowiedziała się w tym zakresie. Najwięcej z nich interesuje się „edukacją, oświatą, szkolnictwem”: „zajęcia kulturalne, sportowe, szkoła i edukacja” (M, 40, śr, ż), jak też „pomocą, opieką socjalną”: „problemami społecznymi” (K, 37, w, z). Część badanych interesuje się także „infrastrukturą, inwestycjami, rozwojem”: „rozwojem, inwestycjami, drogi, kanalizacja” (M, 46, śr, ż). Oceny zaangażowania gminy w zakresie pomocy społecznej przedstawia wykres 29.

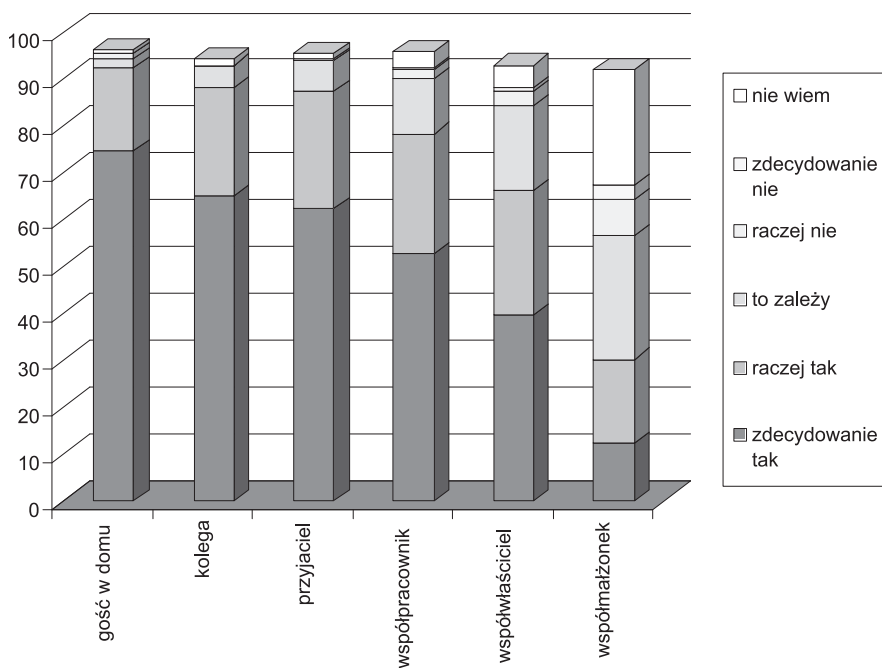

Wykres 29. Ocena działania Urzędu Gminy w Kluczach w zakresie pomocy społecznej

Cechą wyróżniającą badanych w Kluczach jest bardzo wysoki (56,6%), najwyższy spośród badanych gmin, odsetek osób pozytywnie oceniających zaangażowanie społeczne gminy. I co logiczne, w każdej z pozostałych klas odpowiedzi zanotowano relatywnie niskie wskaźniki. Szczególnie optymistycznie wygląda najniższy spośród badanych gmin odsetek osób niemających zdania na ten temat. Co świadczy, po pierwsze, o faktycznej działalności gminy, po drugie, o społecznej rozpoznawalności tej działalności.

Według mieszkańców tej gminy, niepełnosprawność to: „paraliż”, „brak wzroku”, „brak słuchu”, ale też „upośledzenie umysłowe” i „choroba psychiczna”. Częściej niż średnia dla klas mówili także badani o „chorobie serca”, „alkoholizmie”, „narkomanii” i „bezrobociu”. Niewielu badanych z tej gminy uważa niepełnosprawność za „karę za grzechy”. Ponad połowa respondentów sądzi, że w gminie jest 51-100 osób niepełnosprawnych. Jest to – w porównaniu do pozostałych gmin – najwyższy odsetek odpowiedzi. Dość duża grupa szacuje liczbę niepełnosprawnych na 21-50 osób. Cechą wyróżniającą badaną społeczność jest najwyższy - spośród wszystkich badanych gmin - odsetek tych, którzy legitymują się wiedzą o działaniach gminy na rzecz niepełnosprawnych, jak też najwyższy, niemal deklansujący pozostałe gminy, odsetek osób pozytywnie oceniających ową działalność. Badani, opisując działania gminy, mówili m.in.: „organizowanie warsztatów terapii zajęciowej, tworzenie nowych miejsc pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych” (K, 44, śr, z) czy też „doradca zawodowy prowadził zajęcia mające ułatwić znalezienie pracy” (M, 52, w, ż).

Widok osoby niepełnosprawnej budzi u respondentów „współczucie”, „chęć niesienia pomocy”, nieco rzadziej „żal” i „poczucie niesprawiedliwości”. Stosunkowo często mówili badani o „lęku”, „zażenowaniu” i „złości”. Rozkład odpowiedzi dotyczących otwartości na różnego typu stosunki społeczne z osobami niepełnosprawnymi pokazuje wykres 30.

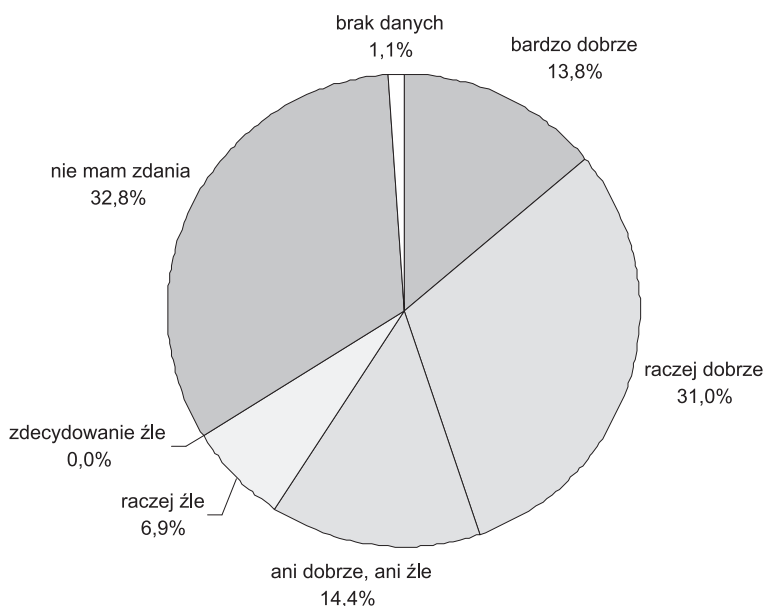
Wykres 30. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Klucze (w %)

Zdecydowana większość badanych z tej gminy jest otwarta na goszczenie osoby niepełnosprawnej, wejście z nią w stosunki koleżeńskie, przyjacielskie oraz współpracę. Mniej osób widzi niepełnosprawnego jako „współwłaściciela firmy”, a szczególnie mało jako „współmałżonka”. Z odsetkiem odpowiedzi przekraczających 30%, gmina ta lokuje się w czołówce. W przypadku małżeństwa własnego dziecka z osobą niepełnosprawną połowa badanych „nie wie” jakby zareagowała. W tej klasie odpowiedzi – w stosunku do pozostałych gmin – jest to najwyższy odsetek.

Jako utrudnienie dla osób niepełnosprawnych badani najczęściej wskazywali „bariery architektoniczne”. Dużo mniej osób mówiło o „nietolerancji”, „biedzie”, „samotności”, „braku pracy”, „obojętności” i „braku świadomości w społeczeństwie”. Jeśli chodzi o opinię na temat bezrobocia, to przeważają te, które uznają, że problem dotyczy w równym stopniu kobiet i mężczyzn. Dużo, bo blisko jedna trzecia badanych uważa, że jest to problem raczej kobiet niż mężczyzn. Ponad połowa badanych uważa, że brak pracy dotyczy równo niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych. Niemal wszyscy respondenci sądzą, że osoby niepełnosprawne trzeba otoczyć szczególną opieką. Instytucjami odpowiedzialnymi za to są: „państwo”, „gmina”, „rodzina”, „organizacje pozarządowe”, „powiat”, „Kościół”, „sąsiedzi”. Pomoc ta, to przede wszystkim „wsparcie finansowe”, „praca”, „opieka codzienna”, „łatwy dostęp do opieki medycznej” oraz „wsparcie psychiczne”. Przykładowo: „pomoc finansowa, ułatwianie życia w społeczeństwie” (K, 26, śr, p), „ośrodki rehabilitacyjne, łatwy dostęp do poradni specjalistycznych” (K, 52, pom, z), „zrównanie szans w życiu społecznym, przygotowanie przez edukację do życia w społeczeństwie” (M, 30, w, r). Większość badanych uważa, że należy pomagać innym, nie kierując się własnym interesem. Podobnie w doniesieniu do niepełnosprawnych sądzą badani, że warto im pomagać. Owo nastawienie widać w poziomie współpracy z osobami niepełnosprawnymi, bowiem jest to jedyna gmina, w której widać niemal równowagę między tymi, którzy współpracowali i nie współpracowali z niepełnosprawnymi. Owa współpraca przybierała najczęściej postać „prostych prac biurowych”: „przygotowywaniu pism i dokumentów na komputerze” (K, 37, w, z), „edukacji i rehabilitacji”: „praca w warsztatach terapii zajęciowej” (K, 52, śr, z), „prostych prac fizycznych”: „sprząatanie, dozorowanie” (M 48, śr, z) oraz „zaawansowanych prac umysłowych”: „osoba taka była księgową”: (K, 58, śr, z). Zdecydowana większość respondentów uważa, że osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy zawodowej, a dwie trzecie gdyby mogło, to zatrudniłoby taką osobę.

JASTRZĄB-MIRÓW

Mieszkańców tych gmin cechuje najniższy spośród badanych gmin odsetek osób zaangażowanych społecznie. Po około 1% badanych deklaroowało przynależność do „stowarzyszeń pomocy niepełnosprawnym” i „stowarzyszeń pomocy szkole”. Jednak na podstawie deklaracji badani bardzo interesują się sprawami gminy. Przede wszystkim zainteresowania skupiają się na problematyce związanej z „edukacją, oświatą, szkolnictwem”: „nauka to podstawa” (M, 37, zas, ż), następnie „infrastrukturą, inwestycjami, rozwojem”: „rozwój infrastruktury” (M, 50, w, ż), „sprawy gospodarcze” (K, 49, w, z), „pomocą, opieką socjalną”: „opieka społeczna” (K, 29, w, p), „bezrobociem, aktywizacją zawodową bezrobotnych”: „likwidacja bezrobocia” (M, 50, w, ż). Jak mieszkańcy oceniają działania gminy na rzecz pomocy społecznej przedstawia wykres 31.

Wykres 31. Ocena działania Urzędu w gminach: Jastrząb i Mirów w zakresie pomocy społecznej

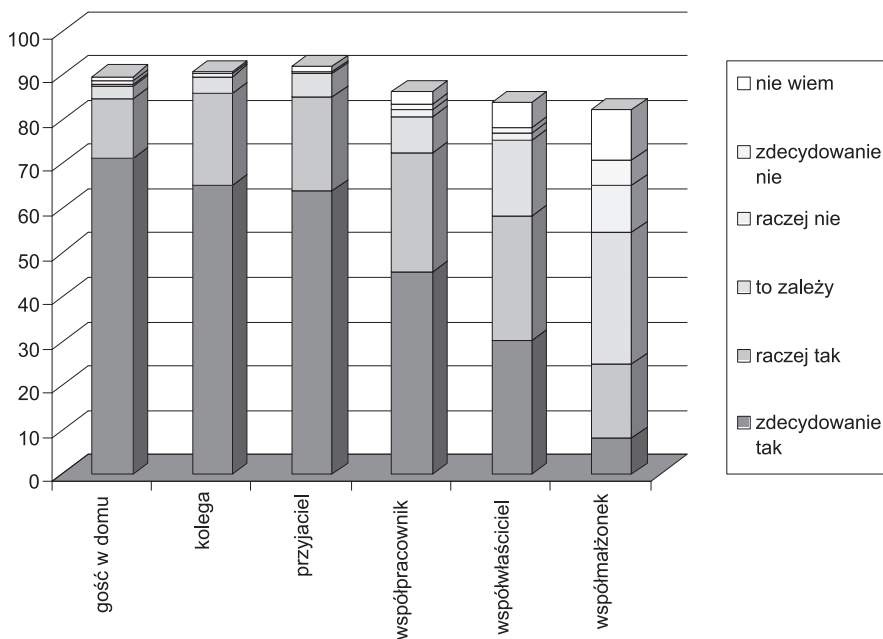
W gminach wyraźnie dominują oceny pozytywne na pozostałymi. Blisko jedna trzecia badanych nie ma na ten temat zdania. Mało osób źle ocenia pracę gminy. Jastrząb-Mirów to jedyne z badanych gmin, w których zanotowano brak ocen „zdecydowanie źle” widzących działania gminy na rzecz pomocy społecznej.

Dla badanych z tych gmin osoba niepełnosprawna to ktoś „sparaliżowany”, „niewidomy”, „niesłyszący”, ale też „chory psychicznie” oraz posiadający „widocz-

ne uszkodzenie ciała”. W tych gminach, na tle pozostałych, widać najmniej osób identyfikujących niepełnosprawność jako „karę za grzechy”. Co do liczby osób niepełnosprawnych w tych dwóch gminach, to największa część badanych – blisko jedna piąta – mówi o 6-20 osobach, po około jednej dziesiątej szacuje liczbę w przedziałach 21-50 i 51-100 osób. Badanych z tych gmin charakteryzuje bardzo niski wskaźnik – na tle pozostałych najniższy – wiedzy o działaniach gminy na rzecz osób niepełnosprawnych. Co jednak ciekawe, to stosunkowo wysoki odsetek osób oceniających pozytywnie działalność gmin. Respondenci opisując działalność gminy, często przywoływali: „organizacja warsztatów i imprez kulturalnych dla niepełnosprawnych” (M, 34, w, ż) czy „szkolenie organizowane przez urząd pracy” (M, 57, w, ż).

Widok osoby niepełnosprawnej budzi u badanych „współczucie”, „chęć niesienia pomocy”, „żał”. Wyraźnie rzadziej „lęk” i „zażenowanie”. Pozostałe odczucia negatywne zostały wskazane przez bardzo małą część respondentów.

Jak rozkłada się akceptacja różnego typu stosunków społecznych z osobami niepełnosprawnymi ilustruje wykres 32.

Wykres 32. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminach: Jastrząb i Mirów (w %)

Badani z tych gmin są otwarci na traktowanie osób niepełnosprawnych jako „kolegów”, „przyjaciół”, gości w domu” i „współpracowników”. Stosunkowo rzadko „współwłaścicieli firmy” i bardzo rzadko „współmałżonków”. W przypadku małżeństwa swojego dziecka z osobą niepełnosprawną, to dominują nad pozostałymi dwie klasy odpowiedzi; „martwiłby się, ale nie odradzał” oraz „nie wiem”.

Jako podstawowe utrudnienia stojące przed osobami niepełnosprawnymi widzą badani przede wszystkim „bariery architektoniczne” i „nietolerancję”. W drugim przypadku odsetek odpowiedzi wskazujący na ten problem – w porównaniu do pozostałych gmin – był najniższy. Ważnymi utrudnieniami są: „brak pracy”, „obojętność”. Co warto zauważyć, to w tych gminach, częściej niż w pozostałych, mówili badani o takich trudnościach, jak: „przemieszczanie się”, „opieka ogólnie pojęta”, „opieka medyczna, rehabilitacja”, „bariery psychiczne”, a także „życie codzienne”.

Zdecydowana większość badanych uważa, że bezrobocie to problem, który w równym stopniu dotyczy kobiet i mężczyzn. Blisko połowa osób z tych gmin sądzi, że brak pracy dotyczy zarówno osób niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych, tylko nieco ponad jedna czwarta uważa, że ten problem bardziej dotyka niepełnosprawnych. Prawie wszyscy zaś uważają, że osoby niepełnosprawne należy otoczyć szczególną opieką sprawowaną przez „państwo”, „gminę”, „rodzinę”, rzadziej przez „powiat”, „Kościół”, „organizacje pozarządowe” i „sąsiadów”.

Pomoc to najpierw „wsparcie finansowe”, „opieka codzienna”, „ułatwiony dostęp do opieki medycznej”. Przykładowo: „pomoc finansowa, pomoc w znalezieniu pracy, opieka domowa, medyczna, pomoc w zakupach” (K, 36, w, z). Ważnym elementem pomocy jest: „wsparcie psychiczne” i stworzenie warunków „aby osoby niepełnosprawne mogły normalnie funkcjonować”. Przykładowo: „organizowanie spotkań osób niepełnosprawnych, kluby wsparcia, stały opiekun, podwyższyć renty i zasiłki” (M, 25, zas, k). Na tle pozostałych gmin, badani z Jastrzębia-Mirowa, częściej mówili o „dostępie do urzędów”. Co prawda większość mieszkańców prezentuje postawę altruistyczną, ale też na tle pozostałych gmin dosyć duża część badanych uważa, że „dobrze jest pomagać innym, bo można potem liczyć na ich pomoc”. Nie zmienia to faktu, że prawie wszyscy respondenci z tych gmin sądzą, że należy pomagać osobom niepełnosprawnym. Jednak, owe wysokie wskaźniki nie przekładają się na działania praktyczne, ponieważ jedynie około jedna piąta badanych deklaruje współpracę z osobami niepełnosprawnymi. Jest to – na tle pozostałych gmin – zdecydowanie najniższy odsetek odpowiedzi. Ci nieliczni, którzy deklaruje współpracę, mówili o „prostych pracach biurowych”: „praca z komputerem” (K, 42, w, z), „zaawansowanych pracach umysłowych”: „pracowałem z niepełnosprawnym, który był administratorem sieci komputerowej” (M, 31, w, k), a także „prostych pracach fizycznych”: „osoba niepełnosprawna była zatrudniona jako dozorca” (K, 43, w, w). Zdecydowana większość badanych sądzi, że osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do pracy zawodowej i gdyby to od nich zależało, to taką osobę przyjęliby do pracy.

ZAKOŃCZENIE

Nie ulega wątpliwości, że osobom niepełnosprawnym przysługuje w życiu społecznym należne im miejsce. Jakie to miejsce jest i jak będzie w przyszłości wyglądało w istotnym stopniu zależy od szeroko rozumianego otoczenia, zarówno instytucjonalnego, jak i społecznego. W przedstawionej czytelnikowi pracy starano się pokazać – w oparciu o naukowy aparat badawczy – jak kształtuje się jeden z elementów tego otoczenia, a mianowicie świadomość społeczności lokalnych w różnych kwestiach związanych z osobami niepełnosprawnymi. W tym celu przeprowadzono badania terenowe obejmujące ponad 2100 osób w dziesięciu uczestniczących w projekcie gminach. Wyznaczenie badanej problematyki zdecydowało o zastosowaniu nieprobabilistycznego doboru próby badawczej, a mianowicie celowo-kwotowej. Zakłada ona wybór populacji do badania według kryterium liczby mieszkańców w gminie oraz kilku docelowych grup społeczno-zawodowych. Przyjęto, iż powinny być to te grupy społeczno-zawodowe, które w istotny sposób oddziałują na całą społeczność lokalną, wywierają wpływ na życie gminy, doświadczają wielu międzyludzkich interakcji lub też są nosicielami bądź przekazańkami informacji, słowem - lokalne elity.

Na podstawie otrzymanych wyników widać, że ludzie ci bardzo szeroko pojmują niepełnosprawność, identyfikując ją zarówno z dysfunkcjami ruchowymi, umysłowymi czy zdrowotnymi, jak też społecznymi. Mają słabe rozeznanie, co do liczebności środowisk niepełnosprawnych, jak też działalności gminy na rzecz niepełnosprawnych. Chociaż, w sensie ogólnym, dosyć dobrze oceniają prace gminy w zakresie pomocy społecznej. Środowiska lokalne charakteryzują się pozytywnym stosunkiem do osób niepełnosprawnych i chętnie wchodzi z nimi w różnego typu interakcje, głównie przelotne, ale też i bardziej trwałe, z wyjątkiem małżeństwa, które mało osób uznaje za możliwe. Dosyć szeroko i jednocześnie wnikliwie diagnozują problemy ludzi niepełnosprawnych, trafne też są ich recepty na poprawę życia niepełnosprawnych. Sądzą, że niepełnosprawnych należy wspierać i ułatwiać im zdobycie pracy.

Istotnym elementem tej pracy jest typologia stosunku wobec osób niepełnosprawnych. Wyróżniając osoby typu „obojętnego”, „przychylnego” i „zaangażowanego”, uogólniono szczegółowe konstatacje, otwierając jednocześnie możliwość dalszych prac analitycznych. Typologia pokazała, że największa część badanych to osoby typu „przychylnego”, najmniej zaś jest osób „obojętnych”.

W dalszej części pracy spojrzano na poszczególne gminy. Mówiąc językiem metodologicznym, gmina stała się zmienną niezależną. Analiza poszczególnych elementów wchodzących w zakres badania, skłania do następującej refleksji:

wszystkie gminy charakteryzuje wysoki stopień wrażliwości na osoby niepełnosprawne, choć między poszczególnymi gminami rysują się pewne różnice, to w niczym nie burzą one ogólnego wrażenia z badań, mówiącego, że w każdej z badanych gmin środowisko społeczne jest na tyle przychylne osobom niepełnosprawnym, iż powołanie i istnienie spółdzielni socjalnych ma duże szanse powodzenia.

Zaprezentowane wyniki badań i wynikające z nich konstatacje jednoznacznie sugerują potrzebę prowadzenia dalszych prac eksploracyjnych. Prace te winny iść co najmniej w trzech kierunkach. Po pierwsze, powtórzenia badań w sytuacji, kiedy powstały spółdzielnie socjalne. W tym kontekście ważne by było poznanie trudności w powoływaniu owych spółdzielni, jak też ich odbioru przez społeczność lokalne. Po drugie, tam gdzie spółdzielnie nie powstały, badanie poszukiwałoby przyczyn, które o tym zdecydowały. Po trzecie, skonstruowania bardziej uniwersalnego narzędzia badawczego, za pomocą którego każda zainteresowana gmina mogłaby zdiagnozować stan świadomości swojej społeczności wobec osób niepełnosprawnych i na tej podstawie podejmować stosowne działania.

SPIS TABEL

	Strona
Tab. 1. Badani wg wieku.	14
Tab. 2. Badani wg płci.	15
Tab. 3. Badani wg stanu cywilnego.	15
Tab. 4. Badani wg poziomemu wykształcenia.	16
Tab. 5. Badani wg przynależności go grupy społeczno-zawodowej.	16
Tab. 6. Badani wg sytuacji zawodowej.	17
Tab. 7. Badani wg liczby osób zamieszkałych w gospodarstwie.	17
Tab. 8. Badani wg oceny własnej sytuacji materialnej.	18
Tab. 9. Badani wg stosunku do wiary.	18
Tab. 10. Badani wg częstotliwości odbywania praktyk religijnych.	19
Tab. 11. Badani wg przynależności do wspólnot, stowarzyszeń, itp.	19
Tab. 12. Kto jest osobą niepełnosprawną wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	22
Tab. 13. Opinie na temat przekonania „niepełnosprawność to kara za grzechy” wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	23
Tab. 14. Liczba osób niepełnosprawnych w gminie w ocenie mieszkańców wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	24
Tab. 15. Czy badani słyszeli o akcjach na rzecz osób niepełnosprawnych organizowanych w Gminie wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	25
Tab. 16. Ocena pracy Urzędu Gminy w zakresie pomocy społecznej wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	26
Tab. 17. Odczucia respondentów na widok osoby niepełnosprawnej wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	27
Tab. 18. Dopuszczalne rodzaje związków z osobą niepełnosprawną wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	30
Tab. 19. Stosunek do zawarcia związku małżeńskiego z osobą niepełnosprawną wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	30
Tab. 20. Opinie nt. co stanowi największe utrudnienie dla osób niepełnosprawnych wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	33
Tab. 21. Problem bezrobocia w zależności od płci w ocenie badanych wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	34

Tab. 22. Problem bezrobocia w zależności od niepełnosprawności w ocenie badanych wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	35
Tab. 23. Opinie nt. czy osoby niepełnosprawne powinny być objęte specjalną opieką lub pomocą wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	37
Tab. 24. Instytucje, które powinny zajmować się pomocą osobom niepełnosprawnym wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	38
Tab. 25. Formy pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	40
Tab. 26. Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	42
Tab. 27. Opinie nt. udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	43
Tab. 28. Doświadczenie badanych we współpracy z osobami niepełnosprawnymi wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	45
Tab. 29. Rodzaje prac jakie wykonywały osoby niepełnosprawne współpracujące z badanymi wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	45
Tab. 30. Opinie badanych nt. ułatwień w dostępie do pracy zawodowej dla osób niepełnosprawnych wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	46
Tab. 31. Opinie badanych nt. możliwość przyjęcia do pracy osoby niepełnosprawnej wg płci, posiadania osoby niepełnosprawnej w rodzinie lub wśród znajomych i kontaktu z osobą niepełnosprawną (w %)	47
Tab. 32. Liczba uzyskanych punktów.	50
Tab. 33. Typ stosunku.	51
Tab. 34. Badani wg typu i gmin.	55
Tab. 35. Opinie nt. co stanowi największe utrudnienie dla osób niepełnosprawnych wg typu (w %)	57
Tab. 36. Formy pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym wg typu (w %)	58
Tab. 37. Problem bezrobocia w zależności od niepełnosprawności w ocenie badanych wg typu (w %)	60
Tab. 38. Opinie badanych nt. możliwość przyjęcia do pracy osoby niepełnosprawnej wg typu (w %)	61
Tab. 39. Opinie badanych nt. ułatwień w dostępie do pracy zawodowej dla osób niepełnosprawnych wg typu (w %)	61
Tab. 40. Czy badani słyszeli o akcjach na rzecz osób niepełnosprawnych organizowanych w Gminie wg typu (w %)	62
Tab. 41. Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi wg typu (w %)	63
Tab. 42. Opinie na temat przekonania „niepełnosprawność to kara za grzechy” wg typu (w %)	64
Tab. 43. Gminy wg powierzchni i liczby ludności.	65

Tab. 44. Badani wg gmin.	66
Tab. 45. Badani wg płci i gmin.	67
Tab. 46. Badani wg grup wieku i gmin.	67
Tab. 47. Badani wg stanu cywilnego i gmin.	68
Tab. 48. Badani wg poziomu wykształcenia i gmin.	68
Tab. 49. Badani wg przynależności do grupy społeczno-zawodowej i gmin.	69
Tab. 50. Badani wg sytuacji zawodowej i gmin.	70
Tab. 51. Badani wg liczby osób w gospodarstwie i gmin	71
Tab. 52. Badani wg oceny własnej sytuacji materialnej i gmin.	71
Tab. 53. Badani wg stosunku do wiary i gmin.	72
Tab. 54. Badani wg praktyk religijnych i gmin.	72
Tab. 55. Kto jest osobą niepełnosprawną wg gmin (w %).	74
Tab. 56. Opinie na temat przekonania „niepełnosprawność to kara za grzechy” wg gmin	76
Tab. 57. Liczba osób niepełnosprawnych w gminie w ocenie mieszkańców wg gmin.	77
Tab. 58. Liczba osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie w gminach. (Dane GUS).	78
Tab. 59. Czy badani słyszeli o akcjach na rzecz osób niepełnosprawnych organizowanych w gminie wg gmin	79
Tab. 60. Ocena pracy Urzędu Gminy w zakresie pomocy społecznej wg gmin.	80
Tab. 61. Odczucia respondentów na widok osoby niepełnosprawnej wg gmin.	82
Tab. 62. Dopuszczalne rodzaje związków z osobą niepełnosprawną wg gmin.	84
Tab. 63. Stosunek do zawarcia związku małżeńskiego z osobą niepełnosprawną wg gmin.	85
Tab. 64. Opinie nt. co stanowi największe utrudnienie dla osób niepełnosprawnych wg gmin	88
Tab. 65. Problem bezrobocia w zależności od płci w ocenie badanych wg gmin.	90
Tab. 66. Problem bezrobocia w zależności od niepełnosprawności w ocenie badanych wg gmin.	91
Tab. 67. Opinie nt. czy osoby niepełnosprawne powinny być objęte specjalną opieką lub pomocą wg gmin.	92
Tab. 68. Instytucje, które powinny zajmować się pomocą osobom niepełnosprawnym wg gmin.	93
Tab. 69. Formy pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym wg gmin.	95
Tab. 70. Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi wg gmin.	97
Tab. 71. Opinie nt. udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym wg gmin.	98
Tab. 72. Doświadczenie badanych we współpracy z osobami niepełnosprawnymi wg gmin.	101
Tab. 73. Opinie badanych nt. ułatwień w dostępie do pracy zawodowej dla osób niepełnosprawnych wg gmin.	102
Tab. 74. Opinie badanych nt. możliwość przyjęcia do pracy osoby niepełnosprawnej wg gmin.	103

SPIS WYKRESÓW

	Strona
Wykr. 1. Zainteresowanie sprawami gminy (w %).	20
Wykr. 2. Niepełnosprawny to osoba: (w %).	21
Wykr. 3. Stopień akceptacji dla związków z osoba niepełnosprawną (w %).	29
Wykr. 4. Typy stosunków wg płci (w %).	53
Wykr. 5. Typy stosunków wg sytuacji zawodowej (w %).	53
Wykr. 6. Typy stosunków wg wykształcenia (w %).	54
Wykr. 7. Typy stosunków wg praktyk religijnych (w %).	54
Wykr. 8. Badani według typów stosunku do niepełnosprawnych i gmin (w %)	55
Wykr. 8. Wybrane formy pomocy wg typu obojętnego i zaangażowanego (w %).	59
Wykr. 9. Opinie nt. udzielania pomocy drugiemu człowiekowi wg typów (w %).	63
Wykr. 10. Badani, którzy słyszeli o akcjach na rzecz niepełnosprawnych w Gminie wg gmin (w %).	80
Wykr. 11. Średnia liczba uzyskanych punktów obrazująca stosunek do niepełnosprawnych wg gmin.	104
Wykr. 12. Ocena działania Urzędu Gminy w Łomiankach w zakresie pomocy społecznej?	106
Wykr. 13. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Łomianki (w %).	108
Wykr. 14. Ocena działania Urzędu Gminy w Sawinie w zakresie pomocy społecznej?	110
Wykr. 15. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Sawin (w %).	112
Wykr. 16. Ocena działania Urzędu Gminy w Wyszkowie w zakresie pomocy społecznej?	114
Wykr. 17. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Wyszków (w %).	115
Wykr. 18. Ocena działania Urzędu Gminy w Stoczku Łukowskim w zakresie pomocy społecznej?	118
Wykr. 19. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Stoczek Łukowski (w %).	119
Wykr. 20. Ocena działania Urzędu Gminy w Czarnej Białostockiej w zakresie pomocy społecznej?	121
Wykr. 21. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Czarnej Białostockiej (w %).	122
Wykr. 22. Ocena działania Urzędu Gminy w Pcmiu w zakresie pomocy społecznej?	124
Wykr. 23. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Pcm (w %).	125
Wykr. 24. Ocena działania Urzędu Gminy w Kobylinie w zakresie pomocy społecznej?	127
Wykr. 25. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Kobylin (w %).	128

Wykr. 26. Ocena działania Urzędu Gminy w Morąg w zakresie pomocy społecznej?	130
Wykr. 27. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Morąg (w %).	131
Wykr. 28. Ocena działania Urzędu Gminy w Klucze w zakresie pomocy społecznej?	133
Wykr. 29. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminie Klucze (w %).	134
Wykr. 30. Ocena działania Urzędu w gminach Mirów i Jastrząb w zakresie pomocy społecznej?	136
Wykr. 31. Stopień akceptacji osób niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach związków w gminach Mirów i Jastrząb (w %).	137

ANEKS

Kwestionariusz badania:

**OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE I ICH PROBLEMY
W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ**

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE I ICH PROBLEMY W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNOŚCI
LOKALNEJ

Kwestionariusz wywiadu socjologicznego

Niniejszy kwestionariusz jest w pełni anonimowy i służy wyłącznie do celów naukowych. Osoby biorące udział w przygotowaniu oraz opracowaniu wyników badania są ponadto zobowiązane do zachowania w tajemnicy wszelkich uzyskanych od Pana(i) informacji, co oznacza, że nie wolno autorom badania publikować ani w jakikolwiek inny sposób udostępniać osobom trzecim treści pojedynczego kwestionariusza.

Proszę o zwracanie uwagi na komentarze przy pytaniach, dotyczące liczby możliwych odpowiedzi. Jednocześnie prosimy o udzielanie odpowiedzi zgodnych ze stanem faktycznym.

Czy należy Pan(i) do jakichś wspólnot (stowarzyszeń, organizacji, instytucji, grup), dobroczynnych, charytatywnych, religijnych itp.?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

1 nie należę

} *przejdź do pyt. 3*

2 należę, ale jestem mało aktywny(a)

3 należę i jestem aktywny(a)

Jeśli należy Pan(i), prosimy podać nazwę tych wspólnot, stowarzyszeń, organizacji, instytucji, grup:

(Proszę napisać odpowiedź)

.....
.....
.....

Czy miał(a) Pan(i) kontakt (kontakty) z osobami niepełnosprawnymi?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

1 tak

2 nie

3 trudno powiedzieć

Czy wśród Pana(i) znajomych (bądź w rodzinie) znajduje się osoba niepełnosprawna?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

1 tak

2 nie

3 trudno powiedzieć

Kto według Pana(i) jest osobą niepełnosprawną?

(Można zaznaczyć kilka odpowiedzi)

czy jest to:

1 osoba o poważnej chorobie serca

2 osoba głucha

- 3 osoba dotknięta paraliżem nóg lub innych części ciała
- 4 osoba z problemami alkoholowymi
- 5 narkoman
- 6 osoba niewidoma
- 7 osoba z widocznym uszkodzeniem lub defektem ciała, np. garbem
- 8 osoba trwale bezrobotna
- 9 osoba upośledzona
- 10 osoba chora psychicznie
- 11 inna (proszę napisać) ...
- 12 nie wiem

Jak Pan(i) sądzi, ile osób niepełnosprawnych mieszka w gminie?

(Proszę oszacować liczbę zaznaczając jedną odpowiedź)

- 1 od 1 do 5 osób
- 2 od 6 do 20 osób
- 3 od 21 do 50
- 4 od 51 do 100 osób
- 5 powyżej 100
- 6 trudno powiedzieć

Proszę określić jakie ma Pan(i) odczucia, kiedy widzi osobę niepełnosprawną (np. na wózku inwalidzkim)?

(Proszę odnieść się do każdego odczucia, stawiając X w odpowiedniej rubryce)

Odczucia		1) tak , mam takie odczucia	2) nie , nie mam takich odczuć	3) trudno powiedzieć
1	żal			
2	współczucie			
3	zażenowanie			
4	lęk			
5	niechęć			
6	odraza			
7	złość			
8	wstyd			
9	poczucie niesprawiedliwości			
10	chęć niesienia pomocy			
11	obojętność			
12	jakiś inne odczucie (jakie?)....			

Jak Pan(i) sądzi, czy osoby niepełnosprawne powinny się objąć specjalną opieką i pomocą?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 zdecydowanie tak
- 2 raczej tak
- 3 raczej nie
- 4 zdecydowanie nie
- 5 trudno powiedzieć

Jeśli tak, to proszę określić, jakie instytucje powinny się tym zajmować? (Proszę odnieść się do każdej instytucji, stawiając znak X w odpowiedniej rubryce)

	Instytucje	1) tak	2) nie	3) trudno powiedzieć
1	Państwo			
2	Powiat			
3	Gmina			
4	Kościół			
5	Rodzina			
6	Organizacje pozarządowe			
7	Sąsiedzi			
8	Jakieś inne (jakie?)...			

Na czym przede wszystkim powinna polegać pomoc udzielana osobom niepełnosprawnym?
(Proszę napisać odpowiedź)

.....

Jak Pan(i) sądzi, czy warto pomagać osobom niepełnosprawnym?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 tak, zdecydowanie warto
- 2 raczej warto
- 3 to zależy od sytuacji
- 4 raczej nie warto
- 5 nie, zdecydowanie nie warto

Co Pan(i) zdaniem najbardziej utrudnia życie osobom niepełnosprawnym?

(Proszę napisać odpowiedź)

.....

Jak Pan(i) sądzi, czy problem bezrobocia w gminie w równym stopniu dotyczy kobiet i mężczyzn?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 tak, to problem w równym stopniu kobiet, jak i mężczyzn
- 2 nie, to problem raczej mężczyzn niż kobiet
- 3 nie, to problem raczej kobiet niż mężczyzn
- 4 u nas nie ma problemu z bezrobociem
- 5 nie mam zdania

Jak Pan(i) sądzi, czy problem bezrobocia w gminie w równym stopniu dotyczy osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 tak, to problem w równym stopniu niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych
- 2 nie, to problem raczej niepełnosprawnych niż pełnosprawnych
- 3 nie, to problem raczej pełnosprawnych niż niepełnosprawnych
- 4 u nas nie ma problemu z bezrobociem
- 5 nie mam zdania

Gdyby to od Pana(i) zależało, to czy przyjąłby/przyjęłaby Pan(i) do pracy osobę niepełnosprawną?, np. lekko upośledzoną

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 tak
- 2 nie
- 3 trudno powiedzieć

Jak Pan(i) sądzi, czy osoby niepełnosprawne powinny być w jakiś sposób uprzywilejowane?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 zdecydowanie tak
- 2 raczej tak
- 3 to zależy od sytuacji
- 4 raczej nie
- 5 zdecydowanie nie

Proszę uzasadnić swoją odpowiedź?

(Proszę napisać odpowiedź)

.....
.....
.....

Czy zdarzyło się Panu(i) pracować, współpracować z osobami niepełnosprawnymi?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 tak
- 2 nie
- 3 trudno powiedzieć

Jeśli tak, to proszę napisać, na czym polegała praca, którą wykonywały osoby niepełnosprawne?

(Proszę napisać odpowiedź)

.....
.....
.....

Czy osoby niepełnosprawne powinny mieć ułatwiony dostęp do uzyskania pracy zawodowej?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 tak
- 2 nie
- 3 trudno powiedzieć

Czy słyszał(a) Pan(i) o jakichś akcjach organizowanych w gminie mających na celu pomoc osobom niepełnosprawnym?

(Proszę napisać odpowiedź)

.....
.....
.....

Jeśli tak, to proszę napisać na czym polegała ta pomoc lub czego ona dotyczyła?

(Proszę napisać odpowiedź)

.....
.....
.....

Istnieją różne opinie na temat udzielania pomocy drugiemu człowiekowi. Która z przedstawionych opinii odpowiada Panu(i) najbardziej?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 dobrze jest, gdy każdy liczy tylko na siebie
- 2 dobrze jest pomagać innym, bo można potem liczyć na pomoc z ich strony
- 3 dobrze jest pomagać innym, nawet wtedy, gdy samemu nic się z tego nie ma
- 4 trudno powiedzieć

Gdyby Pana(i) syn lub córka chciał(a) zawrzeć związek małżeński z osobą niepełnosprawną, to co by Pan(i) zrobił(a)?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 zachęcał(a)
- 2 cieszył(a) się, ale nie zachęcał(a)
- 3 traktował(a) to obojętnie
- 4 martwił(a) się, ale nie odradzał(a)
- 5 odradzał(a)
- 6 nie wiem
- 7 nie dotyczy

Jak Pan(i) myśli, czy osoba niepełnosprawna mogłaby być Pana(i):

(Dla każdego rodzaju związku proszę postawić znak X w wybranej rubryce)

Rodzaje związków		1) zdecydowanie tak	2) raczej tak	3) to zależy	4) raczej nie	5) zdecydowanie nie	6) nie wiem
1	współmałżonkiem/ partnerem życiowym						
2	przyjacielem						
3	kolegą						
4	współwłaścicielem/ partnerem w działalności						
5	współpracownikiem						
6	gościem w domu						

Czy bliskie jest Panu(i) przekonanie, że niepełnosprawność to „kara za grzechy”?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 tak
- 2 nie
- 3 trudno powiedzieć

Jak oceniliby/oceniłaby Pan(i) pracę Urzędu Gminy w zakresie pomocy społecznej?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 działa bardzo dobrze
- 2 raczej dobrze
- 3 ani dobrze, ani źle
- 4 raczej źle
- 5 zdecydowanie źle
- 6 nie mam zdania/ nie wiem

Jakimi sprawami gminy interesuje się Pan(i) najbardziej?*(Proszę napisać odpowiedź)*

.....
.....
.....

Proszę podać swój rok urodzenia:**Płeć:**

- 1 mężczyzna
- 2 kobieta

Jaki jest Pana(i) stan cywilny?*(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)*

- 1 kawaler/panna
- 2 żonaty/zamężna
- 3 wdowiec/wdowa
- 4 rozwiedziony/rozwiedziona
- 5 w separacji

Proszę określić swój stosunek do wiary. Czy jest Pan(i):*(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)*

- 1 głęboko wierzący(a)
- 2 wierzący(a)
- 3 niezdecydowany(a), ale przywiązany do tradycji religijnej
- 4 obojętny(a)
- 5 niewierzący(a)

Jeśli chodzi o praktyki religijne, to czy jest Pan(i):*(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)*

- 1 praktykujący(a) systematycznie
- 2 praktykujący(a) niesystematycznie
- 3 praktykujący(a) rzadko
- 4 niepraktykujący(a)

Proszę określić jakie ma Pan(i) wykształcenie*(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)*

- 1 podstawowe lub niższe
- 2 gimnazjalne
- 3 zasadnicze zawodowe
- 4 średnie
- 5 pomaturalne
- 6 wyższe

Do jakiej grupy społeczno-zawodowej się Pan(i) zalicza?*(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)*

- 1 urzędnicy, inteligencja
- 2 robotnicy
- 3 kupcy, biznesmeni, przedsiębiorcy
- 4 rolnicy
- 5 duchowni
- 6 nauczyciele

- 7 pracownicy handlu i usług
- 8 policjanci, pracownicy ochrony
- 9 inni

Proszę określić wielkość miejscowości, w której Pan(i) mieszka.

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 wieś
- 2 miasto do 5 tys. mieszkańców
- 3 miasto od ponad 5 tys. mieszkańców do 20 tys. mieszkańców
- 4 miasto ponad 20 tys. mieszkańców

Jak Pan(i) ocenia swoją sytuację materialną?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 bardzo dobrze
- 2 raczej dobrze
- 3 średnio
- 4 raczej źle
- 5 bardzo źle
- 6 trudno powiedzieć

Jaka jest Pan(i) sytuacja zawodowa?

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 pracuję zawodowo
- 2 jestem bezrobotny(a) zarejestrowany(a)
- 3 jestem bezrobotny(a) niezarejestrowany(a)
- 4 jestem rencistą(tką)
- 5 jestem emerytem(tką)
- 6 jestem gospodynią domową
- 7 uczę się
- 8 inna sytuacja

Proszę określić liczbę osób wspólnie zamieszkujących w gospodarstwie domowym (łącznie z Panem(nią)):

Typ rodziny (gospodarstwa domowego)

(Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- 1 małżeństwo bezdzietne
- 2 rodzice i 1-2 dzieci
- 3 rodzice i 3 lub więcej dzieci
- 4 matka i dziecko (dzieci)
- 5 ojciec i dziecko (dzieci)
- 6 rodzice, dzieci, dziadkowie
- 7 osoba samotna
- 8 inny

Serdecznie dziękujemy za wypełnienie ankiety

